Austria, France, Germany, Greece, Luxembourg 3.00 EUR; Sweden 32 SEK; Switzerland 4.80 CHF; BiH 5.00 BAM; Crna Gora 2.50 EUR; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 DEN; Slovenija 2.50 EUR

150 din

8 600102 660014

VREME

28. jul 2011. broj 1073

Napetost na administrativnoj liniji sa Kosovom

Sukob na Brnjaku

TEROR U NORVEŠKOJ

PAKAO OSTRVA UTOJA

Vreme nauke ▸ Kad su vladale žene

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

VREME
BROJ 1073
28. jul 2011.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić (vreme uspeha), Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 Napetost na administrativnoj liniji s Kosovom: Sukob na Brnjaku

10 Embargo Prištine na robu iz Srbije: Kosovske sankcije

12 Teror u Norveškoj: Pakao ostrva Utoja

16 Terorizam: Fanatici svih zemalja, ujedinite se

18 Iz ličnog ugla, Ljubiša Rajić: Anatomija jednog zločina

24 Posle hapšenja Gorana Hadžića: I posle Haga – Hag

26 Hapšenja za ratne zločine: Jedna nedorečena priča

30 Tragedija u Zrenjaninu: Smrt na dužnosti

32 (Ne)održivi razvoj: Još nam samo zakon fali

34 Ejmi Vajnhaus (1983-2011): Povratak u crno

39 Od hepatitisa do karcinoma jetre: Razumevanje rizika

43 Lisica i ždral: Lanjski sneg

44 Ljudi i vreme

KULTURA

46 Palićki filmski festival: Retrospektiva

48 17. Sarajevo film festival: Ko će zaustaviti kišu

49 Osluškivanje leta: Pet letnjih komada

53 Knjige: Storiteling Kristijana Salmona

54 TV MANIJAK: Dijabolična nedelja

MOZAIK

56 Adria Air Race: Avio-formula 1 nad Zadrom

60 Klima u gradovima: Hazard na Beogradom

62 Srpski jezik: Reci mi da ti kažem

66 Srpska posla: Kosti na Adi

67 Vreme nauke: Nauka matrijarhata

75 Pošta

76 Strip: Pariz 2011

78 Vreme uživanja: Rasprodaja

Haški tribunal će nas i dalje pritiskati: da ne ostane samo na onih oko 160, što optuženih što osuđenih, pred tim sudom, već da se i naša pravosuđa napokon uhvate u koštac s procesuiranjem onih koji su činili ratne zločine

Piše: Tatjana Tagirov

Britanska kantautorka i pevačica Ejmi Vajnhaus (27) pronađena je mrtva u svom stanu u Lonodonu. Uzrok smrti je za sada nepoznat – ali, premda će autopsija pokazati nešto drugo, izvesno je da je umrla od otrovne mešavine uspeha i očaja

Piše: Jovana Gligorijević

Sa svim vrlinama i nedostacima, palićki festival jedna je od retkih manifestacija okrenutih filmu i uživanju istog, a ne golicanju taština i majmunisanju glamura

Piše: Teofil Pančić

Na naslovnoj strani: **Norveška**
Fotografija: **Reuters**

U "Sloppy Joe's" baru na Ki Vestu, koji je tridesetih godina redovno posećivao Ernest Hemingvej dok je živeo na tom ostrvu, 24. jula sedela je 121 "replika" čuvenog pisca. Svi su se okupili da bi učestvovali na sada već tradicionalnom takmičenju za najupečatljivijeg dvojnika slavnog pisca. Ovogodišnji pobednik je 64-godišnji Met Đineo. Svoj san, da pobedi na ovom takmičenju, ostvario je iz dvanaestog pokušaja.
Foto: Reuters

28/07/11 - 03/08/11

prognoza vremena

27/07/11
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	21 31	20 27	19 26	19 28	19 29	20 28	21 31
Vojvodina	17 28	18 27	18 26	16 27	17 28	17 28	19 30
centralna i južna Srbija	18 33	20 27	18 27	18 29	18 29	18 29	19 31

Biometeorološka situacija će uglavnom biti povoljna uz smanjenje i izostanak tegoba kod većine hroničnih bolesnika i meteoropata. Izostaće i velike vrućine, ali se ipak treba zaštititi od sunca.

broj nedelje

2

Svim osiguranim ženama u Srbiji koje su rodile treće dete biće uračunat poseban staž od dve godine, predviđeno je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju.

foto: Vesna Anđić

foto: Tanjug

PREDIZBORNE PRETNJE

Ko je sluga u Srbiji

"Hoćete li smeniti...?", zapitao je, pre nekoliko dana, novinar jednog beogradskog dnevnog lista Tomislava Nikolića. "Tijanića?", dovršio je rečenicu predsednik Srpske napredne stranke (SNS). Novinar se začudio kako je Nikolić već znao na koga će se pitanje odnositi. "Smeniću Tijanića isto veče kad dođem na vlast, jer mi ne treba sluga na funkciji direktora Javnog servisa. Kad gledate Dnevnik RTS-a, dođe vam da plačete od besa koliko slikaju Srbiju kao najnapredniju zemlju na svetu, a sve uništeno i upropašćeno", odgovorio je najjači opozicioni lider.

Ova izjava predstavlja samo nastavak sukoba na relaciji Tomislav Nikolić – Aleksandar Tijanić.

Poznat po oštrom jeziku direktor Javnog servisa odmah se latio pera. U odgovoru naslova "Tom – Tom. Tup – tup", prvi čovek Radio televizije Srbije nije ostao dužan lideru SNS-a. Potvrđujući da ne spada u "uviđavne žrtve", Tijanić piše: "Tomica jasno kaže –'Neću slugu na čelu Javnog servisa.' Da imam kuraži, tačno koliko nemam, uzvratio bih budućem imperatoru sa – 'Vala, Tomice, ni Srbi neće slugu na čelu Srbije!.' Moj jedini problem sa Tomicom jeste njegovo viđenje Srbije posle njegove, eventualne, izborne pobede. Naime, pitanje mog odlaska sa čela RTS-a nije sporno. Svako će ovaj posao raditi bolje od mene i građani će to ubrzo videti i ceniti. Sporno je – da li Srbija, kao plen, pripada pobedniku, kako tvrdi Tomica. Da li je pobednik iznad svih zakona, kako tvrdi Tomica? Da li je srpski vladar apsolutni gospodar naših sudbina, kako tvrdi Tomica? Ako misli to što kaže, zlo se nadvilo nad Srbiju. Ako kaže što ne misli, zlo je duboko ušlo u Tomicu."

Ubrzo se oglasilo i Udruženje novinara Srbije (UNS). U pismenom saopštenju, UNS traži od političkih lidera u predizbornoj kampanji da ne vrše pritisak na medije te se izražava posebna zabrinutost zbog izjave Tomislava Nikolića. "Sloboda štampe u Srbiji je već ozbiljno ugrožena time što novinari i mediji trpe stalne pritiske države i političara. Predsednik Srbije traži od medija da budu partneri vlasti, a lider najveće opozicione stranke preti smenom prvog čoveka javnog servisa. Srbija ne može tako postati demokratska zemlja u kojoj slobodni mediji obavljaju ulogu kontrolora vlasti u ime građana."

U maju ove godine, na kritike Tomislava Nikolića, Aleksandar Tijanić je odgovorio da je Nikolić u pravu, da odmah počinje da se pakuje, dodavši: "Neće mi trebati dugo. Računam, svega tri godine i dva meseca", koliko je ostalo do isteka njegovog mandata. Upitan u nedavnom intervjuu da li misli da ode u penziju, Tomislav Nikolić je odgovorio: "Ali, ako ja odem u penziju, kome će ostati Srbija?" Drugim rečima, javnost verovatno neće ostati pošteđena za nastavak sukoba Nikolić–Tijanić. To priznaje i direktor Javnog servisa kada kaže: "Ovaj tekst o Tomici, i sve buduće tekstove o njemu, nisam želeo da napišem. On ih naručuje."

J. JORGAČEVIĆ

novogovor

Hakovanje

Reč *hakovanje* puni novine. "*Hakovanje* profila..." "*Hakovanje* Fejsbuk profila." "Neki maloletnik koristio je podatke sa Fejsbuk profila kako bi hakovao imejl naloge ženskih korisnika, krao njihove kompromitujuće fotografije i potom ih ucenjivao." "Fejsbuk, raj za *hakovanje*." Rupert Mardok dospeo je pred komisiju britanskog parlamenta i tamo ga ispitivali (i nečim gađali) zato što su novinari njegovog tabloida hakovali telefonske sekretarice pripadnika establišmenta i privatnih lica. "Ishakovan i sajt američke vojske", zbog čega Brendonu Meningu preti smrtna kazna, a onom Asanžu će odseći jaja.

Upućeni kažu da reč *hakovanje* ima najmanje 69 značenja, kao mnoge druge reči novogovora, uostalom.

Hakovanje (hackig), po engleskoj reči za pijuk, teška modifikacija softvera ili hardvera, ali oblik kompjuterskog ili sajber-kriminala. *Hakovanje* se ponekad odnosi i na skidanje novca sa računa, krađu kodova sa kartica. Očito je da je *hakovanje* povezano sa *hakerima* (hacker), osobama koje imaju volju i znanje da provale sistem, da neovlašćeno bez nadoknade koriste tuđe resurse, računarskim prestupnicima, koji nekad liče na Robina Huda a nekad na Al Kaponea. *Hakeri* rukuju korisnim (recite da nisu!) *krakerima* (cracker), za razbijanje zaštitnih šifri programa ili *krašerima* (oštećivanje softvera).

Kod glumaca takozvanih stend-ap komedija *hakovanje* je – krađa štosova. Kod novinara je to izraz za piskaranje. U košarci je, kažu neki, *hakovanje* izraz za udaranje po ruci.

Hakovanje bi valjda moglo da se odnosi na različite aktivnosti unutar programerske supkulture. Postoje *hakerski humor* i *hakerski jezik* (kažu da izraz *one-banana problem*, "problem za jednu bananu", na tom jeziku znači *hakerski mit*. Slobodan Lazarević je sastavio *Hakerski rečnik žargona*, a takvi *jargon files,* kažu, postoje i u engleskom jeziku. Bez rečnika hakerskog žargona ne možete razumeti žargon sadašnjih generacija. Šta, nikad niste čuli ovako nešto: "Rešio sam da se resetujem. Platio sam enter, server mi doneo piće i uspostavio sam konekciju s jednom od deset giga. Nisam znao pasvord, ali brzo se daunloudovala. Samo se bojim da nisam od nje nešto kopi-pejst..."

Skraćenica AIDS, inače, u *hakerskom* žargonu ne označava opaku bolest, već zaraženi disk – A* Infected Disk Syndrom.

MILAN MILOŠEVIĆ

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Kada pukne balončić

Seli ste pred računar, otvorili brauzer i kliknuli na Gugl, ako vam to nije po difoltu već početna strana. Unosite ključne reči. Može biti "Amy" ili "XXX", koje vas vode u carstvo pornografije. Ili, pak, "fertilizer bomb" gde ćete dobiti detaljna uputstva, recept kao za kolače, kako da od veštačkog đubriva i još nekoliko pristupačnih hemikalija i malo struje napravite bombu koja može da raznese štošta. Na primer, centar Osla.

Internet je mesto gde se događaju neke fantastično dobre stvari. Ali gde obitava i neki mračan svet, legalno i paralelno sa većinom. Taj mračan svet je mahom anoniman, svoje ideje potpisuju pseudonimima, ali se vrlo legalno i aktivno druže, hrabre, međusobno podstiču. U realnom svetu žive neke obične živote, pristojne i često nezanimljive, ali na internet forumima i blogovima pretvaraju se u prave zveri.

Samo po sebi to ne mora da bude prevelik problem. Ali u kombinaciji sa pravcem u kojem je internet krenuo može da proizvede dosta loše posledice.

Pre izvesnog vremena gledao sam televizijski intervju sa Elijem Parizerom, autorom knjige *Guglovi balončići*. Parizer primećuje da internet pretraživači i društvene mreže u svojoj ambiciji da naprave profit, prave profile svojih korisnika, beleže njihova interesovanja i onda im nude samo ono za šta se korisnici raspituju. Volite da putujete i svuda oko vas su reklame turističkih agencija. Raspitujete se za pseću hranu i Gugl vas stavlja u balon ljubitelja životinja. Mrzite strance i sve što vidite oko sebe na internetu su ksenofobični sajtovi. Vaš pretraživač vas stavlja u okruženje koje vam prija i gde svi misle kao i vi. Sve dok ne pomislite da se svet promenio, da ste većina ili barem blizu toga i da je vreme za revoluciju. Nema potrebe za preispitivanjem, ionako nigde na internetu niste naišli na suprotno mišljenje. Ni ne shvatate da ste, zapravo, u balončiću, odsečeni od sveta.

Ovakav svet je u svom tekstu u "Gardijanu" norveški profesor Tomas Eriksen nazvao "internet tunelom" u koji je lako upasti. Bilo da ste radikalni desničar ili samo zaljubljenik u modu. Internet pretraživači oko vas prave balon vaših interesovanja i umesto širine nude vam dubinu. U nekom takvom tunelu se, po profesoru Eriksenu, našao i Anders Brejvik. Svi sa kojima je on kontaktirao govorili su isto, sve oko njega bila je ekstremna desnica i to u toj meri da je za njega postala mejnstrim. Sve što mu je nedostajalo bio je recept za bombu od veštačkog đubriva i nešto oružja. Koje se lako nabavlja preko interneta. Budući da se sve dešava u sajber svetu, anonimno, izmakao je službama. A njegov "manifest" postaće najtraženije štivo u balonima njegovih internet drugara.

Po profesoru Eriksenu, to je opasnost koju pravi internet, generatori vesti, društvene mreže na kojima se družimo samo sa svojima i sebi sličnima. Alternativa su pravi mediji gde urednici nastoje da vam poput informativnih nutricionista serviraju pomalo od svega i gde se suočavate i sa onima koji misle drugačije od vas.

Što nije baš lako objasniti onima koji veruju da sasvim dovoljno vesti dobijaju od svojih frendova na Fejsbuku i Tviteru i ne razumeju zašto treba da plaćaju nešto što imaju "džabe a bolje".

RATNI ZLOČINI

Oslobođen za sedam minuta

Odluka suda u Budimpešti da oslobodi Šandora Kepira (97) od optužbi po kojima je odgovoran za smrt najmanje 35 ljudi koji su stradali 1942. godine tokom Novosadske racije, izazvala je brojne ogorčene i ljutite reakcije, a Društvo za očuvanje sećanja na holokaust organizovalo je 24. jula u Beogradu i Novom Sadu protest "Kriv je!". I dok su okupljeni na beogradskom Trgu Republike uzvikivali "Kriv je!", zahtevajući da se Kepiru ponovo sudi, građani okupljeni na centralnom novosadskom Trgu slobode su poručivali: "Stop fašizmu." Skup u Novom Sadu završio se, kako je ranije i najavljeno, povorkom do zgrade Sokolskog doma, gde su 1942. godine građani Novog Sada bili zatočeni pre odvođenja na streljanje kraj Dunava.

Prema optužnici, Kepiro je kao kapetan mađarske žandarmerije učestvovao u raciji u Novom Sadu i okolnim naseljima, nakon koje je pod led bačeno najmanje 1200 Srba, Jevreja i Roma. Novija istraživanja ukazuju na mogućnost da je u raciji stradalo 4000 ljudi. Krajem Drugog svetskog rata, Kepiro je u Mađarskoj dvaput osuđivan na zatvorske kazne od 10, odnosno 14 godina zbog pomenutih zločina, ali je uspeo da pobegne najpre u Austriju, a u leto 1948. godine pobegao je u Argentinu. U Mađarsku se vratio 1996. godine da "u domovini provede poslednje dane života", a uspeo je čak i da dobije penziju od države. U Budimpešti ga je 2006. godine pronašao direktor Centra "Simon Vizental". Oslobađajuća presuda (zbog nedostatka dokaza) pozdravljena je burnim aplauzom većeg dela publike u sudnici, koju su očito činili mađarski desničari. Povremeno su prekidali i čitanje presude, pa ih je sudija opominjao.

Koristeći pravo na završnu reč na suđenju, Kepiro je rekao: "Nevin sam, nikada nikog nisam ubio niti pokrao, već sam samo služio svojoj domovini. U Mađarsku sam se vratio (1996) jer van nje za mene nema života." Kepiro je posle petnaestak minuta, uz saglasnost sudije Bele Varge, napustio sudnicu i vratio se u bolnicu. U sudnici je sedeo u kolicima priključen na infuziju, sa ćebetom preko kolena i slušalicama za pojačavanje sluha na ušima. Njegove reči grupa prisutnih je pozdravila aplauzom i uzvikujući "Živeo!", pa je sudija zatražio od svih da se uzdrže od izražavanja emocija i odredio pauzu.

Odmah pošto su čuli presudu, predstavnici delegacije iz Srbije i Vojvodine, među kojima i tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević, direktor Centra "Simon Vizental" Efraim Zurof i predstavnici jevrejskih udruženja, iz revolta su napustili sudnicu. Sa druge strane, pristalice mađarske ekstremne desnice koji su pratili suđenje odluku su pozdravili burnim aplauzom. Prema tvrdnjama prisutnih u sudnici, sudsko veće je odluku donelo svega sedam minuta nakon završnih reči optužbe i branioca, a nadležno tužilaštvo najavilo je da će uložiti žalbu na oslobađajuću presudu.

J.G.

lgbt SOS
(011)
3290 846
utorkom i četvrtkom 19-22h

IN MEMORIAM

Milan Delčić Delča (1960–2011)

foto: BetaPhoto

Jedan od pionira jugoslovenskog novog talasa, Milan Delčić Delča preminuo je u nedelju uveče u Beogradu u bolnici u pedeset prvoj godini života. On je nakon čitave decenije borbe sa rakom, o kojem nije govorio ni najbližima, izgubio bitku sa opakom bolešću. "Desetak godina se borio sa rakom krvi i bio na brojnim zračenjima. Retko kome je govorio o svojoj bolesti. Do pre dva meseca ni njegovi roditelji nisu znali da je bolovao od ove teške bolesti. Meni je slao poruke do pre dve nedelje kada je izgleda posustao. Stalno mi je pre toga pisao kako mu nije ništa i da je pred oporavkom i da planira da radimo nove projekte", izjavio je za "Blic" Delčin blizak prijatelj reditelj Dušan Varda. Milan Delčić, poreklom iz Kruševca, za sobom je ostavio nemali i raznolik umetnički opus. Početkom osamdesetih debitovao je na jugoslovenskoj muzičkoj sceni sa bendom "U škripcu" pošto su se dve njihove pesme našle na "Jugotonovoj" novotalasnoj kompilaciji iz 1981, *Artistička radna akcija*, nakon čega su nastupali širom SFRJ. Posle godinu dana PGP RTS objavljuje njihov prvi album *Godine ljubavi*, da bi već 1983. izdali *O, je!* sa kojeg su se izdvojile pesme *Beograd spava* i *Siđi do reke*, a iste godine izašao je i njihov mini-album *Nove godine!* na kojem se našao i istoimeni hit. Delča je sa bendom imao još tri albuma: *Budimo zajedno*, *U škripcu* i poslednji iz 1990. *Izgleda da mi smo sami* na kojem se ponovo našla i istoimena pesma, verovatno jedno od najpopularnijih Delčićevih muzičkih ostvarenja. Nakon raspada benda "U škripcu" objavio je još tri solo albuma: *Delča i sklekovi*, *S jezikom u usta* i *Krenuo sam davno ne sećam se gde*. Marta 2007. godine, koncertom u Domu omladine obeležio je više od 20 godina bavljenja muzikom.

Milan Delčić Delča je završio dramaturgiju na FDU-u, a bavio se i pisanjem za pozorište. Autor je nekoliko komada: *Hari ne putuje vozom*, *Kraljevo blago*, *U podrumu* i *Hardcore Transseks one Man Show*, koji je 1992. igran na Bitefu. Ova drama je 2000. godine prerađena u roman *Doktor Maksimilijan Mrmor i njegovi pacijenti*. Napisao je i režirao storiju *Lepe, čiste, dobre* u omnibusu *Beogradske priče*, a radio je i kao dramaturg za TV seriju *Dome, slatki dome*. Takođe je napisao scenario za nekoliko epizoda TV serije *U ime zakona*. Ostaće upamćeni i njegovi nastupi u seriji *Otvorena vrata*, pogotovo antologijska scena u kojoj u duetu sa pokojnom Oliverom Marković peva pesmu *Kad sam bila plavuša.* Milan Delčić je kao pravi novotalasni multimedijalni i višetalentovani umetnik osmislio koncept "pamfleks" firme koja reklamira izmišljene proizvode. Jedno od poslednjih Delčinih pojavljivanja u javnosti bilo je aprila 2010. na njegovoj beogradskoj izložbi fotografija "Menhetn from Bruklin baj Delč" (Manhattan from Brooklyn by Delch). Poslednje diskografsko delo ovog nesvakidašnjeg umetnika objavljeno je 2008. godine. U pitanju je snimak njegovog poslednjeg koncerta na kom su mu se pridružili drugovi iz bivšeg benda, pa su kao izvođači albuma *Jubilarnih 20 i nešto godina* potpisani "Delča i U škripcu".

BOŠKO ŠTULIĆ

SIEMENS NOVINARSKA NAGRADA

Četvrti stub

Kompanija Siemens d.o.o. Beograd ove godine po drugi put organizuje takmičenje za novinare "Kroz inovacije do zelene budućnosti". Takmičenje se odnosi na tri oblasti izveštavanja – industriju, energiju i medicinu, a u svakoj od kategorija se očekuju članci i prilozi koji će predstaviti "zelena" tehnološka rešenja. Radove će oceniti šestočlani žiri koji je sastavljen od predstavnika Siemensa, profesora sa Elektrotehničkog fakulteta i strukovnih novinara. Ove godine je predsednik žirija ugledni profesor ETF-a dr Nikola Rajaković.

Budući da takozvane zelene tehnologije i rešenja za obnovljive izvore energije počivaju na više stubova, kao što su ekonomija, pravna regulativa i tehnologija, članovi žirija smatraju da je vrlo važna i uloga medija u promovisanju zelenih vrednosti. Kako kažu u samoj kompaniji Siemens, cilj takmičenja je "razvijanje, negovanje i unapređenje kvaliteta medijskog izveštavanja o energetskoj efikasnosti, primeni zelenih tehnologija i zaštiti životne sredine".

Takmičenje "Kroz inovacije do zelene budućnosti" prvi put je organizovano prošle godine, ali je odmah izazvalo pažnju među novinarima. Prošlogodišnji pobednici su bili Slobodan Pašić, dopisnik "Večernjih novosti" iz Zrenjanina, novinar lista "Danas" Gojko Vlaović i novinarka nedeljnika "Vreme" Jasmina Lazić.

Ove godine se na takmičenje mogu prijaviti svi novinari koji su objavili autorski rad u periodu od 1. marta do 1. septembra 2011. godine. No, za razliku od prethodne godine, sada na takmičenju mogu da učestvuju i novinari elektronskih medija koji treba da pošalju TV ili radio prilog. Žiri će sredinom septembra proglasiti tri najbolja novinarska rada, a pobednici će, osim plaketom, biti nagrađeni i zajedničkim putovanjem u inostranstvo.

Više informacija se može naći na sajtu *www.siemens.rs/novinarska-nagrada*.

Napetost na administrativnoj liniji s Kosovom

Sukob na

Razgorevajući "carinski rat" Hašim Tači pokušao da preuzme sever Kosova

Foto: Reuters

Foto: Tanjug

Porast napetosti uz oružane incidente. Nakon što su kosovski policijski specijalci razoružali srpske pripadnike kosovske policije i preuzeli prelaz Brnjak i pokušali da preuzmu i prelaz Jarinje, na severu Kosova došlo je do konfrontacije srpskog stanovništva s kosovskim policajcima. Kriza traje od srede 20. jula kada je Priština zabranila "uvoz" robe iz Srbije

Kako javlja Tanjug, pripadnici jedinice Kosovske policije Rosa su u ponedeljak 25. jula u kasnim večernjim satima uspeli da razoružaju srpske pripadnike kosovske policije i da se rasporede na prelazu Brnjak. Tada je kod Brnjaka došlo do prvih sukoba pripadnika KPS-a i okupljenih Srba koji su protestovali. Pripadnici kosovske policijske jedinice Rosa uhapsili su četvoricu Srba, od kojih je dvadesetogodišnji Aleksandar Perović iz sela Zupče u opštini Zubin Potok pretučen. a vozila kojima su se uputili ka Jarinju zaustavili su Srbi blokirajući puteve.

U toku noći između ponedeljka i utorka nekoliko stotina Srba blokiralo je put kod Zvečana. Put je u selu Rudare, nekoliko kilometara severno od Kosovske Mitrovice, bio zaprečen kamionima i šljunkom koji je istovaren na drum, a u Leposaviću, oko 20 kilometara od administrativne linije, Srbi su put blokirali drvenom građom. U severnom delu Kosovske Mitrovice, na oko 300 metara od mosta, okupilo se 200 Srba.

Policijske snage Euleksa su oko ponoći blokirale glavni most koji razdvaja grad na srpski i albanski deo, a kasnije su se u oklopnim vozilima stacionirale i ispred suda u Kosovskoj Mitrovici. Most u Mitrovici je u ranim jutarnjim časovima u utorak otvoren za saobraćaj.

Kosovski specijalci Rosa su se oko 3.30 povukli oko 500 metara od srpskih barikada kod Jarinja, a u isto vreme iz Leposavića putem ka Mitrovici i nešto pre toga iz Rudara kod Zvečana.

Ministar unutrašnjih poslova Kosova Bajram Redžepi izjavio je da su u jednom incidentu u toku noći povređena petorica pripadnika specijalne policijske jedinice Rose koji su učestvovali u akciji zauzimanja prelaza Brnjak i Jarinje. Ranije je javljeno da je u 5.25 pri eksploziji ručne granate ranjen u nogu jedan od kosovskih

Brnjaku

NA IVICI NOŽA: Albanski policajci; srpske barikade u Leposaviću; srpski pregovarač Borislav Stefanović sa komandantom KFOR-a Erhardom Bilerom i vojnici iz francuskog kontigenta KFOR-a

Foto: Tanjug

Foto: Reuters

specijalaca. Hašim Tači je potom, kako javlja RTS, naredio da se na sever Kosova pošalje još specijalaca.

TADIĆ ZVAO NATO: Odmah po otpočinjanju akcije Kosovske policije, predsednik Srbije Boris Tadić i premijer Mirko Cvetković su pozvali Evropsku komisiju, UN, južno krilo NATO-a, koje je zaduženo za KFOR, i druga međunarodna tela da spreče eskalaciju napetosti.

Državni vrh Srbije alarmirao međunarodnu zajednicu kako bi upozorio na opasnost od porasta nasilja na severu Kosova. Zamenik premijera Ivica Dačić rekao je da je pokušaj preuzimanja kontrole nad administrativnim prelazima na severu Kosova apsolutno suprotan obećanjima koja su data Srbiji, da neće biti menjanja realnosti na terenu dok se vodi dijalog Beograda i Prištine, te da ta intervencija predstavlja ostvarenje onoga što su kosovski zvaničnici dosta dugo najavljivali.

Na Kosovo su u toku noći otputovali šef srpskog pregovaračkog tima Borislav Stefanović i ministar za Kosovo i Metohiju Goran Bogdanovića koji su pregovarali s komandantom KFOR-a Erhardom Bilerom u utorak ujutru na otvorenom prostoru, u blizini građana koji su blokirali magistralni put Kosovska Mitrovica – Raška, dok su blokirana mesta nadletali helikopteri KFOR-a.

Erhard Biler se u utorak 26. jula oko devet sati uputio ka prelazima Jarinje i Rudnica, a Borislav Stefanović je izjavio Tanjugu da je sporazum blizu, i pored neposredno pre toga izdate nove Tačijeve naredbe o slanju policijskog ►

Pritisak i reakcije

Kosovska vlada Hašima Tačija uvela je u sredu 20. jula embargo na promet robe iz Srbije, nakon što je otkazana šesta runda pregovora Beograda i Prištine jer nije bio na vidiku sporazum oko carine. Beograd je o tome obavestio evropske partnere i traži da oni preduzmu adekvatne korake kako bi ta odluka u najkraćem periodu bila oborena. Srpska strana se poziva na sporazumu o slobodnoj trgovini CEFTA, čiji je potpisnik – "UNMIK Kosovo", a ne "Kosovo Republika" i oko toga se lome koplja u pregovorima o carinskom pečatu.

Beograd je, u međuvremenu, protestovao zbog izjave zvaničnika SAD Tomasa Kantrimena, koji je tvrdio da je pre dve godine "zaveden embargo Srbije na uvoz kosovske robe nezakonit prema pravilima CEFTA".

Reagujući u toj prilici, predsednik Srbije Tadić je primetio da Priština ovakav jednostrani akt nije mogla da donese bez "neke vrste međunarodnog sponzorstva" i dodao je da je razgovarao sa šeficom evropske diplomatije Ketrin Ešton i da je dobio uveravanja da institucije EU neće podržati odluku Prištine. Taj razgovor je, čini se, obavljen baš onog dana kada je predsednik Srbije objavio da je hapšenjem Gorana Hadžića Srbija ispunila poslednju hašku obavezu.

Privredna komora Srbije, Savet stranih investitora, Američka privredna komora i Poslovni klub "Privrednik" u otvorenom pismu evropskom komesaru za proširenje Štefanu Fileu zatražili su od Unije da poništi odluku vlade Kosova, jer se na najgrublji način krši sporazum CEFTA, potpisan pod pokroviteljstvom Brisela.

Srpska vlada i vlada BiH, zbog odluke Prištine da zavede carinu od deset odsto na robu iz BiH, najavile su da će se žaliti CEFTA, pošto smatraju da je Priština pre dve i po godine jednostrano promenila carinske pečate i dokumenta s oznakama UNMIK-a i pokušala da nametne pečat i oznake samoproglašene vlasti na Kosovu.

Embargo Prištine na robu iz Srbije

Kosovske sankcije

Kako su se političke strasti između Beograda i Prištine hladile, trgovina je rasla – poslednjih godina po izvanrednoj godišnjoj stopi rasta od 15 do 16 odsto. Verovatno je i to jedan od razloga što se kosovski premijer Hašim Tači odlučio na ovaj potez i što je za njega, čini se, dobio podršku glavnih zaštitnika

ZAUSTAVLJENI KAMIONI SA ROBOM IZ SRBIJE: Prelaz Merdare

pojačanja na sever. U utorak oko 11 časova RTS je javio da je dogovor postignut da se Rose povuku sa Jarinja i da je saobraćaj normalizovan, a u 13 časova da su se kosovski specijalci povukli i sa prelaza Brnjak...

PUCNJAVA: Smirivanje je bilo varljivo, jer oko 15. časova na Brnjaku je izbio oružani incident. Ko je prvi zapucao, teško je utvrditi, ali u okolini mesta incidenta ima krvi na asfaltu, nekoliko srpskih automobila je izrešetano, a jedan predstavnik kosovske policije Enver Zumberi teško je ranjen i prevezen je helikopterom u prištinsku bolnicu gde je preminuo 26. jula posle 22 časa.

Oko 17 sati u utorak pre podne otvoreni prelaz Jarinje je ponovo zatvoren. Srbi su blokirali put čuvši za sukobe u Zubinom Potoku. Manje grupe Srba ponovo su se okupile u blizini mosta u Severnoj Mitrovici...

Borivoje Stevanović je ponovo pregovarao s komandantom KFOR-a i ponovo saopštio da je postignut dogovor da se specijalna jedinica Rosa do srede ujutru povuče u Prištinu, a da prelaze preuzmu pripadnici kosovske policijske službe srpske nacionalnosti.

Prelaze Jarinje i Brnjak do sada je kontrolisala carina Euleksa, koja nije sprovodila odluku Prištine o zabrani uvoza robe iz centralne Srbije uspostavljenu prošle nedelje (vidi antrfile).

Srpski političari dali su nekoliko umirujućih izjava, a onda je u utorak oko 21 sat došla vest da Hašim Tači izjavljuje da kosovska policija neće napuštati Brnjak i Jarinje jer je to pitanje

Ne ulazeći u političke i pravne finese problema embarga Kosova na uvoz iz Srbije, može se jednostavno konstatovati da će privreda Srbije zbog tih "sankcija" Prištine očigledno imati krupne ekonomske štete – ukoliko se brzo ne nađe neki kompromis. Nije ugrožena samo robna razmena između Srbije i Kosova nego je ugrožen čitav CEFTA sporazum, od koga je Srbija imala najviše koristi, među svim njegovim potpisnicima. Bilo bi ekonomski ludo da Srbija nastavi fanatičnu politiku u ratu oko "simbola", odnosno štambilja kosovske samoproglašene državnosti, ako nije reč o nečem drugom.

Foto: Reuters

Samo u pet godina, između 2005. i 2010, prema podacima Privredne komore Srbije, naša privreda je na Kosovo "izvezla" robe za preko 1,5 milijardi dolara, a odande "uvezla" robe za samo 35 miliona dolara. Prošle godine "izvoz" Srbije na Kosovo iznosio je 391,3 miliona dolara, a "uvoz" sa Kosova samo četiri miliona dolara. U prvih šest meseci ove godine "izvoz" Srbije na Kosovo je iznosio 202,8 miliona dolara, pa je bio u izgledu novi napredak srpske privrede na tom tržištu.

Što je još važnije, kako su se političke strasti između Beograda i Prištine hladile, trgovina je rasla – poslednjih godina po izvanrednoj godišnjoj stopi rasta od 15 do 16 odsto. Verovatno je i to jedan od razloga što se kosovski premijer Hašim Tači odlučio na ovaj potez i što je za njega, čini se, dobio podršku glavnih zaštitnika.

Ako pogledamo podatke o spoljnoj trgovini Kosova, one koje je objavio kosovski statistički zavod, onda možemo uočiti da je prošle, 2010. godine, Kosovo ukupno uvezlo robe za 2144 miliona evra, a izvezlo za 294 miliona evra. Pri tome, najveći pojedinačni "izvoznik" na Kosovo je Srbija, sa oko 16 odsto učešća. To učešće je u poslednje vreme čak imalo tendenciju porasta. Na primer, u martu ove godine, Srbija je na Kosovo "izvezla" robe za 30,5 miliona evra, a svih 27 članica Evropske unije izvezlo je na Kosovo robe za 66,5 miliona evra. Znači da je Srbija na koti polovine kompletnog izvoza EU na Kosovo – pa neće biti da je Brisel naročito zainteresovan da štiti Beograd u ovom, najnovijem sporu sa Prištinom – oko carinskog štambilja.

Podatke o razmeni Srbije i Kosova, dakako, treba primiti sa izvesnom rezervom. Teško je proceniti šta, ko i kako knjiži – da li se, na primer, u "izvoz" na Kosovo računaju i isporuke severno od Ibra, ili samo one na područje južno od te reke. Koliko u svim tim podacima ima raznih špekulacija, nekakvog reeksporta i koliko prometa uopšte nije registrovano. To niko ne može da proceni, jer granica između Srbije i Kosova je ne samo "balkanski propustljiva" nego se ona s jedne strane ni ne priznaje, a sa druge faktički i ne kontroliše u celini. Jasno je da se u tako nedefinisanim i nejasnim područjima najbolje snalaze oni alergični na carine i poreze.

Kad se pogleda "izvoz" Srbije na Kosovo u CEFTA relacijama – i tada on ima veoma velik značaj. Eto, 2010. godine, Srbija je u zemlje CEFTA izvezla robe za ukupno 2,8 milijardi dolara, a te godine (gore smo to već naveli) "izvoz" na Kosovo iznosio je 391,3 miliona dolara. To znači da Kosovo u našem izvozu na CEFTA područje učestvuje sa 14 odsto – što je dakako veoma značajno za našu privredu. Naravno, CEFTA područje u celini, još je značajnije, sa 27,6 odsto celokupnog izvoza Srbije – a ceo sporazum može da potone u ovom sporu Beograda i Prištine.

Trenutak za akciju Tačijeve vlade u Prištini čini se da je pažljivo odabran. Leto je, deficiti Kosova u električnoj energiji su trenutno mali, a vreme je kada se ugovara trgovina žitom, brašnom, šećerom i uljem – a to su glavni izvozni proizvodi Srbije na kosovskom tržištu. Pri tome, Srbija se već priprema za parlamentarne izbore iduće godine, pa se malo koja stranka usuđuje da energično napusti "nadrealističko-simbolističku" politiku Srbije prema Kosovu, koja je upisana čak i u preambulu ustava Srbije. Sve se to, verovatno, imalo u vidu u Prištini, a možda i u Briselu i Vašingtonu, kada su Srbiji uvođene "kosovske sankcije".

Valja ponoviti, onaj ko ne ulazi u analizu spoljnopolitičke strategije Srbije u pogledu Kosova (ako je ima), mora primetiti da se danas u znatnoj meri vodi bitka oko dugoročnog prisustva Srbije na kosovskom tržištu i da u toj bici karte Srbije (opet) nisu najbolje. Iako potrošači na Kosovu, dakle u većini Albanci, ne prave pitanje što su brašno, zejtin ili šećer srpski, već im je važnije da ga ima po prihvatljivoj ceni. Tu dobru vest bi trebalo nekako koristiti i nadalje i nekako "zapečatiti" naše prisustvo na ovom tržištu, koje će u narednim decenijama ne samo rasti, nego moguće postati i platežno sposobnije. ◂

Dimitrije Boarov

suvereniteta, a da će specijalci ostati na prelazima sve dok se ne obezbedi red. "NjuKosovariport" prenosi tvrdnju da kosovska vlada ne priznaje sporazum srpskog pregovarača Stefanovića i komandanta KFOR-a.

Tako je kriza započeta pre nedelju dana kao carinska, a posle dva smirivanja produžena kao oružana.

U skupštini Srbije se povodom incidenata razgorela malo žešća rasprava. Poslanici SRS-a i DSS-a napustili su skupštinsku sednicu jer smatraju neprimerenim da Skupština raspravlja o tekućim pitanjima dok se kriza na Kosovu rasplamsava. DS je apelovao na opoziciju da ne dramatizuje stanje i da dopusti da se problemi reše pregovorima. DSS je tražio da Srbija zapreti prekidom pregovora s Prištinom. Srpsko nacionalno veće severnog Kosova izdalo je saopštenje u kome traži isto to, uz dodatak da posrednik u tim pregovorima ubuduće treba da ima mandat UN-a, a ne EU i da Srbija hitno zatraži odlazak Euleksa s Kosova.

Hašim Tači je očito dramatizovao carinski spor, da bi uspostavio kontrolu na severu Kosova, što Prištini nije uspevalo punih 11 godina. On za to nema podršku centrala u Vašingtonu i Briselu, koje traže smirivanje situacije i pregovore, ali je očito da ga na to ohrabruju pojedine diplomate na terenu. Tako je francuski ambasador u Prištini tražio da se uz dogovor sa Euleksom, poštuju odluke vlasti u Prištini. ◂

M. Milošević
M. Rudić

Teror u Norveškoj

Pakao ostrva Utoja

Fotografije: REUTERS

Najgori dan u Norveškoj posle Drugog svetskog rata. Petak 22. jul oko 15.30. Centar Osla je ličio na ratno poprište, a šok, strepnja i potištenost zahvatali su ljude. U kvartu Regjeringskvartalet, blizu zgrada norveške vlade i kancelarije premijera Jensa Stoltenberga, eksplodirala je bomba i nastao je haos. Od siline udara oštećen je i kabinet premijera, koji je nepovređen. Prizemlje vladine zgrade je potpuno uništeno, a komunikacija u vladinim zgradama je prekinuta. U zgradi Ministarstva za naftu buknuo požar. Jedan razoren automobil ukazivao je na to da bi mogla da bude reč o automobilu bombi. Na gomilama rasutog stakla, maltera, betona i papira koji su se razleteli, ležala su tela pokrivena delovima odeće.

Centar Osla zaposela je vojska. Naložena je evakuacija čitavog centra Osla, zbog straha od novog bombaškog napada, a oko 18.30 evakuisane su zgrada vlade i obližnje zgrade, pa i prostorije lista "Aftenposten". Stradalo je sedmoro ljudi u toj eksploziji. U univerzitetskoj bolnici *Ullevål sykehus* u Oslu, celo jedno odeljenje je ispražnjeno da bi se oslobodio prostor za povređene...

PRVA SUMNJA – DŽIHAD: U anglosaksonskim listovima odmah su se pojavili zaključci da je Norveška "izgubila nevinost", da je na brutalan način suočena s tim da i sama može postati

Strepnja, neverica, tuga i duboka tišina vladaju u Norveškoj, dan nakon tog petka 22. jula tokom koga je u bombaškom napadu u Oslu u masakru na ostrvcetu Utoja život izgubilo 76 osoba. Norvežani u dvostrukom šoku – većina bila užasnuto uverena da su je napali džihadisti, a onda je došao drugi šok – tridesetdvogodišnjak "nordijskog izgleda" Anders Bering Brejvik

POSLE KRVAVOG PIRA: Hladnokrvno pobijena omladina na ostrvu Utoja

meta Al Kaide zbog toga što drži 500 vojnika u Avganistanu iako je najavljivala njihovo povlačenje. Neki su pominjali norveško učešće u bombardovanju Libije.

Citirane su i američke diplomatske depeše iz 2009. procurile preko Vikiliksa, u kojima je kritikovana ograničena sposobnost norveških vlasti da prate potencijalne islamske ekstremiste na terenu. Norveške vlasti obračunavaju se sa nekoliko domaćih terorističkih ćelija povezanih sa Al Kaidom. Prošle nedelje, norveški tužilac za dela povezana sa terorizmom je zbog pretnji smrću norveškim političarima podigao optužnicu protiv Mulaha Krekara, osnivača kurdske islamističke grupe Ansar al Islam, koji je deportovan.

Londonski "Telegraf" podsećao je i na to da su tri norveška lista ("Aftenposten", "Dagbladet" i "Magazinet") 2005–2006. štampala kontroverzne stripove o proroku Muhamedu, što može biti drugi mogući motiv.

Agencija Asošiejted pres je međutim među prvima citirala jednog norveškog zvaničnika koji je upućivao na drugi pravac razmišljanja, kada je rekao da je napad pre "norveški Oklahoma Siti" nego "norveški Svetski trgovinski centar". (Domaći teroristi su 1995. napali federalnu zgradu u američkom Oklahoma Sitiju, a strani teroristi su bili odgovorni za napad 11. septembra 2001.)

DAN KOJI JE POTRESAO NORVEŠKU I SVET: Bombaški napad u Oslu, pomoć žrtvama, žalost, masakr na ostrvu Utoja i okasnela reakcija policije

MASAKR: Dok je u Oslu trajala uzbuna, jedna 50 kilometara udaljena lokalna policijska stanica je u 17.27 obaveštena o pucnjavi na ostrvu Utoja (*Utoya*), na jezeru Tirifjorden (*Tyrifjorden*).

Tamo je, kao i svakog leta, organizovan omladinski kamp Norveške radničke partije. Na tom ostrvu premijer Stoltenberg, i sam nekada polaznik tog letnjeg kampa, trebalo je u subotu 23. jula da govori pred 560 mladih aktivista, od kojih su mnogi tinejdžeri.

Obilazeći poprište masakra, kamp na ostrvu Utoja, i srećući se s preživelima i rođacima stradalih, premijer Stoltenberg će jednog od narednih dana reći: "Utoja je bila raj moje mladosti, sada je pretvorena u pakao..."

Norveška stanica NRK citira jednog svedoka koji je ispričao kako je neki tip "nordijskog izgleda" u policijskoj uniformi, stigavši na ostrvo Utoja, pozvao mlade ljude da se okupe ("Dođite ovamo!"), a onda počeo da puca u njih iz blizine. "Njujork tajms" citira svedoka koji tvrdi da je pre nego što će zapucati rekao da je reč o rutinskoj kontroli posle eksplozije u Oslu... CNN kasnije citira drugog svedoka koji kaže da je napadač, pucajući, vikao: "Sve ću vas pobiti!" Svakih deset sekundi, čitav sat i po, pucao je u ljude – čak je i onima koji su se pravili mrtvi pucao u glavu.

Mnogi su poskakali u vodu pokušavajući da pobegnu, a napadač je pucao i na ljude u vodi. Po svedočenju preživelih, dok je pucao u ljude, punoletne, ali i tinejdžere, bio je okrutno hladnokrvan. Prekidao je pucnjavu samo dok je punio oružje. Jedan snimak napravljen iz helikoptera pri kraju krvavog pira, kad je policija stigla na ostrvo, pokazuje plavog visokog čoveka s puškom kako stoji među telima mrtvih i ranjenih u kampu na Utoji i kao da nešto proverava...

Iz opisa preživelih izranjao je školski primer sociopate poremećenog karaktera, pre nego uma, kome nedostaje savest, koji ne oseća sažaljenje. Neki psihijatri (dr Petar Bokun) ranije su iznosili zapažanje da su masovne ubice

"operisane" od ikakvih obzira i odnosa prema žrtvi.

Među nestalima je bila dvadesetogodišnja Hane Kristine Fritun iz mesta Strun, koja je u petak u šest po podne zvala neku televizijsku stanicu i rekla da se krije zajedno sa dvadeset drugih. Neki su posle pričali kako su trčali za život, plivali za život ili se skrivali po šipražju.

Jedan od prvih identifikovanih stradalih je očuh princeze Mete-Marit, 51-godišnji Trond Berntsen, policajac koji nije bio na dužnosti, koji je kažu spasao smrti svog desetogodišnjeg sina. Među identifikovanim žrtvama su i Gunar Linaker, 23-godišnja majka dvoje dece, i dvadesetjednogodišnji Tore Ejkeland, lider podmlatka radničke partije u provinciji Hordaland.

47 POLICIJSKIH MINUTA...: Haos je bio veliki, a policija iznenađena. U konfuziji koja je trajala puna dva dana procena broja mrtvih je varirala, najpre se govorilo o desetak, pa o dvadesetak, pa o 93, i na kraju o ukupno 76 mrtvih u masakru i u eksploziji. Kasnije će se raspravljati zašto je specijalcima trebalo 47 minuta da stignu, zašto su transportovani automobilima, a nisu upućeni helikopterima – navodno su piloti bili na godišnjem odmoru...

Policijska centrala u Oslu obaveštena je o pucnjavi na ostrvu dva minuta posle lokalne policije i u 17.38 norveška specijalna jedinica *Beredskapstroppen* je poslata iz svoje komande u Oslu na Utoju. Stigli su do brodskog prevoza u 18.09, a nekoliko minuta su čekali i na brod koji bi ih prevezao na ostrvo, na koje su stigli oko 18.25...

Snimci iz vazduha norveške TV2 pokazivali su specijalce obučene u crno kako stižu na ostrvo i istrčavaju na obalu, dok se neki ljudi, očito preplašeni od svake uniforme, kriju i od njih, pribijajući se uz neki zid. Iz vazduha su se videli ljudi bez odeće kako se plivajući udaljavaju sa ostrva. U vodi su, kako izgleda, plutala i tela nekih od poginulih.

...I NEDRAMATIČNA PREDAJA: Naoružanog i opasnog, do tog trenutka anonimnog ►

Fanatici svih zemalja, ujedinite se

Mnogi delovi "Evropske deklaracije" Andersa Brejvika odavno su opšta mesta na raznim desničarskim portalima

NIJE NIKAKVO ČUDO što su nakon prvih vesti o eksploziji u Oslu i masakru na ostrvu Utoja svi odmah posumnjali na islamski terorizam. Norveška je učesnik u nekoliko vojnih operacija u muslimanskim zemljama, što je u očima Al kaide samo po sebi čini legitimnom metom, a sem toga su u toj zemlji, nakon Danske, objavljene i karikature proroka Muhameda koje su izazvale onako žestoke reakcije širom sveta. I nisu samo zapadni mediji skočili pred rudu kad su prvo uprli prst u muslimanske ekstremiste: brojni islamistički portali od Irana do Indonezije požurili su da neimenovanim džihadistima čestitaju "pobedu nad norveškim nevernicima". Al kaida je, u jednom od najbizarnijih saopštenja do danas, naknadno molila takve sajtove da se ograde od nasilja u Norveškoj.

Postoje, međutim, i dublji razlozi za zamenu identiteta. Samozvani krstaš Anders Behring Brejvik je, planirajući napade, od Al kaide i srodnih islamističkih terorista pozajmio ne samo dobar deo taktičkih principa nego i osnovna načela doktrine. Krenimo od taktike: poput većine Al kaidinih akcija, norveški masakr bio je istovremeno usmeren na više od jednog cilja, kako bi se povećala konfuzija, a snage bezbednosti razvukle na tanko. Al kaidini taktički priručnici savetuju mudžahedine da pred nevernicima skrivaju dubinu svoje vere i da ne prekidaju naglo svoje društvene veze kako ne bi izazvali sumnju; Brejvik se, sledeći ovaj princip, postepeno povlačio iz kruga svojih prijatelja, maskirajući fanatizam i ubilačke namere interesovanjem za poljoprivredu i život na selu. Bombu je napravio od veštačkog đubriva i dizela, verovatno sledeći uputstva iz "Tehnikal Mudžahida", Al kaidinog elektronskog časopisa za vojnu obuku na engleskom jeziku itd.

Ali, tek kad se prođe kroz hiljadu i po stranica dug Brejvikov manifest "Evropska deklaracija nezavisnosti 2083", rukopis koji se mahom sastoji od teza i pseudoinformacija pokupljenih sa ultradesničarskih sajtova, izlaze na videlo ideološke sličnosti sa Al kaidom. Prva je zajednička vera u obnovu krstaških pohoda. Islamisti krstašima nazivaju vojnike zapadne koalicije koji učestvuju u ratovima na Bliskom istoku. Brejvik, koji je u jednom trenutku učestvovao u budalastom pokušaju da se obnovi viteški red Templara, sebe smatra krstašem, a tim zvanjem je častio i Radovana Karadžića, koji se u Hagu verovatno veseli ovom komplimentu sa nordijskog severa.

Za Brejvika, kao ni za Al kaidu, nema nevinih, naročito unutar sopstvene zajednice, i vole da udaraju na nebranjene civilne mete. S obrazloženjem da je reč o kolaboracionistima, Al kaida je dosad pobila mnogo više muslimana nego hrišćana i Jevreja, a Brejvik se okomio na norvešku Socijaldemokratsku stranku, koju smatra vinovnikom islamizacije Norveške.

Još jedna sličnost je opsednutost Balkanom i, naročito, balkanskim muslimanima. Stvarni i izmišljeni zločini nad muslimanskim življem u Bosni i na Kosovu predstavljaju okosnicu Al kaidine kampanje za regrutaciju. Brejvik, kao i oni, smatra da su jugoslovenski ratovi bili prevashodno verski i, kao i oni, zanemaruje unutarhrišćanski sukob Srba i Hrvata i činjenicu da je Zapad i u Bosni i na

napadača policajci su uhapsili dva minuta pošto su stigli na ostrvo. Uhapšen je, saopštava policija, nedramatično – mirno je predao oružje, što je, kažu oni koji znaju, karakteristično za serijske ubice, kako psihijatri nazivaju one koji ubijaju mnogo ljudi s prekidima. Za razliku od njih, masovne ubice, oni koji ubiju više ljudi odjednom, "bez emocionalnog hlađenja" obično izvrše samoubistvo ili ih ubije policija.

Uhapšeni je identifikovan kao Anders Bering Brejvik, Norvežanin, star 32 godine, "nordijskog izgleda", visok i plav, obučen u policijsku uniformu, naoružan pištoljem, sačmarom i automatskom puškom. Portparol policije Are Frikholm ispričao je te večeri reporteru CNN-a da osoba uhapšena na ostrvu Utoja odgovara opisu osobe uočene, u vreme eksplozije, u blizini vladine zgrade u Oslu, gde ima mnogo sigurnosnih kamera.

Kad su objavljene prve fotografije osumnjičenog "bejbi fejs" desničara Andersa Beringa Brejvika, kod dalekih posmatrača nametalo se pitanje uobičajeno za takve užasne događaje: da li je moguće da je to lice čoveka koji je pucao i u ljude koji su pokušavali da se spasu plivajući?

Za Norvežane to je, kako izgleda, predstavljalo dvostruki šok. Šezdesetosmogodišnji Marit Sakejde, koji vodi malu radnju u imigrantskom kvartu u Oslu, izjavio je medijima: "Devedeset devet odsto Norvežana je odmah poverovalo da je to bio muslimanski teroristički napad. Onda se to okrenulo u drugi šok..."

U medijima je brzo sastavljan mozaik "profil mladog asasina", za masakr osumnjičenog Andersa Beringa Brejvika.

Rođen je i odrastao u Oslu, roditelji su mu se razveli kad je imao godinu dana, što ga je poremetilo. Donedavno je živeo s majkom, medicinskom sestrom, a obožavao ju je za promiskuitet. U konfliktu je sa ocem bio poslednjih petnaest godina i ovaj, kad je čuo za masakr, nije hteo da čuje za njega. Drugovao je i tukao se s nekim Pakistancima...

Studirao je u Školi za menadžment, bavio se bodi-bildingom. Išao je na plastičnu operaciju nosa. Slikao se u uniformi i s oružjem narcisoidno-paradno. Na Utoji će se ispostaviti da je to činio planski. U njegovim tekstovima

Kosovu intervenisao u korist pretežno muslimanskih snaga. Jedino po čemu se on i Al kaida razlikuju jeste to što su "usvojili" različite strane u sukobu, ali njihova tačka gledišta je u osnovi ista. Još jednom se pokazalo da verski, nacionalni i rasni ekstremisti dele slične vrednosti i razmenjuju teorije zavere, što reče neko, "kao deca sličice".

Brejvik, inače, u svom manifestu Srbe pominje 341 put, Bosnu 343 puta, a Albaniju 208 puta. Albanija se definiše kao "srpsko-hrvatsko-grčka teritorija", dok je domovina bosanskih Srba, logično, "Bosanska Srbija". Opšte proterivanje muslimana iz vascele Evrope, kako ga je Brejvik zamislio, treba obaviti preko Albanije, koja u njegovim planovima ima ulogu velikog tranzitnog centra, a zatim dalje u srednju Anadoliju, dok bi upražnjene teritorije trebalo naseliti evakuisanim hrišćanima sa Bliskog istoka. Za Brejvika, kao i za Al kaidu, suživot hrišćana i muslimana je nemoguć bilo gde na planeti. On je, usput budi rečeno, predvideo i dizajnirao ordenje u budućem krstaškom ratu. Tako se "Medalja za zasluge u oslobađanju Balkana" dodeljuje za "učešće u proterivanju islama sa okupiranih srpsko-hrvatskih teritorija" (valjda iz Bosne, Albanije i sa Kosova).

Dobro, čovek je očigledno lud, reći će mnogi, a pogotovo oni koji se sa Brejvikom u ponečemu slažu, na primer da je muslimana u Evropi previše, ili da će, ako nešto hitno ne preduzmemo, za generaciju ili dve na starom kontinentu vladati šerijatski zakon. Da je bombaš i masovni ubica svoj privatni sveti rat pokrenuo verujući da Norveškoj prete vanzemaljci ili bića iz druge dimenzije, teza o usamljenom ludaku bi opstala. Nevolja je u tome što su mnogi delovi "Evropske deklaracije" odavno opšta mesta na raznim desničarskim portalima. I nije samo on pozajmljivao od njih, nego i oni od njega: pojedine Brejvikove teze o opasnosti od islamizacije Evrope, koje je objavljivao na svom blogu, rado su citirali vrlo čitani američki desničarski komentatori Pamela Geler i Gregori M. Dejvis, kojima je autoritet i holandski političar Hert Vilders, pobornik teorije da je *Kuran* isto što i *Majn Kampf*.

Sada se svi oni na gotovo komičan način upinju da pokažu da njihova ideološka bliskost sa masovnim ubicom nema veze sa počinjenim masakrom. I u Srbiji su neki, kao Vladimir Jevtić i Srđa Trifković, izrazili bojazan da će ceo slučaj "biti iskorišćen u svrhu dalje satanizacije srpskog naroda". Možda bi više trebalo da ih zabrine što su, nakon što su neke dnevne novine prenele Brejvikovo sumanuto viđenje bosanskog i kosovskog rata, pojedini ovdašnji čitaoci u komentarima uglavnom pitali "A šta tu nije tačno?" ◂

Dejan Anastasijević

DESNIČAR, FANATIK, UBICA: Anders Brejvik

kasnije nađenim na internetu stoji i preporuka: "Kreiranje i nošenje replika policijskih uniformi stvoriće konfuziju... Te ekstra sekunde će vam dati prednost koja vam je potrebna za neutralisanje potencijalne pretnje."

Osnovao je firmu "Brejvik geofarm" za uzgajanje povrća, dinja i krompira. Preko te firme je nabavio šest tona veštačkog đubriva (snimljeno u dvorištu njegove farme obraslom koprivama). Policija sumnja da je eksplozivnom smešom u kojoj je korišćeno veštačko đubrivo izazvao eksploziju u Oslu.

Brejvik je, sudeći po njegovim široko citiranim zapisima, to veštačko đubrivo naručio 14. aprila, a "bombu" je počeo da pravi početkom maja. Prvi eksperiment izveo je navodno 13. jula na tajnoj lokaciji. Rentirao je automobil ▸

Opomena iz Norveške

Anatomija jednog zločina

Stvaran problem nije Brejvik, ta sasvim obična mešavina desničarskog ekstremizma, paranoidnih ideja, mesijanskih predstava i megalomanije. Takvih ima na desetine hiljada po Evropi. Stvaran problem su društvena atmosfera koja ih stvara, pre svega političari koji ih podstiču, državne institucije koje ne rade svoj posao jer su ostale duboko ukorenjene u ideologiju hladnog rata i intelektualci koji bi radije da ih se to ne tiče

Piše: Ljubiša Rajić

U svojim tekstovima na sajtu document.no, jednom od bezbrojnih desničarskih sajtova, Anders Bering Brejvik napadao je norveške zagovornike multikulturnog društva i masovna ubistva je počinio upravo ciljajući tu grupu. U svom manifestu se više okomio na muslimane i samo multikulturno društvo. Javljao se i na drugim sajtovima, npr. pretežno neonacističkom nordisk.nu.

Tu floru krajnje desničarskih sajtova odlikuje zbrka šarolikih priloga, većma anonimnih, prepunih predstava o zaverama, budućoj "Eurabiji" ako se ne zaustavi islamizacija Evrope, nacionalnom duhu, hrišćanskoj Evropi i šta već kome padne na pamet, ne baš retko i potpuno protivrečnog sadržaja. (Objektivno govoreći, ni naši slični sajtovi nemaju neki bitno drugačiji sadržaj.) Bez obzira da li sami sebe nazivaju nacionalistima, kontradžihadistima, anitmarksistima, antimultikulturalistima ili kakvim drugim nazivom, svima je zajedničko da su antidemokratski i da imaju sve osnovne odlike fašizma. Razlikuju se samo u tome da li pozivaju ili ne pozivaju na nasilje. Brejvik je i deo i proizvod takve sredine, između ostalog sa čestim kontaktima sa grupom English Defence League.

Takvih kao on ima u Norveškoj nekoliko hiljada, ali je broj onih koji se slažu sa njihovim stavovima daleko veći. I ma koliko to u ovom trenutku izgledalo deplasirano, prvi i najvažniji krivac su velike populističke i desničarske stranke, koje već skoro dve decenije grade svoju politiku na antiislamskim i antiuseljeničkim parolama optužujući levicu, državu blagostanja i ideje multikulture za sve nedaće koje su uglavnom one same proizvele. Kada danski ministar Srren Pind na svom blogu nakon Brejvikovog nedela izjednači civilnu neposlušnost

15. jula, 18. jula razneo je automobil eksplozivom, a 22. u svom manifestu je zapisao da ima materijala bar za 20 eksplozija.

Naći će neku prostitutku da ga motiviše, i otići će u crkvu...

Pred islednicima je tvrdio da je delovao sam, a na sudu rekao da ima saradnike i da njegovu organizaciju čine još dve ćelije. U nedelju 24. jula policija je izvela akciju u istočnom delu Osla zbog dojave o još jednoj bombi, ali nije saopštila nikakve detalje. Neki ljudi su privedeni i odmah pušteni, pošto nisu imali nikakve veze s eksplozijom u Oslu.

Poljska policija uhapsila je u međuvremenu jednog trgovca iz Vroclava koji prodaje hemikalije preko interneta, navodno zbog sumnje da je bio samo komercijalno povezan sa Brejvikom. Ovaj je inače zapisao da bi ga "pozajmica vojnog eksploziva – spasla mnogih nevolja". Kako ironija hoće u ovakvim slučajevima, živeo je blizu nekog vojnog kompleksa.

A oružje?

Krajem avgusta 2010. Brejvik je, navodno, proveo pet dana i u Pragu, jer je čuo da je to najpoznatija tranzitna tačka za ilegalnu trgovinu oružjem i da Češka ima najliberalnije zakone o prometu oružja. U Pragu je dobro platio neku prostitutku, čuo je za neke strašne češke kriminalce – i odustao od nabavke, pa je pištolj glok kupio u Norveškoj – legalno, s obzirom na to da nije imao kriminalni dosije, da je sedam godina imao lovačku dozvolu i pušku *benelli nova*.

U kući Andersa Brejvika pronađeni su pištolj marke glok i automatska puška. U njegovoj biografiji nema militarističke pozadine, osim što je po nekim vestima služio redovni vojni rok, a po drugim, nije služio sa oružjem. Po nekim izvorima, izgleda da je imao i dozvolu za nošenje oružja i da je bio lovac. Imao je legalnu dozvolu za poluatomatski karabin ruger mini, koji je u jesen 2010. kupio za oko 1400 dolara – radi lova na jelene. Da bi dobio dozvolu za pištolj, vežbao je gađanje u sportskom streljačkom klubu...

Frank Arebrot, politikolog na Univerzitetu Bergen, procenjuje da će se posle ovog slučaja verovatno razgoreti debata o dostupnosti oružja, pošto se lov široko smatra delom norveškog nasleđa.

Anders Bering Brejvik je priznao odgovornost ▸

sa terorizmom, onda on doprinosi terorizmu. To čini švedski desničarski političar Erik Hellsborn kada piše na svom blogu: ”Da ne postoje islamizacija ili masovno useljavanje, ne bi postojalo ništa što bi navelo Beringa Brejvika da učini ono što je učinio.” (Zvuči kao tvrdnja: Da nije nosila mini suknju, niko je ne bi silovao.)

Drugi krivac je zapadna politička obuzetost anitislamskom histerijom zbog koje skoro uopšte više nije moguće voditi nikakvu normalnu raspravu o islamu, hrišćanstvu i multikulturnom društvu. U stvari, skoro uopšte više nije moguće voditi razumnu raspravu o bilo čemu. U Evropi jedva da je bilo nekih islamskih terorističkih akcija, ali su brojni zapadni mediji skoro refleksno odmah po objavljivanju vesti o eksploziji u Oslu (The Sun, Washington Post...) odmah po saznanju ko je stvarno počinio taj zločin uticajan list prvo piše o islamu (Waal Street Journal). Konzervativni i kontroverzni američki komentator Glenn Beck uporedio je Savez radničke omladine Norveške sa Hitlerjugendom.

Treći krivac su zapadne službe bezbednosti. U ovogodišnjoj javnoj projekciji bezbednosne situacije u Norveškoj na prvom mestu i sa najvećim prostorom opisuje se opasnost od islamskog terorizma, na drugom mestu su levi i desni ekstremizam, zatim idu strane sile, industrijska špijunaža i pretnje političarima. U Norveškoj nije zabeležen nijedan slučaj islamskog terorizma ako se ne računa pokušaj ubistva izdavača *Satanskih stihova* pre mnogo godina, nije zabeležen nijedan slučaj levog terorizma, ali su zabeleženi desničarski ispadi i politički motivisana ubistva. Pa iako se konstatuje da je aktivnost desničarskih grupa povećana u 2010. godini, iako se zna da su sve bolje povezane sa sličnim grupama u Evropi, od Engleske do Rusije, iako se zna da su naoružane (često vojnim oružjem), pažnja je skoro u potpunosti posvećena muslimanima i levičarima. Na jučerašnjoj konferenciji za štampu direktorka norveške službe bezbednosti (inače najbolje plaćeni državni činovnik) nije odgovorila ni na jedno novinarsko pitanje koje se toga ticalo.

U Norveškim medijima se polako probijaju takva pitanja, ali je i dalje preovlađujući ton tabloidan. Stvaran problem nije Brejvik, ta sasvim obična mešavina desničarskog ekstremizma, paranoidnih ideja, mesijanskih predstava i megalomanije. Takvih ima na desetine hiljada po Evropi, samo što ih je daleko manje spremnih da odu toliko daleko da poubijaju desetine svojih sugrađana istog porekla (ali ih ima podosta voljnih da to učine sa nepoželjnim strancima, posebno muslimanima). Stvaran problem su društvena atmosfera koja ih stvara, pre svega političari koji ih podstiču, državne institucije koje ne rade svoj posao jer su ostale duboko ukorenjene u ideologiju hladnog rata i intelektualci koji bi radije da ih se to ne tiče. Evropa je prepuna takvih.

(Autor je profesor na Filološkom fakultetu u Beogradu)

PIJETET: Centar Osla

NAJTEŽI NAPAD O DRUGOG SVETSKOG RATA:
Premijer Jens Stoltenberg, kralj Harold, kraljica Sonja i prestolonaslednik princ Hakon

(ali ne i krivicu!?) za akte koje je opisao kao "odvratne, ali neophodne", koje je planirao izvesno vreme, bar tako kaže njegov advokat Geir Lipestad.

Pronađen je jedan video pod nazivom "Vitezi templari" na kome Brejvik pozira u kišnoj kabanici s automatskim oružjem. Slikao se i u srebrnastom odelu ABH zaštite koje liči na kosmonautsko.

BBC javlja da policija istražuje njegove veze s desničarskim organizacijama u Norveškoj, pošto njegovi internet postovi ukazuju na to da on ima političke stavove koji naginju ka desnici i antimuslimanskim pogledima i slikaju ga kao hrišćanskog fundamentalistu.

Njegovi tragovi u sajber prostoru su sveži i namerno ostavljeni; njegovi postovi na Fejsbuku i Tviteru, u trenutku masakra, bili su stari samo nekoliko dana. Govore o galimatijasu u njegovoj glavi i o pripremanju nekog paklenog plana.

OD 1984. DO 2083: Pronađen je i na engleskom jeziku pisani dokument od 1500 stranica i potpisan pseudonimom Endrju Bervik koji je bio dostupan onlajn satima pre napada, a policija ispituje da li on ukazuje na nešto ili je samo gomila besmislica. Neki izveštaji to opisuju kao politički manifest osumnjičenog.

Taj manifest, sudeći po izveštajima o njemu, predstavlja neku vrstu zbira "revolucionarnog plana", "istorije revolucije" i priznanja – ili zavođenje istrage na stranputicu... Opisivao je sebe kao hrišćanina konzervativca, libertarijanca, koji veruje u moć pojedinca. Citirao je rečenicu Džona Stjuarta Mila – da je snaga jedne osobe s uverenjem – jednaka snazi 100.000 onih koji imaju samo interese. Tvrdio je da ga interesuje sve o Vinstonu Čerčilu, hvalio je Putina, Tita, Karadžića, slikao se s masonskom keceljom, navodio da rado čita *1984*. Džordža Orvela, i *Princa*. Pokazivao je interesovanje za filmove sa scenama nasilja, ratne video-igre i za seriju *Dekster*, o serijskom ubici bez osećanja krivice.

Brejvik je, sudeći po izveštajima ("Dagbladets") o tom "pisaniju" pripremao napad od jeseni 2009. a neki u Brejvikovom manifestu uočavaju detalj da je kod njega prelom nastao 1999, u vreme kad se Norveška priklonila multikulturalistima iz NATO-a i bombardovala Srbiju, koja je pokušavala da zaustavi prodor islama u svojoj domovini (*multikulturalister*

POVEĆANE MERE BEZBEDNOSTI: Oslo

Masakri koje su izveli pojedinci

• Jul 2011: u masakru u letnjem kampu na ostrvu Utoja i u eksploziji u Oslu za koje je okrivljen Anders Bering Brejvik stradalo je 76 osoba

• April 2007: Seng Hui Čo (23), ubio 32 osobe u kampusu *Virginia Tech* u SAD

• April 2002: Robert Štajnhojzer (19), ubio 16 osoba i sebe u Erfurtu, u Nemačkoj

• April 1999: Studenti Erik Heris (18) i Dilan Klibold (17) ubili 13 osoba i sebe u školi *Columbine High School* u Litltonu, u Koloradu

• April 1996: Martin Brajan (29) ubio 35 osoba u odmaralištu u Port Arturu u Tasmaniji, Australija

• Mart 1996: Tomas Hamilton (43) ubio 16-oro dece, njihovog učitelja i sebe u školi u Danblejnu, u Škotskoj

• April 1995: Timoti Mekvej (27) postavio je bombu u Federalnu zgradu u Oklahoma Sitiju (SAD) od koje je poginulo 168 osoba (na slici dole).

gjennom NATO erklærte angrep på de kristne serbiske styrkene og fratok dem retten til å stoppe islam i sitt fødeland)...

U tim tekstovima ispoljava netrpeljivost prema muslimanima, govori o verskom ratu. Kritikuje norvešku imigracionu politiku. I feministkinje. Ženama bi ograničio profesionalne karijere, uz opasku da to jeste seksistički, ali da će doprineti porastu nataliteta. Napadao je "multikulturalističke izdajnike".

Jedna od poruka tog Brejvikovog pamfleta koji nosi naziv "2083: Manifest evropske nezavisnosti" glasi: "Pre nego što počnemo naš krstaški rat, moramo da ispunimo svoju dužnost desetkovanjem kulturnog marksizma..."

Marksisti su za njega pripadnici Norveške radničke partije (Det Norske Arbeiderparti, DNA), koja ima većinsku podršku 35 odsto birača i socijaldemokratski program, i koja je u norveškoj neprikosnoveno vladala u vreme tzv. države blagostanja. Britanski mediji je nazivaju laburističkom.

Njegov advokat Lipestad je rekao novinarima da je Brejvik otišao na ostrvo Utoja da upozori da će "sudnji dan biti neizbežan" ukoliko stranka ne promeni svoju politiku. Pred zgradom suda taj advokat je posle izjavljivao novinarima da njegov klijent nije imao nameru da ubije što više ljudi, već da pošalje što jaču poruku...

Poruka se sastojala u masakriranju podmlatka Norveške radničke partije.

Ispostavilo se da je Brejvik pre petnaestak godina bio član podmlatka i posle odrasli član liberalno-konzervativne desno populističke Partije progresa (Fremskrittspartiet, FrP) koja je druga po snazi u Norveškoj sa 22 odsto osvojenih glasova.

Te dve partije razlikuju se na primer u imigracionoj politici, ali njihovi odnosi nisu obeleženi napetostima, već su one često postizale konsenzus. Neke frakcije napustile su Partiju progresa zbog toga što je "previše pristojna", kao i A.B.B. Lider podmlatka Partije progresa Ove Vanebo je u izjavi za norvešku TV2 izrazio žaljenje što je Brejvik bio aktivan član te stranke početkom prošle decenije, ali je podsetio da je istupio iz stranke, pošto su njegova stanovišta postala ekstremna.

OKRUTNO KAO U BESLANU: Najveći masakr na norveškom tlu od Drugog svetskog rata mogao bi dovesti do preispitivanja među

Norvežanima, koji su se do sada uglavnom plašili napada islamskih ekstremista, kaže se u jednoj analizi agencije Rojters. Kad je reč o okrutnosti i zlu, profesorka političkih nauka Jane Haland Matlari ovaj norveški masakr poredi sa okrutnošću koju su čečenski ekstremisti pokazali u Beslanu, aludirajući na masakr 2004. u školi u južnoj Rusiji u kojem je poginulo skoro 200 dece.

Ona procenjuje da će masakr promeniti i norvešku diskusiju o imigraciji. Čak i političari koji obično zastupaju antiimigrantske stavove, nastojaće da se distanciraju od Brejvika.

Broj imigranata u Norveškoj se, inače, gotovo utrostručio između 1995. i 2010. i dostigao je skoro pola miliona u ukupnoj norveškoj populaciji od 4,8 miliona. Na napetost oko i migrantskog pitanja postoji i povezuje se u raspravama s opasnostima od džihadista, mada imigranti u Norvešku, kažu neka istraživanja, dolaze pretežno sa evropskog istoka, a manje sa Bliskog istoka.

"MASKA ZDRAVOG RAZUMA": Masakr na Utoji nije sličan masakrima koje su izazivali psihotični pojedinci (vidi okvir). Po postojanju političkog motiva, po tome što je masakr kombinovan s aktiviranjem bombe velike razorne snage, to je nesumnjivo akt terorizma. Istraga u prvim danima nije otišla dalje od pretpostavke da je to delo pojedinca zahvaćenog "politikom mržnje".

Neki od norveških i britanskih psihologa međutim sumnjaju da je ovde možda reč o individui sa sumanutim idejama kod koje se ekstremna desničarska uverenja mešaju s paranoidnom psihozom, ili s poremećajem rasuđivanja. BBC citira profesora forenzičke psihijatrije Džeremija Koida, na koledžu "Kvin Meri" Londonskog univerziteta, koji pretpostavlja da u Brejvikovom slučaju mora da postoji neki duboki nivo mentalnog poremećaja koji pojačava njegovu ideologiju, mada se u ovom trenutku ne zna dovoljno da bi se dijagnosticiralo njegovo mentalno stanje.

Psihijatrijska literatura pominje da ideologija kod terorističkih grupa ili pojedinaca koji napadaju određenu skupinu na rasnom, polnom ili etničkom nivou često služi kao "maska zdravog razuma". Po toj liniji razmišljanja, iza Brejvikovih ideoloških trućanja krije se ličnost sa sumanutim idejama – serijski ubica koji ubija više žrtava tokom dužeg vremena, sa periodima hlađenja između zločina.

"Misionarski orijentisane ubice" neretko opravdavaju svoje akte "oslobađanjem sveta" od neželjenih osoba, homoseksualaca, prostitutki, ili ljudi drugačijeg etničkog identiteta ili religije. Istraga ne daje na znanje da ima posla s poremećenom ličnošću, već nagoveštava da ima posla sa usamljenim teroristom svesnim svojih postupaka. Jasno je da je "psihijatrijski izlaz" za tog osumnjičenog u datim okolnostima zatvoren, jer bi se tako zatvorio razgovor o "bolesti društva".

Dopisnik "Los Anđeles tajmsa" Vilijam Meklin pominje kako je zanimljivo da je jedan neimenovani norveški zvaničnik opisao počinioca zločina kao "ludaka", da je on možda i u pravu, ali da je to jedan od načina da se desničarska motivacija za gnusne zločine "izbriše iz priče". Nazivajući takvu praksu "zatvaranjem knjige", on pominje i primer iz 1969, kada je jedan australijski Jevrejin podmetnuo požar u džamiji Al Aksa u Jerusalimu, a zatim bio odbačen kao "ludak" i poslat na psihijatrijsko lečenje. Kraj priče. Utrljava so u nordijsku ranu i podsećanjem da je u kontekstu najnovijeg, očigledno desničarskog zločina u Norveškoj ironično to da reč na engleskom jeziku za izdajnika koji sarađuje sa neprijateljskim silama potiče od majora Vidkuna Kvislinga, koji je vladao Norveškom u ime nacističke Nemačke tokom Drugog svetskog rata.

U nekima od komentara ukazuje se na to da građani Evrope ne bi trebalo da se uljuljkuju u zabludi o "bezazlenoj naci-nostalgiji" koju neguju pojedine grupe. Neki analitičari kažu da brutalnost tog akta razbija sliku koju Norvežani imaju o sebi kao mirnom narodu, fokusiranom na posredničke napore širom sveta i na Nobelovu nagradu za mir.

O NAIVNOSTI: Ervin Kon, lider male Norveške jevrejske zajednice, rekao je Rojtersu da

BOL I TUGA: Ostrvo Utoja

šokantan napad može da promeni "norvešku naivnost" kad je reč o bezbednosti, a i da će promeniti hroničan nedostatak volje od strane norveških sudova da izriču teške kazne radikalima iz straha da će prekršiti njihova prava.

Iskustva će sigurno izvlačiti i obaveštajne službe. U jednom neklasifikovanom izveštaju norveške obaveštajne službe za 2010. govori se da su norveški desničarski ekstremisti u kontaktu sa švedskim desničarskim ekstremistima, kao i sa drugim desničarskim ekstremističkim grupama u Evropi, a da takođe postoje i veze između norveških i ruskih desničarskih ekstremista. Ta prognoza bila je vezana sa pretpostavkom da bi povećan nivo aktivnosti nekih antiislamskih grupa mogao da dovede do povećanja polarizacije, posebno za vreme i u vezi sa komemoracijama i demonstracijama.

U jednom izveštaju agencije Rojters pominje se i analiza Majkla Vejna, direktora jedne agencije britanskih Jevreja (*Community Security Trust*), koji uočava da je spremnost da se primeni ekstremno nasilje "u odbrani evropskih vrednosti " – očigledna ideologija nekoliko grupa, između ostalih grupe koja sebe naziva "Britanski patrioti belog evropskog otpora" (*British Patriots of the White European Resistance POWER*), koja se pojavila 2006. a tvrdi da ima pristalice u Hrvatskoj, Holandiji, Norveškoj, Poljskoj, Srbiji, Švajcarskoj, Sloveniji i Švedskoj...

EVRODESNIČARI SE DISTANCIRAJU: Evropske desne antiimigracione partije počele su već u nedelju 24. jula da se distanciraju od Brejvika. Norveška Partija progresa izražava žaljenje što je on nekada bio njen član; švedska Demokratska partija saopštava da je tragedija u Norveškoj napad na celo demokratsko društvo; druga švedska desna partija Nacionalne demokrate saopštava da je norveški masakr težak akt rata i oblik neodržive i apsurdne politike i da je nanošenje zla sopstvenim ljudima inkompatibilno sa nacionalističkom filozofijom; desničarska *Pro Deutschland* grupa saopštava da hrišćani i konzervativci izražavaju solidarnost sa žrtvama i naglašavaju da su mržnja koja pokreće "islamske asasine" i fanatične individue a la Brejvik strane hrišćanima i konzervativcima; danska Narodna partija, koja se suprotstavlja multikulturalizmu, upoređuje Brejvika sa muslimanskim fundamentalistima; holandski desničarski PVV njegov akt opisuje kao nasilje bolesnog mozga; liderka francuskog Nacionalnog fronta Marina le Pen izjavljuje da je norveški pokolj delo usamljenog lunatika koji mora biti surovo kažnjen.

DUBOKA TIŠINA: U centru Osla hiljade ljudi polažu cveće i pale sveće za stradale žrtve masakra. U nedelju su katedrali u Oslu pomenu za stradale prisustvovali i kraljevski par, premijer Stoltenberg, ministri, poslanici, javne ličnosti, a opelo je održano u svim norveškim crkvama. Norveška prolazi kroz tešku društvenu traumu u tišini.

Stotine onih koji su preživeli masakr ili izgubili najdraže prolaziće kroz teške psihičke tegobe, a norveška psihijatrijska služba, koja se smatra kvalitetnom, počela je rad sa preživelim žrtvama nasilja. U prvim reakcijama objavljena je i izjava jedne aktivistkinje Crvenog krsta koja ima iskustva u misijama takve vrste u svetskim kriznim žarištima. Kaže da je i ona u šoku – nikad nije pomislila da će to raditi u Norveškoj.

Šefovi država širom sveta, među njima i predsednik Srbije Boris Tadić, izrazili su saučešće i solidarnost s norveškim narodom u njegovom teškom trenutku.

Dok Norveška minutom ćutanja još jednom žalila svoje žrtve, pred sud u Oslu u ponedeljak 25. jula, posle 13.30, izveden je Anders Bering Brejvik. Javni tužilac je tražio da okrivljeni bude saslušan iza zatvorenih vrata, što je sud prihvatio, a on je tražio da se pred sudom pojavi u uniformi ali mu nije dozvoljeno. Doveden je u sudsku podzemnu garažu u oklopljenom vozilu, u crvenom duksu, sa sigurnosnim pojasom preko grudi. Okupljeni su udarali po vozilu i vikali: "Ti si izdao našu zemlju!" Sat kasnije izveden je na isti izlaz.

Sudija je saslušao okrivljenog bez prisustva javnosti, dok se na medije apeluje da tokom izveštavanja sa suđenja bojkotuju Brejvikov iskaz, kako okrivljeni za politički motivisan masakr, najteži posle Drugog svetskog rata, ne bi koristio sud kao platformu za sopstvenu propagandu. Suđenje je zatvoreno za javnost i zbog toga što policija nije sigurna da Brejvik nema saučesnike spremne da organizuju još jedan teroristički akt. Optužen je da je podmetanjem bombe u Oslu i u masakru na ostrvu Utoja ubio najmanje 76 osoba, a ranio 93 – što se kvalifikuje kao terorizam, za koji je po norveškom zakonu zaprećeno kaznom od 21 godine zatvora.

***

Dok se čekalo da sud počne zasedanje, u hodniku suda pojavio se upravo venčani par, bilo je vidljivo da je mlada u blagoslovenom stanju. U napetoj atmosferi ljudi u hodniku su počeli da aplaudiraju – životu koji ide dalje...

Milan Milošević
i Dokumentacioni centar "Vremena"

Posle hapšenja Gorana Hadžića

I posle Haga – Hag

Haški tribunal će nas i dalje pritiskati da ne ostane samo na onih oko 160, što optuženih što osuđenih, pred tim sudom, već da se i naša pravosuđa napokon uhvate u koštac s procesuiranjem onih koji su činili ratne zločine

Napokon smo ove 2011. godine riješili naše muke s haškim bjeguncima: ova je Vlada našla i izručila čak trojicu najvažnijih, Radovana Karadžića, Ratka Mladića i Gorana Hadžića i s pravom to sebi može staviti u "pozitivu".

Teško je, međutim, konstatirati – kao što to neki čine ovih dana – da je Srbija sve svoje obaveze prema Haškom tribunalu ispunila. Bit će tu još koječega, od dostavljanja silnih dokumenata Haškom tužilaštvu, sudu i optuženima, do suradnje u slanju svjedoka koji će iz Haga biti traženi, ali i istrage i konkretnih rezultata koji će pokazati tko je i kako pomagao haškim bjeguncima.

Jasno je to već iz prve izjave glavnog haškog tužioca Serža Bramerca, koji je odmah po hapšenju Gorana Hadžića izjavio da je zadovoljan time što i posljednji bjegunac od haške pravde stiže u sheveningenski pritvor, ali da na pitanja što su na slobodi radili tolike godine i tko je tome doprinio, očekuje odgovore.

Nadležni su nam obećali da ćemo i mi i Haško tužilaštvo i Tribunal taj odgovor dobiti, ali gotovo je nevjerojatno ono što je samo koji dan prije hapšenja Hadžića izjavio ministar policije Ivica Dačić: da sve dosad nitko od nadležnih nije tražio policijsku istragu o tome. Sad će se valjda, jer Bramerc je taj problem postavio vrlo rezolutno, nešto i u toj stvari mrdnuti sa mrtve točke.

Ako zavirimo preko plota, u hrvatsko susjedstvo, vidjet ćemo da i nakon prvostepene presude generalima Anti Gotovini i Mladenu Markaču, Haško tužilaštvo i dalje traži tzv. topničke dnevnike, za koje se u hrvatskoj vlasti tvrdilo najprije da ne postoje, pa potom da su izgubljeni i još svašta na tu temu. I zbog toga, a Hrvatska je već zaključila pregovore s Evropskom unijom, valja u budućnosti još računati na razne haške zahtjeve i eventualne pritiske.

NIJE GOTOVO: Obavezu daljnje saradnje

TRI POSLEDNJA HAPŠENJA: Radovan Karadžić, Ratko Mladić i Goran Hadžić fotografije: Reuters

istakao je neki dan i profesor Vojin Dimitrijević, koji kaže da hapšenjem Hadžića suradnja s Haškim tribunalom nije završena. "Imam u vidu obavezu razmene informacija, dostavljanje dokumenata i pomoć Tribunala u sporovima pred domaćim sudovima", kaže profesor i predsjednik Beogradskog centra za ljudska prava Dimitrijević, dodajući da je Haški tribunal sada dobio "neke teške slučajeve i da će imati posla godinama".

Tu je i ono najvažnije, što ističe Dimitrijević – da je ostalo još puno onih koji moraju odgovarati pred nacionalnim sudovima. "Taj Tribunal je osnovan samo zato što niko ovde nije hteo da goni nikoga i on se sada sveo samo na najkrupnije ličnosti. Ostaje još mnogo ljudi koji bi trebalo da odgovaraju. I oni će, nadam se, odgovarati pred sudovima svake od država u čijoj su nadležnosti, ali će i ti sudovi morati u velikoj meri da se oslanjaju na materijal koji je prikupljen u Tribunalu", kaže on.

A taj je materijal pogolem, kad se pogleda tko je sve tamo završio: Slobodan Milošević kao predsjednik SR Jugoslavije i Srbije, kao i sam vrh njegove civilne i vojne vlasti. Jest da nije dočekao pravomoćnu presudu, ali nisu ni ostali ratni "voždovi". I Aliju Izetbegovića i Franju Tuđmana od haške sudbine spasila je smrt, ali je činjenica da je u optužnicama protiv hrvatskih generala upravo Franjo Tuđman (ima tu, doduše, i nekadašnjeg ratnog ministra obrane Gojka Šuška, također umro na vrijeme) označen kao vrh "zajedničkog zločinačkog poduhvata), pa ne treba sumnjati da bi i njih dvojica – da je bilo pravde – završili u Sheveningenu.

Istina je da je najviše optuženih "manjeg kalibra" koji su završili u Haškom tribunalu iz Srbije; to je i logično, s obzirom na to da je Srbija "koja nije bila u ratu" sa svojim snagama bila prisutna u tri rata, u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Slijedi Hrvatska, čiji optuženi uglavnom nisu iz te države, već iz ►

nekadašnje tzv. Herceg Bosne, s izuzetkom trojice generala koji su praktično jedini stanovnici Hrvatske koji su završili u Hagu, ali ne treba sumnjati da bi se – da smrt nije prekinula haške namjere – tamo našli i Tuđman, Šušak i Titov i Tuđmanov general Janko Bobetko, koji je umro taman kad je dobio hašku optužnicu i trebao biti izručen. U toj, Bobetkovoj optužnici bio je i Mirko Norac: njemu je optužnica bila potvrđena, ali je potom slučaj Norac, ratni zločini u Medačkom džepu i u Gospiću 1991. godine, prepušten domaćem pravosuđu, pa je osuđen u Županijskom sudu u Rijeci.

Najmanje optužnica za ratne zločine u Hagu je podignuto protiv Bošnjaka; i ta je činjenica logična, s obzirom na to da je Bosna i Hercegovina bila "čerečena" s dvije strane, hrvatske i srpske, iako to ne mijenja tužnu činjenicu da je, na primjer, Naser Orić praktično izbjegao hašku pravdu nakon apsurdne presude od dvije godine zatvora, koja je potom i poništena. Nitko nije tražio novo suđenje (Haško tužilaštvo nije imalo novih dokaza, izvan onih koji su izneseni na prvom suđenju), te je Orić postao slobodan čovjek, koji je u pritvoru u Sheveningenu proveo tri i pol godine. "Takva je sudbina", bio je njegov komentar, a žrtvama ostaje samo da se tješe da Haški tribunal ne isplaćuje odštete nikome tko je bio u pritvoru, a kasnije oslobođen.

Tu se opet, u skladu sa "izlaznom strategijom" Haškog tribunala, koji više nema optužnica niti optuženih osim ovih koji su još tamo, nameće konstatacija profesora Dimitrijevića: da je ostalo još puno onih koji bi trebali odgovarati pred nacionalnim sudovima.

HAG, HEROJI I ZLOČINCI: U to da zaista i hoće vrlo je teško povjerovati, već zbog toga što je svima Haški tribunal bio neprijateljska institucija. Hrvatskoj je "antihrvatski", Srbiji "antisrpski" od početka njegovog postojanja, pa sve do danas, bez obzira na to što su obje države, pod pritiskom izvana (uglavnom zbog težnji ka Evropskoj uniji), nevoljko pristale na suradnju i isporučivanje optuženih.

Obje su države tek nakon smjene svojih režima 2000. godine počele ozbiljniju suradnju s Haškim tribunalom, iako – paradoksalno – prvi je Milošević izručio jednog optuženog, onog nesretnika Dražena Erdemovića, u proljeće 1996. godine (to je onaj koji je, po čuvenoj debati u studiju B92 nakon izručenja Mladića, kao Hrvat nacionalnošću, maltene sam-samcat pobio onolike hiljade ljudi u Srebrenici). No, cijelo vrijeme su "naši" optuženi heroji, "njihovi" ratni zločinci, usprkos tome što se svi pozivaju na poštovanje presumpcije nevinosti. Eto nam i posljednjeg slučaja: Gorana Hadžića je zatražila i Hrvatska, a Tribunal o tome tek treba odlučiti, kako je najavljeno. Istina je i u tom slučaju da je hrvatska premijerka Jadranka Kosor "slučaj Hadžić" iskoristila za političku borbu, jer (čak i ona) zna da Haški tribunal ima prednost pred domaćim pravosuđem. Istina je i to da Hadžić u toj stvari ima neoboriv argument, da u Hrvatskoj ne bi imao pravedno suđenje, jer su ga – za razliku od Gotovine i Markača, koji su iako prvostepeno osuđeni, i dalje "heroji, a ne zločinci" – i vlasti i mediji bez ograda i bez presumpcije nevinosti nazivali ratnim zločincem.

Što su u međuvremenu, od 2000. nadalje, napravile Hrvatska i Srbija? Ova prva je osudila bivšeg konobara i sadašnjeg generala Mirka Norca, grupu optuženu za zločine u Lori i još ponekoga, uz silne hrvatske Srbe u često nepravičnim sudskim postupcima. Mihajlo Hrastov je, za ubojstvo 13 rezervista JNA na

Koranskom mostu, osuđen tek iz četvrtog pokušaja prošle godine (uz žestoko negodovanja javnosti, pogotovo karlovačke), ubojice zagrebačke porodice Zec i dalje su neprocesuirani, a pod pritiskom EU nedavno su tek uhapšeni gospodari života i smrti iz Siska: Đuro Brodarac je u međuvremenu umro, a još mnogih odgovornih uz dvojicu dosad uhapšenih nema na zahtjevu za provođenje istrage.

Srbija je prilično mnogo postigla nakon 2003. godine, nakon osnivanja Tužilaštva za ratne zločine. No, vremenski okvir u kojem ono djeluje pokazuje da su dosad za zločine odgovarali uglavnom direktni počinioci, a da onih iz viših dijelova piramide uglavnom nema. Na primjer, nakon pravomoćnosti presude (iz ponovljenog suđenja) za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika na vukovarskoj Ovčari 1991. godine i nakon haške presude protiv Mile Mrkšića i Veselina Šljivančanina očekivalo se (i nadležni su obećavali) da će i oni "između" zločinaca teritorijalaca i vojnih zapovjednika doći na red. Nisu, sve do danas, iako tu valja istaći i višegodišnju praksu viših sudova da su, uz vrlo sumnjive argumente, ukidali presude Specijalnog suda za ratne zločine (za nadati se da će reforma tu nešto promijeniti).

NA DOMAĆEM TERENU: I u jednoj i u drugoj državi kandidata za progon zbog počinjenih ratnih zločina, direktnih ili onih po zapovjednoj odgovornosti, ima tušta i tma. Činjenica je, međutim, da niti javno mnijenje niti političari od kojih zavisi atmosfera u kojoj se osumnjičene za zločine može goniti ne daju optimističku sliku: i dalje je bliži njihovim srcima i razumijevanju "naš" zločinac no "njihova" žrtva. Vidi se to svake godine na popríštima starih i ne tako starih zvjerstava, od Srebrenice i Kravica, do Vukovara i Jadovnog. Sve se i dalje odvija po onoj karikiranoj priči iz *Šovinističke farse*, predstave u kojoj Predrag Ejdus izgovara čuvenu rečenicu: "A što ste nas klali?"

Zato će nas, bar se nadamo, Haški tribunal i dalje pritiskati: da ne ostane samo na onih oko 160, što optuženih što osuđenih, pred tim sudom, već da se i naša pravosuđa napokon uhvate u koštac s procesuiranjem onih koji su činili ratne zločine.

Inače će nam naš konačni i sasvim pogrešni skor pokazati da je manje od hiljadu ljudi, pod vodstvom ratnih "voždova", nikad osuđenih, pobilo i raselilo stotine hiljada građana negdašnje zajedničke zemlje, Bošnjaka, Srba, Hrvata i ostalih. ◂

Tatjana Tagirov

Hapšenje za ratne zločine

Jedna nedorečena priča

KO MU JE SVE POMAGAO: Goran Hadžić foto: Reuters

Na sva usta izvikani "poslednji haški optuženik" ispraćen je za Roterdam sa neprilično žurbom i još nepriličnijom ravnodušnošću. Eto ga tamo. Niko ga ne poznaje, niko s njim nije ni bio, ni sarađivao, niti mu naređivao; niko s njim nije ni radio razna posla sa umetninama, hrastovinom, naftom. Niko ga – naravno – nije pomagao u skrivanju; taman posla! Ko beše taj? Goran Hadžić? Pojma nemamo; neka organi rade svoj posao; svi zločinci da odgovaraju. Neka pitanja ipak ostaju

UTISAK NEDELJE U kojoj je otišao Hadžić ("utisak u negativnom smislu", kako bi rekli Oljini gledaoci) bila je ravnodušnost. Čekajte: pa je li čovek bio predsednik Republike Srpske Krajine, kada se "Beograd branio u Kninu"; je li, štaviše, već treći predsednik te iste Miki Maus države koji je završio u Sheveningenu, onoj banji na severu Evrope? Jedan se obesio o kompjuterski kabl, a drugi sedi na robiji. Niko ni reč: ćuti Kosta Čavoški; nema nijednog "senatora" da nešto kaže; čak ni navijači nisu mrdnuli; ćute i "premijer Republike Srpske Krajine" Milorad Buha, cela njegova "vlada" i "skupština u izgnanstvu"; ne čuje se ni ona "Dinarska divizija" koja je znala da maltretira Krajišnike po kafanama; ćuti Bora Čorba Đorđević, Hadžićev državljanin; ćute Đogo i Nogo, ćute Mikelić i Dragan Čičić; ćuti čak i onaj ministar inostranih dela RSK, Slobodan Jarčević, koji se onoliko isticao; da ne nabrajamo dalje – sve "srbske" veličine ućutale su se i prave se blesave. Rekao bi čovek još pre koju godinu da je Goran Hadžić bio još jedan "srbski vitez" i junak, branilac ognjišta i nejači i već sve to.

Čudno: umeli su da prave velike scene zbog drugih. Zbog Šljivančanina je na Banjici izbio građanski rat; zbog Karadžića su junačkih rana dopali prof. Pelević i mladi Vučić; oko Mladića je bilo gužve, mada manje od očekivane – što je možda slutilo na ovakav ishod. Oko Hadžića ▸

Do dana današnjeg, nema informacija o tome od čega su se i uz čiju pomoć izdržavali i skrivali Karadžić, Mladić, Rođa Đorđević, Martić, Župljanin, Hadžić; pa Legija Ulemek, Miloš Simović, Sretko Kalinić itd. Sve je to imalo razne jatake, lažne papire i – pre svega i najvažnije! – priliv novca. Stiče se utisak da vlastima nekako nije baš mnogo stalo da tu logistiku i infrastrukturu istraže i razbucaju; reklo bi se da vrana vrani oči ne vadi; da je bolje ne čačkati tu stvar...

čak ni policija nije pravila veće scene od razumno očekivanih. Štaviše, čini se da je unutar vladajuće koalicije oko Hadžića bilo više trenja nego između vladajućih i opozicije. Jedni su rekli da je bio naoružan, drugi da nije; te ovo, te ono; te BIA, te MUP, te Tužilaštvo... Brzo ih je prošlo, uostalom. Opozicija je što pustila malo užasnutih zvukova, kao SRS koja je najavila skori smak sveta, što je bila ravnodušna; Toma i Aca su zamerili Demokratskoj stranci što od tog hapšenja "pravi političke poene"; a oni kao ne bi? I to bi bilo sve.

Sve to, takvo kakvo je, ne daje odgovore na neka neizbežna pitanja. Do dana današnjeg, naime, nema informacija o tome od čega su se i uz čiju pomoć najveći zlikovci u novijoj istoriji Srbije i "svih srbskih zemalja" izdržavali i skrivali. Karadžić, Mladić, Rođa Đorđević, Martić, Župljanin, Hadžić; pa Legija Ulemek, Miloš Simović, Sretko Kalinić itd. Sve je to imalo razne jatake, lažne papire i – pre svega i najvažnije! – priliv novca. Stiče se (opet "negativan") utisak da vlastima nekako nije baš mnogo stalo da tu logistiku i infrastrukturu istraže i razbucaju; reklo bi se da vrana vrani oči ne vadi; da je bolje ne čačkati tu stvar...

Uzmimo najnoviji primer Gorana Hadžića; poučan je. Kao prvo, da utvrdimo gradivo: 13. jula 2004. po podne, za vlade Koštunice dr Vojislava, neko je Goranu Hadžiću mobilnim telefonom javio da mu je stigla optužnica iz Haškog tribunala i da mu se piše nalog za hapšenje, pa je Hadžić shodno tome pobegao glavačke iz svoje kuće u Novom Sadu i do prošle nedelje nije nađen. Ministar inostranih poslova tada je bio Vuk Drašković, koji kaže da se potrudio da otkrije ko je taj neko bio, ali mu nije uspelo (nikakvo čudo, s obzirom na sastav i prirodu aparata MIP). Onda se ovih dana negde pojavila insinuacija da je to bio tadašnji državni sekretar u MIP. Proverom kod dobro smeštenih poznavalaca situacije iz tog doba dobili smo uveravanja da nije reč o onome na koga se odmah pomislilo. Naime, taj čovek teško da bi pomogao Goranu Hadžiću: njegova porodica (ugledni ljudi) pobegla je u leto 1991. iz Slavonije od Branimira Glavaša, ali su je usput u Baranji opljačkali upravo Hadžićevi banditi i jedva je uspela (zahvaljujući dobrim vezama u Beogradu) da povrati skup auto, kompjuter i važnu pokretnu imovinu. Za sada stvari stoje tako.

Zna se da je BIA imala statičko osmatračko mesto s video nadzorom kod Hadžićeve novosadske kuće; odbijamo da poverujemo da mu nije i telefon slušala (ako nije, onda je reč o sabotaži ili nemaru ravnom sabotaži); ljudi su videli trenutak Hadžićevog odlaska i automobil koji je došao po njega; znaju li se registarske tablice? Ne: ništa do sada nismo saznali o svemu tome, a hoćemo li – ne zna se.

Dalje: Goran Hadžić uhvaćen je – kako čujemo – tako što su praćeni putevi izvesnog novca, što je logično i za svaku pohvalu. Kada je kurir s novcem došao na tu šumsku stazu kod Krušedola, uhvaćeni su obojica. Odakle novac? Ko je bio kurir? U redu: istraga traje, kažu, pa iz tog razloga ne otkrivaju celu priču – ako ne lažu. Tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević, međutim, pomenuo je ulogu neke Modiljanijeve slike u celoj priči, a posle mu je "Press" tercirao raznim neproverljivim detaljima. Ukratko: po toj verziji ispada da je Goran Hadžić svoje profite iz šverca nafte (Đeletovci), cigareta, hrastovine i ostalog (pošto se utalio sa Stanišićem, Frenkijem, Badžom, Arkanom i drugima) plasirao u umetnička dela, zlato i nakit. Tako je, navodno, 1991. u Parizu kupljen i taj Modiljani, a preko – opet navodno – Hadžićevog poverljivog lica, izvesnog Mandića, zvanog i Mandarina. Taj se Mandarina sada pere i vadi: da je on to kupio za svoje pare (ne kaže odakle mu); da on za Hadžića ne mari i da eto ga tamo. Slika (portret muškarca iz 1918) bila je inače sumnjiva na falsifikat i trebalo je – kažu Mandarina i neki italijanski stručnjaci – punih sedamnaest godina da se dokaže autentičnost; ima ozbiljnih istoričara umetnosti koji i dalje veruju da je o falsifikatu reč, ali to je drugo. Bilo kako bilo, taj Modiljani bio je ponuđen na prodaju; iz Tužilaštva kažu zato što je Hadžiću ponestalo para. Prodaja nije uspela, jer se policija umešala u posao, kako čujemo. "Press" je pominjao neki zlatni nakit itd, bez navođenja mogućeg porekla i bez podatka gde bi sada taj nakit bio. Ako se vratimo u mračnu prošlost sankcija i hiperinflacije, ulaganje u nakit i umetničke slike imalo bi smisla – ruku na srce. Ali, to je posao za stručnjake. Da li se Goran Hadžić bio sam od sebe toga setio, ili je imao savetnike za ulaganje, ne zna se. Nekako ne ostavlja utisak takvog poznavaoca.

Tužilac Vukčević zna zašto je pomenuo tu Modiljanijevu sliku u tom kontekstu; on je čovek razuman. Može se sasvim izvesno pretpostaviti da su pokušaj prodaje slike i saznanje policije o tome pokrenuli akciju otkrivanja gde se Goran Hadžić skriva. U tom smislu podatak da je država Srbija saznala gde je Hadžić tek pre mesec-dva deluje uverljivo. Izgleda da je taktika primenjena u ovom slučaju bila ispravna: malo po malo, prateći tragove novca, došlo se do ovog nesrećnog kurira i – preko njega – do Hadžića u Krušedolu. Dalje je sve bila rutina, uveliko olakšana neopreznom upotrebom mobilnih telefona – što je očigledno.

Ali: ko sve čini taj put novca? Kroz koliko i čijih ruku su ti novci prošli? Odakle su krenuli? Gde je sve Goran Hadžić bio? U Rusiji, kako kažu? Ne bi bio prvi, uostalom. Gde?

Bez odgovora na ta pitanja, cela priča ostaje nedorečena. To je – zbog Hadžića, ali i zbog svih drugih begunaca čije bežanje nije rasvetljeno – veoma važno zbog ugleda države Srbije i zbog njene uloge u borbi protiv organizovanog kriminala. Sve dok se putevi novca ne razjasne i sve dok se svi jataci, pomagači i korisnici novca ne otkriju – priča ostaje nedorečena i sumnjiva. ◂

Miloš Vasić

Република Србија – Град Београд
Градска општина Нови Београд
Председник општине

тел. (011) 3106-780, факс 3115-090
Булевар Михаила Пупина 167
11070 Нови Београд

Центар за цивилно друштво

Председник Градске општине Нови Београд,
на основу члана 40. Статута градске општине Нови Београд,
објављује

ОБАВЕШТЕЊЕ О НАМЕРАМА

Општина Нови Београд ће кроз свој **Центар за цивилно друштво** у будућности пружати институционалну подршку организованим облицима деловања грађана на начин који ће обезбедити равноправност, одсуство арбитрарности и транспарентност.

Подршка ће се заснивати на обезбеђивању основних услова за рад и деловање, пре свега просторија, потом основних ресурса за канцеларијско пословање, као и коришћењу административно-стручних услуга, а на принципу дељења ресурса у времену *(**"time-sharing"**).*

Коришћење ресурса Центра биће омогућено партнерима Центра уз финансијску надокнаду која за искључиви циљ има финансирање трошкова рада Центра и омогућавање услуга које Центар пружа партнерима. На овај начин ће партнери Центра, кроз временско дељење ресурса, остварити значајну уштеду у односу на околности када те исте ресурсе и услуге обезбеђују самостално и појединачно.

У складу са тим,
општина Нови Београд расписује

ЈАВНИ ПОЗИВ

за удружења грађана, невладине организације, завичајна, струковна удружења, хуманитарне, еколошке организације, покрете и друге регистроване облике организовања цивилног друштва да затраже институционалну подршку општине Нови Београд цивилном сектору, односно поднесу захтев за партнерство са Центром за цивилно друштво, те да, након упознавања са стандардизованим протоколом о партнерству, успоставе дугорочну сарадњу.

Формулар захтева за учешће у систему Центра за цивилно друштво може се преузети у општини Нови Београд или у Центру за цивилно друштво, Милутина Миланковића 120Д, а може се затражити и електронском поштом на адресу *ccd@novibeograd.rs* .

Попуњен захтев потребно је доставити на адресу ***„Центар за цивилно друштво",*** Милутина Миланковића 120Д. Са подносиоцима захтева биће организовани састанци/презентације на којима ће бити детаљније информисани о могућим формама и нивоима сарадње.

Напомена: Општина Нови Београд ће кроз Центар за цивилно друштво успоставити и одржавати партнерство, односно подржати, без обзира на њихово поље интереса или деловања све оне организације грађана које кроз своја акта, начела и деловање не излазе из оквира опште прихваћених друштвених норми, уставних и законских узуса, као и међународних конвенција ратификованих од стране Републике Србије, о чему ће оцену доносити Савет центра за цивилно друштво.

За све даље информације можете се обратити на телефон 011/2691-767

Tragedija u Zrenjaninu

Smrt na dužnosti

ZRENJANIN: Sahrana ubijenog policajca Aleksandra Rkmana

foto: Tanjug

Nakon ubistva policajca Aleksandra Rkmana i ranjavanja njegovog kolege Ivana Radina, otvorena su pitanja da li je bilo propusta i zataškavanja prilikom akcije lišavanja slobode čoveka koji je pucao na njih. U saopštenju Policijskog sindikata Srbije navodi se da je otac ubice Gorana Petrovića prijavio policiji da ga sin zlostavlja i da preti da će ubiti nekoliko policajaca, jer ima pištolj, ali niko od starešina nije reagovao na prijave, već su deset dana kasnije "bez ikakvog plana poslali neiskusne policajce"

BILO JE SAMO pitanje vremena kada će "žestoki momak sa zrenjaninskog asfalta", tridesetogodišnji Goran Petrović, policijskim i sudskim organima znan još kao malodobnik, ponovo neku familiju zaviti u crno. I dogodilo se to u četvrtak 21. jula, u ranim jutarnjim satima. Prilikom pokušaja njegovog privođenja Petrović je, hladnokrvno, pucao u glavu policajcu Aleksandru Rkmanu (29) iz Melenaca, ocu šesnaestomesečnog dečaka koji se, kada odraste, oca neće ni sećati. Nesrećni policajac podlegao je povredama na putu do zrenjaninske bolnice. Pre nego što ga je policija lišila života, Goran Petrović, kome su se pripisivala reketiranja i iznude, uspeo je da rani i Rkmanovog kolegu Ivana Radina (26) iz Srpske Crnje.

Posle tragedije, neviđene u najvećem banatskom gradu, u kom se ne pamti kada je pripadnik MUP-a nastradao na dužnosti, ostalo je da, nad glavama svih, a naročito nadležnih u policiji, tužilaštvu i sudu, visi jedno pitanje – šta je osoba poput Gorana Petrovića radila na slobodi svih ovih godina. Jer, ceo grad je znao o kome se radi. Pre 13 godina, još dok je bio maloletnik, ispred tada popularne zrenjaninske diskoteke "Mravinjak" učestvovao je u tuči u kojoj je nožem, na smrt, izboden mladić Vanja Prica. Iako se verovalo da je Petrović odgovoran za taj zločin, oslobođen je optužbi. Dve godine kasnije, hicem iz pištolja, u najužem centru grada, usmrtio je jednog od ovdašnjih "kraljeva podzemlja", Aleksandra Draškića, svima znanog po nadimku "Aca Cigan", zbog čega je osuđen na devet godina zatvora, ali je pušten posle sedam. Od tada, Petrović je bio na slobodi. Maltretirao je oca, nepokretnu majku, a zbog prijave za nasilje u porodici policija je, po nalogu suda, i reagovala u četvrtak. Ime ovog problematičnog mladića, za kog pričaju da su ga se plašili i ostali zatvorenici dok je bio iza rešetaka, ali i pojedini policajci, na novinskim stupcima, u rubrici crne hronike, ponovo se pojavilo 29. novembra 2009. godine. Tog dana, Petrovićev sugrađanin i poznanik Zoran Frangi (45), zbog neraščišćenih računa, iz revolvera je ispalio šest hitaca, od toga četiri u Goranovom pravcu, sa namerom da ga ubije. U tome nije uspeo, ali mu je naneo teške telesne povrede koje je Petrović preležao. Pošto se oporavio od ozleda, nastavio je po starom. A Frangi je osuđen na sedmogodišnju robiju.

Ostaje, dakle, da se ustanovi zašto je Goran Petrović sve ove godine bio na slobodi i da li policija, zaista, nije mogla nikako da ga obuzda. Ostaje i da se vidi da li će neko zbog toga odgovarati. Dolazak ministra unutrašnjih poslova Ivice Dačića i direktora policije Milorada Veljovića u Zrenjanin, odmah nakon nesreće, bolji poznavaoci prilika u službi vide kao

znak da će neko od pretpostavljenih u Policijskoj upravi u Zrenjaninu "fasovati". To je, uostalom, pre par dana zatražio i Policijski sindikat Srbije zbog, kako je navedeno u saopštenju, propusta i zataškavanja koji su se dogodili pre i posle ubistva Aleksandra Rkmana i ranjavanja Ivana Radina. Sindikat je istakao da je otac ubice Gorana Petrovića prijavio policiji da ga sin zlostavlja i da preti da će ubiti nekoliko policajaca, jer ima pištolj, ali niko od starešina nije reagovao na prijave, već su deset dana kasnije "bez ikakvog plana poslali neiskusne policajce".

"Prilikom intervencije nisu ni repetirali oružje, jer ih niko nije upozorio da je Petrović pretio da će pucati čim vidi policajce. Sticajem srećnih okolnosti, Petrović nije ubio još nekoliko poštenih policajaca", ukazao je Policijski sindikat Srbije i istakao da je, prema njegovim saznanjima, "jedan starešina nakon tragičnog događaja sačinio falsifikovani plan Petrovićevog privođenja, koji pre toga nije postojao, iako se išlo u hapšenje opasnog kriminalca, čime je pokušano zataškavanje propusta nadležnih u Policijskoj upravi u Zrenjaninu".

U prisustvu ministra Ivice Dačića, dok su zajedno, u zrenjaninskoj bolnici, obilazili ranjenog policajca Ivana Radina, načelnik zrenjaninske PU Bojan Marković, međutim, kazao je da su pre dolaska pripadnika MUP-a u kuću Petrovića, sa namerom da ga privedu zbog prijave da je počinio nasilje u porodici, prikupljena operativna saznanja i sve informacije do kojih se moglo doći u razgovoru sa roditeljima, Centrom za socijalni rad, tužilaštvom, sudom i svim subjektima koji, kako je napomenuo, moraju biti uključeni u ovakve slučajeve.

"Nakon toga pristupilo se izradi plana, koji je bio veoma detaljan. Sve propisane taktičke mere i radnje su maksimalno ispoštovane i postupalo se po naredbi suda. Bio je angažovan više nego dovoljan broj pripadnika policije koji su bili opremljeni pancirima i automatskim oružjem, što svakako nije slučaj u drugačijim pretresima. Svesni smo bili rizika i zato smo preduzeli mere koje smo preduzeli. Ali, jednostavno, neke stvari ne mogu se predvideti", rekao je Marković i istakao da su u zrenjaninskoj policiji hiljadu puta postavili sebi pitanje da li je sve moglo drugačije da se završi.

S druge strane, Ivica Dačić je kao jedan od problema video blagu kaznenu politiku prema napadačima na policajce, ali i različitu pozornost domaće javnosti u slučajevima kada pripadnik policije prekorači svoja ovlašćenja i kada bude žrtva.

"U poslednjih dvadesetak godina skoro 1000 policajaca izgubilo je život na dužnosti, čuvajući ovu zemlju i narod. Tako je bilo i u slučaju Aleksandra Rkmana. Veoma je česta praksa da oni koji napadnu policiju budu osuđeni na minimalne kazne, ili se ti procesi gotovo i ne završavaju. Baš zato, mislim da je obaveza svih nas da dignemo glas protiv toga, jer svaki napad na policiju je napad na državu", istakao je Dačić na komemorativnom skupu u Zrenjaninu i naglasio da bi najbolji odgovor na poslednju tragediju bili propisi i zakonske izmene koje bi omogućile oštrije kažnjavanje svih onih koji napadaju policiju.

Policija, po rečima ministra Dačića, "ne može raditi svoj posao ukoliko svako i u svakom momentu gleda da li je i koliko prekoračila ovlašćenja".

"Pogledajte jednu nesrazmeru između medijske pažnje koja je posvećena slučaju kada policija prekorači svoja zakonska ovlašćenja, i kada se desi jedna ovakva tragedija", dodao je on. ◂

Željko Balaban
(Autor je novinar novosadskog lista "Dnevnik")

Još nam samo zakon fali

“Leteći pepeo” definitivno se više ne smatra otpadom, nego ima status sirovine, poluproizvoda, nusprodukta u proizvodnji električne energije: tržište postoji, pepeo se (nus)proizvodi po ustaljenim tehnološkim procedurama, postoji standard po kome se kvalitet određuje, stalne laboratorijske kontrole, atesti... Svuda, ali ne i u Srbiji

PEPEO I BOGATSTVO: Pepelište u Boru i najviša zgrada na svetu, od pepela (desno)

JOŠ SEDAMDESETIH GODINA prošlog veka, prvo u Nemačkoj, zatim u Holandiji, kasnije i u drugim zemljama, doneseni su propisi kojima se reguliše gde i kako leteći pepeo može da se koristi. U Portugaliji, čak, postoji propis po kome pepeo iz termoelektrana mora da se upotrebi u proizvodnji cementa, opeka, putogradnji... Rezultat: u Evropi danas deponija i nema, jer sav pepeo koji se proizvede ide odmah u dalju proizvodnju: 30 odsto sveg pepela završi u industriji cementa, bilo kao sirovina, bilo kao dodatak, sledećih 30 odsto ide u proizvodnju betona i betonskih fabrikata, a ostalo u putogradnju.

Leteći pepeo se već pola veka koristi za proizvodnju betona: poboljšava osobine i kvalitet, povećava konačnu čvrstoću, gustinu, smanjuje propustljivost i koroziju armature, zbog čega je korišćen, između ostalog, u izgradnji “Kastor i Poluks” tornjeva u Frankfurtu, “Pikaso” tornja u Madridu, “Ist Bridža” u Danskoj... U najvišu zgradu na svetu, kulu Burj Khalifa u Dubaiju, ugrađeno je 300.000 tona letećeg letećeg pepela, koji je morao da se uveze jer tamo nema termoelektrana.

Pepeo najslabijeg kvaliteta koji standard ispunjava je između tri i pet evra po toni, a onaj najkvalitetniji između 15 i 25 evra. “Naš pepeo je tu negde u sredini”, kaže za “Vreme” dr Saša Miletić, šef službe za zaštitu životne sredine u JP Elektroprivreda Srbije. “A mi imamo 1400 hektara pod deponijama gde leži 200 miliona kubnih metara iskoristivog pepela i svake godine se proizvede još oko šest miliona tona.”

MOŽE...: Prema rezultatima istraživanja beogradskog instituta za puteve i praške Geotehnike o korišćenju elektrofilterskog pepela i šljake proizvedenih u obrenovačkim i kostolačkim elektranama, korišćenjem letećeg pepela za izgradnju puta širine deset metara, po kilometru bi se ugradilo 100.000 tona pepela, što će reći na 100 kilometara puta deset miliona tona. Ušteda u odnosu na primenu konvencionalnih materijala bila bi od 30 do čak 80 odsto, u zavisnosti od udaljenosti gradilišta od deponije.

Instalisani kapaciteti fabrika cementa u Srbiji – Lafarge, Holcim, Titan – iznose oko tri miliona tona cementa godišnje. Za takvu proizvodnju potrebno je oko 3,2 miliona tona sirovinskog brašna – mešavine krečnjaka, laporca ili gline i peska. Prema dosadašnjim istraživanjima, leteći pepeo može u potpunosti, ili bar delimično da zameni laporac ili glinu, iz čega proizlazi da je moguće učešće letećeg pepela u sirovinskom brašnu reda 25 do 30 odsto, što će reći milion tona na godišnjem nivou.

U Srbiji se leteći pepeo (za sada) koristi u svega nekoliko fabrika opekarskih proizvoda kao zamena za deset do 50 odsto gline. Kada bi sve ciglane, crepare i takve fabrike koristile pepeo koliko je to moguće, još jedan milion tona pepela godišnje bi bio utrošen.

...ALI NEĆE...: “Naše cementare, međutim, pepeo ‘vuku’ samo kao dodatak gotovom cementu, ne i kao sirovinu za proizvodnju”, kaže Miletić. “Ne isplati im se, jer mesto iskopa im je u blizini, a ne plaćaju taksu za korišćenje prirodnih sirovina što je u vasceloj Evropi uvedeno davnih dana. Prosto, nemaju ‘računicu’ da koriste leteći pepeo, jer moraju da ga prevezu.”

Leteći pepeo je zbog svoje visoke tečljivosti izuzetan materijal za popunu komunalnih rovova, useke puteva, fundiranje: steže već sledećeg dana po nasipanju, ali ne vezuje trajno, tako da se (lako) iskopava i može, kao pesak, ponovo da se upotrebi: u potpunosti može da zameni zemlju i sitan pesak, jer manje se sleže nego zemlja, za kratko vreme postiže potrebnu čvrstoću, a sa pravilnim profilisanjem može da podnese saobraćaj po svakom vremenu. U svakom pogledu je bolji od zemlje i peska, ali se ipak ne koristi. Razlog je isti: pesak i zemlja su “odmah tu”, a pepeo je “tamo negde”. I tako, gradi se (kao) severni krak Koridora 10, gradi se (kao) i obilaznica oko Beograda, ali nasipi su od peska i zemlje, ne od pepela. Eto, i u rekonstrukciji Bulevara kralja Aleksandra za zasipanje elektro, vodovodne i kanalizacione mreže korišćen je najfiniji pesak “dunavac”, a moglo je i pepelom. Pepeo je za to i bolji, ali Ada Huja je bliža od Obrenovca, mada ni Obrenovac nije preko sveta.

...NITI MOŽE: Na godišnjoj skupštini Ecobe, evropskog udruženja proizvođača pepela (i to postoji!), koje okuplja sve veće evropske elektrokompanije i čija je Elektroprivreda Srbije članica, održanoj krajem maja u Beogradu, glavna diskusija je bila na temu “kako da pepeo odande gde ga ima stigne tamo gde je potreban” – kako po razumnoj ceni prevesti pepeo od proizvođača do potrošača. Koliko god

foto: Reuters

čudno da zvuči, u Evropi je pepela nedovoljno u odnosu na potrebe i koliko god još čudnije zvučalo, Srbija pepeo može i da izvozi, samo da nije jednog "ali": nedostaje "papirologija".

Promenom sistema opepeljivanja, objašnjava Miletić, u našim termoelektranama, poput termoelektrana svuda u Evropi, sav pepeo se prvo odlaže u silose, gde postoje utovarna mesta za auto-cisterne i ne bi bila bogzna kakva investicija da se do silosa dovede pruga, pa da se pepeo tovari u maršrutne vozove, niti je bogzna koliko skupo postavljanje nekoliko stotina metara transportne cevi do pristaništa, pa se utovari na barže čime bi se transportni troškovi sveli na minimum.

Ipak, sve i da se to uradi, od izvoza ništa sve dok god potencijalni leteći pepeo ima status otpada. "Ono što je u Evropi rutina, kod nas nije moguće." Naš zakon o upravljanju otpadom, veli, donesen je 2009. godine, ali nije usklađen sa direktivom Evropske komisije iz 2008, a izvoz otpada regulisan je Bazelskom konvencijom po kojoj je za transport otpada potrebno popuniti "na hiljade" obrazaca i dobiti isto toliko dozvola svih tranzitnih zemalja, kao i zemlje uvoznice. "Očekujemo reviziju tog zakona, mada bi bila dovoljna i uredba, pravilnik, šta li, ali da bi pepeo mogao da se izvozi, nešto mora 'na papiru' da postoji."

Nije ni "papirologija" bogzna kakav posao: samo treba da se EN-450 standard prevede na srpski i da mu se doda prefiks SRPS, da se prevede još nekoliko pravilnika i da ih nadležni ministar potpiše, kao i da opet nadležni ministar/ministri potpišu takođe prevedenu uredbu o preimenovanju pepela iz kategorije "otpad" u kategoriju "polufabrikat", pa "vozi, Mile": eto posla za železničare, eto posla i za brodare, eto 30 miliona evra prihoda za Elektroprivredu Srbije samo od tekuće proizvodnje pepela, a gde je još ono što leži na deponijama – ali eto i 4,5 milijarde dinara manje u državnom budžetu, koliko inače EPS svake godine plaća na ime takse za proizvodnju pepela koji je, je l' da, otpad.

U Hrvatskoj je primena pepela u izgradnji regulisana zakonima i pratećim propisima, a Hrvatska pepeo uvozi jer ga nema dovoljno: Institut građevinarstva Hrvatske je u septembru 2008. godine, pozivajući se na Zakon o izgradnji, Zakon o prostornom uređenju i gradnji i Zakon o građevnim proizvodima, izdao "Sertifikat o suglasnosti" po kome je "građevni proizvod 'leteći pepeo za beton' namjenjen za pripremu betona, morta i morta za injektiranje", koji se proizvodi u JP Elektroprivreda BiH, Termoelektrana Tuzla, a koji uvozi "Palmir inženjering d.o.o... "ima sukladna svojstva uređenog normom HRN EN 450-1:2005" . Sa druge strane, Bosna ima viška pepela i izvoz joj se višestruko isplati: em se deponija tuzlanske termoelektrane smanjuje, ili bar ne raste, a sam pepeo košta, pa je zauvar. Međutim, od posla ništa ne bi bilo da i Bosna nema odgovarajuće zakonske propise. ◂

Zoran Majdin

Ejmi Vajnhaus (1983–2011)

Povratak u

Britanska kantautorka i pevačica Ejmi Vajnhaus (27) pronađena je mrtva u svom stanu u Londonu. Uzrok smrti je za sada nepoznat — ali, premda će autopsija pokazati nešto drugo, izvesno je da je umrla od otrovne mešavine uspeha i očaja

"I died a hundred times,
You go back to her,
I go back to black"

(Ejmi Vajnhaus, Back to Black, 2006)

Ono što su milioni ljudi, od publike i obožavalaca do najuže porodice, videli da se sprema, nažalost se obistinilo. Britanska kantautorka i pevačica Ejmi Vajnhaus (27) u subotu, 23. jula po podne, pronađena je mrtva u svom stanu u Londonu. Uzrok smrti za sada nije poznat, ali pretpostavlja se da su godine zloupotrebe alkohola i droga u kombinaciji sa psihičkim problemima i burnim životom odnele danak. Telo Ejmi Vajnhaus pronađeno je u 16 časova, već u 18 časova na njenoj stranici na britanskoj Vikipediji unet je datum smrti, 23. jul, a čitav tekst prebačen je u prošlo vreme.

crno

Iste one ulaznice za koje su tražili novac na-trag sada pokušavaju da prodaju na e-bayu po početnoj ceni od 500 funti. Te ulaznice do su-bote su bile tek karte za jedan propali koncert. Od subote, 23. jula, one su mračno svedočan-stvo o publici koja je gledala umiranje uživo. Razvlačena je po domaćoj štampi, pljuvana i ismevana. Sada će isti ti moći da se hvale kako su bili na istorijskom, poslednjem koncertu le-gende. Jer, varaju se svi koji misle da će Ejmi Vajnhaus biti upamćena po bilo čemu drugom, a ne po svojoj muzici i vanserijskom glasu. Ne ide to tako

Detalj koji ne aludira ni na šta drugo do na sumanutu brzinu savremenog sveta, brzinu ko-jom se Ejmi Vajnhaus pojavila, zasjala, odušev-ila i očarala svet, potom ga razočarala i ugasila se. To je ujedno i sve što je pojava poput Ejmi imala sa ovim vremenom. Sve drugo u vezi sa njom bilo je svevremeno. Britanka crnačkog glasa, pravila je muziku koja je bila mešavina bluza, soula, rokenrola, kantrija, sa stihovima iz samog srca sopstvenog mraka, bola i praz-nine, onog ružnog đavola koji čuči u svakome od kad je sveta i veka, a samo retki umeju da ga pretoče u lepotu za druge. Ejmi Vajnhaus bila je od tih retkih i, mada autopsija to neće po-kazati, izvesno je da je umrla od otrovne me-šavine uspeha i očaja.

Uobičajeno je u ovakvim prilikama dati krat-ku biografiju. Ejmina je baš takva, kratka, jer je živela kratko, a faktografija ionako ne može da dočara šta je to kod nje bilo veće od živo-ta. Rođena 18. septembra 1983. u Londonu, od detinjstva se bavila muzikom. Sa 13 je dobila prvu gitaru, sa 14 napisala prvu pesmu, sa 17 nastupala sa džez bendom, sa 19 je otkriva Saj-mon Fuler, čuveni producent i tvorac "Idol" franšize. Prvi album *Frank* na kom je, sa izu-zetkom dve obrade, autorka svih pesama, Ejmi objavljuje 2003. i odmah postiže veliki uspeh u Velikoj Britaniji. Sa drugim albumom, *Back to Black* iz 2006, koji je rađen u saradnji sa pro-ducentom Markom Ronsonom, počinje da me-nja istoriju muzike za koju su odavno svi po-mislili da je već završena. Nominovana je za šest Gremi nagrada, od kojih osvaja pet (što je čini prvim muzičarem iz Britanije sa osvoje-nih pet Gremija), među njima tri iz "velike če-tvorke": za najboljeg novog umetnika, album godine i pesmu godine. Ubrzo osvaja Brit na-gradu za najboljeg ženskog izvođača. Album *Back to Black* treći je na listi najprodavanijih albuma decenije u Velikoj Britaniji. Ejmi izazi-va pojavu čitavog novog talasa mladih talen-tovanih kantautorki, koje je, iako su joj prak-tično vršnjakinje, izdvajaju kao nekoga ko je presudno uticao na njih.

Paralelno sa muzičkim uspesima stižu vesti koje ukazuju na drugu stranu te medalje. Alko-hol, droga, samopovređivanje, psihički proble-mi, tuče sa mužem, njegov odlazak u zatvor, po-mirenje, konačno razvod, zatim emfizem pluća, pa opet alkohol i droga, roditelji koji preuzima-ju brigu o njenim finansijama, dok u izjavama za štampu ne uspevaju da sakriju lični egzibici-onizam i želju za samopromocijom... Vrtoglavi uspeh vodi još vrtoglavijem padu. Sve češće je

Ejmi, znamo da to nije isto

Nije isto.

Iz nekog razloga, svi znaju da ovo nije bio baš običan odlazak.

Povrh svega, baš iz Beograda. Čak i kad bi sad odneli cveće na još jednom istorijski Kalemegdan, u Donji grad, i stavili ga tamo gde je ona bila, to ne bi dokazalo da znamo čemu smo prisustvovali 18. juna.

Muzički, to jeste bio fijasko, i svako ima pravo da bude ljut, ali odavno se tu o muzici nije radilo. Odnosno, radilo se o muzici i samo o muzici, ali onoj koja nije mogla da se desi, jer je blokada bila prevelika. Ta vrsta brisanja podele između javnog i privatnog koju je sa sobom nekad donosila bilo koja vrsta slave, a danas se postiže bez mnoge muke recimo kroz internet blog, nije prirodna i odnosi žrtve. Ličnost se ozbiljno oštećuje ako nema gde da se vrati i samoobnovi u miru i daleko od tuđih pogleda, koji obavezuju na igranje uloge.

Za razliku od otvoreno agresivnog, definitivno muškog čina samoubistva iz puške jednog Kobejna, Vajnhausova je u sličnoj situaciji izabrala ženski pasivno-agresivni obračun sa sobom dok joj srce ne prepukne samo od sebe. Ono što ju je nateralo na to daleko je od mita o ukletoj pop-pesnikinji, i više je deo naše svakodnevice nego što bi to voleli da mislimo.

Kao što je već odavno jasno, Vajhausova je neosporno govorila u ime svih onih žena koje su se u doba digitalne ekonomije našle u procepu raznih dnevnih uloga, ali su po svaku cenu želele da svoj život oblikuju same. Snažna autorka i uz to pevačica glasa kog zapamtite čim ga jednom čujete, Ejmi je vrlo brzo postala dugo očekivani katalizator nove devojačke samoosveščenosti, i nije ni čudo da su je kasnije Lili Alen, Dafi, M.I.A., Elis Rasel, Adel navodile kao svetao primer, šta god radila sa sobom. Međutim, još je važnije sledeće: ona nas je uvela u novo doba u kome nepovratno rodne razlike na globalnoj pop sceni nisu više toliko bile bitne, koliko – imaš li šta da kažeš.

A Ejmi je imala šta da kaže i te kako: centralna tema njene pojave i pesama bila je kako preživeti sopstvenu grešku. Posebno kad znaš da je ona neizbežna. Svojeglavi hedonizam po kome smo je navodno prepoznavali i koji je toliko puta izmamio titravi osmeh uvek kad se u društvu pomene Vajnhausova – bio je više neka vrsta vapaja pred morem uslova za normalan život koje više niko nije u stanju da ispuni.

Sa njenom pojavom i posebno albumom *Back to Black*, odjednom je popularna muzika zasijala unutrašnjim sjajem kojeg uglavnom dugo nije bilo – sjajem instinktivne samospoznaje, sjajem čulnog govora u ime drugih živih ljudi, sjajem svima dobro poznate intimne stvarnosti.

Tu je Ejmi bila najveća. I njeno bauljanje po sceni u Beogradu bilo je stvarno, kao opozit našim sve manje stvarnim životima. U svetu u kome je greška u sistemu poslednji vid pobune, Ejmi Vajnhaus je živela kao greška. Simbol onoga što smo postali. ◂

Dragan Ambrozić

nesposobna za javne nastupe, zaboravlja tekstove i ostaje bez glasa. Zašto joj se to dešava, suvišno je pitati. Sve je već rekla u svojim pesmama dok je još imala snage za to: da previše voli, da ne želi da pije, nego joj samo treba prijatelj, da nema sedamdeset dana za rehabilitaciju i da "tata samo misli da joj je dobro".

Poslednji put pokušala je da nastupi javno u Beogradu, 18. juna. Tada je Beograd imao šansu da "pošalje sliku u svet" da je dostojan statusa koji bi želeo da ima, statusa metropole, evropskog grada. Koncert je bio potpuni debakl, kako za Ejmi tako i za Beograd, koji se u danima nakon toga pretvorio u palanku u kojoj se konačno desilo da je neko posrnuo pred očima mase. Iste one ulaznice za koje su tražili novac natrag sada pokušavaju da prodaju na e-bayu po početnoj ceni od 500 funti. Te ulaznice do subote su bile tek karte za jedan propali koncert. Od subote, 23. jula, one su mračno svedočanstvo o publici koja je gledala umiranje uživo. Razvlačena je po domaćoj štampi, pljuvana i ismevana. Sada će isti ti moći da se hvale kako su bili na istorijskom, poslednjem koncertu legende. Jer, varaju se svi koji misle da će Ejmi Vajnhaus biti upamćena po bilo čemu drugom, a ne po svojoj muzici i vanserijskom glasu. Ne ide to tako. Svojom tragičnom i nepotrebnom smrću, Ejmi Vajnhaus učlanila se u mitski Klub 27 (vidi okvir), u kom se već nalaze slavni rok muzičari koji su umrli sa 27 godina. Ali, niko od njih nije tamo ušao samo zahvaljujući tome što je imao nesreću da umre mlad, nego pre svega zbog svog izuzetnog, nesvakidašnjeg talenta zbog kog je njegov glas dopro do mnogih i nastavlja da dopire i danas, mnogo decenija posle fizičke smrti. Ejmi je po svemu pripadala toj sorti mladih, talentovanih i ukletih, što talentom, što sopstvenom krhkošću spram ovog sveta.

O čemu je tu zapravo reč najbolje ilustruju reči insajdera, nekoga ko se kretao u istim krugovima u kojima i Ejmi Vajnhaus, a istovremeno prošao kroz probleme zavisnosti od heroina i alkohola. Rasel Brend, engleski komičar, glumac i TV voditelj, i (ima i tu neke simbolike) muž Keti Peri, još jedne mlade pevačice koja se pojavila na talasu koji je Ejmi pokrenula, napisao je ovih dana na svom blogu sećanje na nju, isprva kao samo još jednu ekscentričnu lujku koja se motala po londonskim klubovima predstavljajući se kao džez pevačica, što je već samo po sebi zvučalo kao "bizarna anomalija" u krugu ljudi u kom su se oboje kretali. Opisujući ▸

kontekst u kom ju je upoznao, on, nenamerno daje potpuno jasnu sliku o tom svetu u kom je, iako večito u gužvi, Vajnhausova zapravo bila sama. Jer, ako je suditi po Brendovim rečima, ne radi se tu samo o ekscentricima koji se motaju po istim mestima, a suštinski su otuđeni jedni od drugih: "Svi zavisnici, bez obzira koje supstance koriste i kog su društvenog statusa, pate od istog simptoma: nisu sasvim prisutni kad razgovarate sa njima, komuniciraju kroz jedva primetan veo, toksičnu auru koja ih onemogućava da budu u potpunosti tu." Brend piše o tome kako ga je iznenadilo kada je Ejmi postala poznata, jer je bio suviše lenj da čuje šta je to što ona zapravo radi i time još više potcrtava tu atmosferu otuđenosti u kojoj se Vajnhausova našla. Jedne večeri upao je na nastup Pola Velera u Raundhausu i probivši se kroz "plastične čaše i plastične osmehe" u gužvi, ostao zabezeknut božanskim glasom koji je čuo: "Ona lujka sa ajlajnerom koja se motala po Čokfarm roudu sa pivom u ruci i natapiranom punđom na glavi, ta usta koja sam viđao samo kako drže pljugu i ispaljuju psovke, bila su portal za taj sveti zvuk. Tada sam shvatio: ona nije bila samo neki beznačajni pokušaj, još jedna nadrndana gnjida koja nikada ništa neće postići, ni jeftina pevaljka koja uživa u svojih petnaest minuta. Bila je jebeni genije."

Kažu da je pred nastup u Beogradu bila van sebe, da se otimala i nije htela na binu, a da ju je obezbeđenje bukvalno iznelo pred publiku. Teturala se, padala, smejala se, plakala, ali da peva nije mogla. Postoji na snimku tog abortiranog koncerta jedan strašan trenutak u kom Ejmi Vajnhaus, sićušna kakva je bila, bosa i zamućenog pogleda, dok iza nje bend svira savršeno i tehnički uvežbano, a prateći vokali se besmisleno keze publici koja zviždi, prekršta ruke na grudima i hvata se za ramena. Onako, kao da samu sebe grli, kad već nema nikog drugog

Trebalo je da nastup u Beogradu bude početak povratničke turneje, pred izlazak trećeg albuma, najavljenog još za kraj 2010. Pred taj koncert stizale su vesti da je dobro, da je provela neko vreme na klinici za rehabilitaciju i da se oseća bolje nego ikad. Vraga. Na klinici je provela samo nedelju dana. Kažu da je pred nastup u Beogradu bila van sebe, da se otimala i nije htela na binu, a da ju je obezbeđenje bukvalno iznelo pred publiku. Teturala se, padala, smejala se, plakala, ali da peva nije mogla. Postoji na snimku tog abortiranog koncerta jedan strašan trenutak u kom Ejmi Vajnhaus, sićušna kakva je bila, bosa i zamućenog pogleda, dok iza nje bend svira savršeno i tehnički uvežbano, a prateći vokali se besmisleno keze publici koja zviždi, prekršta ruke na grudima i hvata se za ramena. Onako, kao da samu sebe grli, kad već nema nikog drugog. I to je zapravo suština, ona koja stoji izvan i iznad svega drugog. Izvan muzike, javnosti, slave, novca koji se tu obrće, iznad priče o smrti slavnih koja obezbeđuje ulazak u večnost i u legendu, stoji samo istina da je umrla jedna krhka talentovana devojčica. ◂

Jovana Gligorijević

Klub 27

Klub 27 ili 27 Forever je izraz iz urbanog rečnika za neobjašnjivu koincidenciju da je mnogo značajnih muzičara koji su obeležili duh jednog vremena umrlo sa 27 godina. Svaka od tih biografija je jedinstvena, svaki od tih života je sagorevao u specifičnim socijalnim i psihološkim okolnostima, svaki kraj je bio drugačiji. Zajednički bi mogao da im bude stih Nila Janga "Bolje sagoreti, nego izbledeti" i činjenica da, iako su umrli premladi, ono što su ostavili kao nasleđe živi i danas.

Brajan Džons (1969), Džimi Hendriks (1970), Dženis Džoplin (1970), Džim Morison (1971), Kurt Kobejn (1994) i sada Ejmi Vajnhaus (2011). Ejmi je prva koja je umrla sa 27 u vremenu za koje će se mnogi složiti da dolazi posle smrti rokenrola. Njenom smrću zaokružen je niz pretećih podudarnosti kojima su je i ranije dovodili u vezu sa Klubom 27, od poređenja njenog pevačkog dara sa Dženis Džoplin do javno ispoljavane autodestruktivnosti koja ju je spajala sa Kurtom Kobejnom.

www.worldhepatitisalliance.org

Svetski dan borbe protiv hepatitisa, 28. jul 2011.

Od hepatitisa do karcinoma jetre: razumevanje rizika

Jetra ima ulogu "hemijske laboratorije" ljudskog organizma i podržava obavljanje čak 100 važnih funkcija od vitalnog značaja za opstanak

Karcinom jetre je na šestom mestu među najučestalijim oblicima ove bolesti u celom svetu i na trećem mestu među vodećim uzrocima smrtnosti povezane sa karcinomom. Oko 90 odsto primarnih malignih tumora jetre kod odraslih osoba su hepatocelularni karcinomi (HCC) i u najvećem broju slučajeva nastaju kao rezultat povrede ili hronične upale jetre. Tokom proteklih godina zabeležena je povećana učestalost ove bolesti usled sve većeg broja infekcija virusom hepatitisa B i C širom sveta, kao i povećanog prisustva gojaznosti i dijabetesa koji se takođe dovode u vezu sa povećanim rizikom oboljevanja od HCC-a. Obeležavanjem godišnjice Svetskog dana borbe protiv hepatitisa, u koordinaciji Alijanse za hepatitis (Hepatitis Alliance), 28. jula 2011. godine kompanija Bajer Heltker (Bayer HealthCare) podiže nivo svesti javnosti o simptomima i dugoročnim posledicama hepatitisa i skreće pažnju na dostupne mogućnosti prevencije i lečenja karcinoma jetre. Cilj je da se opšta javnost podstakne na razmišljanje o velikim razmerama hronične infekcije virusom hepatitisa kao opšteg faktora rizika oboljevanja od HCC-a i da se naglasi važnost ranog otkrivanja HCC-a.

Globalni zdravstveni problem

Hepatitis znači "upala jetre" i najčešće je uzrokovan infekcijom jednog od pet glavnih virusa koji se nazivaju po tipovima A, B, C, D i E. Hepatitis A i E su tipično izazvani unosom zagađene hrane ili vode. Hepatitis B, C i D obično nastaju kao rezultat kontakta sa zaraženim telesnim tečnostima (na primer, iz transfuzije krvi ili pri invazivnim medicinskim procedurama u kojima se koristi kontaminirana oprema). Hepatitis B se, takođe, prenosi seksualnim kontaktom. Svi ovi virusi mogu da izazovu akutno oboljenje praćeno simptomima koji traju nekoliko nedelja, među kojima su žućkasta boja kože i očiju (žutica), tamna boja urina, izuzetno velika iscrpljenost organizma, mučnina, povraćanje i bol u stomaku.

Virus hepatitisa B (HBV), najteži i potencijalno po život najopasniji tip od pet glavnih virusa. Oko dve od tri hronično inficirane osobe nisu svesne svog zdravstvenog stanja niti rizika za nastanak oboljenja jetre ili karcinoma kao komplikacija koje se javljaju u poodmakloj fazi bolesti.

O Svetskom danu borbe protiv hepatitisa

Svetski dan borbe protiv hepatitisa je događaj koji se obeležava na godišnjem nivou i omogućava međunarodni fokus na grupe pacijenata i ljudi koji žive sa hepatitisom B i C. Ovaj dan je prilika da se podigne nivo svesti i utiče na stvarne promene u prevenciji bolesti i pristupu testiranju i lečenju. Svetska Hepatitis Alijansa (WHA) je prva pokrenula ideju o obeležavanju Dana borbe protiv hepatitisa u 2008. i od tada je upriličeno preko 600 događaja širom sveta čime je generisano masovno interesovanje javnosti i medija. Nakon zasedanja Svetske zdravstvene skupštine (World Health Assembly) u maju 2010. dogovoreno je da se Svetski dan borbe protiv hepatitisa obeležava svake godine 28. jula.

Prof. dr Miroslav Milićević, hirurg, načelnik Centra za transplantaciju jetre KCS-a

Svetska zdravstvena organizacija (WHO) procenjuje da je skoro jedna trećina ukupne svetske populacije, što je oko 2 milijarde ljudi, zaražena virusom hepatitisa (u poređenju sa oko 40 miliona ljudi koji žive sa HIV virusom). Iako je efikasna vakcina protiv nekih vrsta hepatitisa proizvedena pre više od 25 godina, virus i dalje ubija oko milion ljudi svake godine. Uznemiravajuća činjenica je da hronična infekcija hepatitisom B ili C predstavlja najčešći faktor rizika za rak jetre. Statistika pokazuje da bez adekvatnog lečenja jedan od četvoro ljudi koji nosi HBV umire od raka ili ciroze jetre kao posledice dugotrajne infekcije.

Razgovarali smo sa jednim od vodećih stručnjaka u oblasti lečenja primarnog karcinoma jetre, profesorom Miroslavom Milićevićem, načelnikom Centra za transplantaciju jetre KCS-a. Svaki je medicinski slučaj specifičan, ali je svima zajedničko vreme kao bitan faktor. Koliko neko ko je oboleo od HCC-a prosečno ima vremena dok ta bolest ne pređe iz faze u kojoj je moguće izlečenje u fazu u kojoj postoji samo palijativno lečenje?

"Hepatocelularni karcinom, tumor koji primarno nastaje u jetri, najčešće se javlja između 40. i 60. godine života, a simptomi su prisutni samo u uznapredovalom stadijumu bolesti. Oko 40 odsto bolesnika nema simptome u vreme postavljanja dijagnoze. Ako se HCC dijagnostifikuje u uznapredovaloj fazi onda svega 5 odsto bolesnika preživi 5 godina. Ako se otkrije u ranoj fazi i leči 5 godina može da preživi 50–70 odsto bolesnika. Ako se otkrije veoma rano i primeni adekvatno lečenje bolesnici mogu biti izlečeni. Nažalost, 70–80 odsto bolesnika se dijagnostifikuje u srednjem i uznapredovalom stanju bolesti. Očigledno da rano otkrivanje ima značaj za lečenje. Za razliku od drugih malignih oboljenja, HCC je najčešće komplikacija jednog drugog oboljenja – ciroze jetre. To praktično znači da mogućnost kurativnog lečenja nije određena samo karakteristikama tumora, već i stanjem i funkcijom jetre. To znači da bolesnik može imati tumor malih dimenzija, na primer, 2-3 cm, ali ujedno i cirozu jetre to jest cirozu u dekompenzovanoj fazi, kada nije moguće primeniti kurativni vid lečenja, a nažalost nekada čak ni palijativno lečenje. HCC moramo rano dijagnostifikovati kod bolesnika sa cirozom jetre, a znamo da cirozu najčešće izazivaju hepatitisi, alkohol i mnoga druga stanja. Od inicijalnog otkrivanja do faze u kojoj su terapijske opcije bitno umanjene čak i u povoljnim uslovima, najčešće imamo 6 do 12 meseci na raspolaganju."

S obzirom na vaše dosadašnje iskustvo u lečenju HCC-a, šta je potrebno promeniti u organizacionom smislu kako bi se maksimalno poboljšali uslovi za lečenje ove bolesti?

"Uspeh lečenja bolesnika sa HCC-om ne sme da zavisi od lekara kome se bolesnik obrati, već taj lekar mora da ga uputi u centar sa etabliranim načinom lečenja. Prema tome, postoje dva nivoa na kojima treba delovati. S jedne strane potrebno je edukovati lekare koji dolaze u kontakt sa bolesnicima sa cirozom jetre u cilju ostvarivanja ranije dijagnoze ovog oboljenja. Lekari moraju shvatiti značaj blagovremenog upućivanja ovakvog bolesnika u nadležni centar koji se bavi ovom patologijom. Potrebno je maksimalno skratiti ovo vreme i omogućiti bolesniku da što pre dobije mišljenje kompetentnog konzilijuma o daljem lečenju. S druge strane, potrebno je podržati i dalje razvijati centre za lečenje tumora jetre kao što je Centar za hepato-bilio-pankreatičnu hirurgiju na Prvoj hirurškoj klinici koji pruža multimodalni vid lečenja ovim bolesnicima. Uključivanjem više specijalnosti i resursa direktno utiče na preživljavanje bolesnika, a još više na kvalitet njihovog života."

Na koji način bi organizovani, multidisciplinarni pristup koji uključuje konzilijarni rad hirurga, interventnog radiologa, hepatologa i onkologa pomogao da se obolelima od HCC-a produži život?

"Kao što je naglašeno, bolesnici sa HCC-om najčešće imaju 2 ozbiljna progresivna oboljenja: osnovno oboljenje je ciroza jetre i ono zahteva specifično lečenje od strane hepatologa, infektologa i imunologa uz specijalne laboratorijske mogućnosti. S druge strane HCC – maligni tumor u jetri, zahteva angažman hirurga specijalizovanog za hirurgiju jetre, anesteziologa i reanimatologa, interventnog radiologa, medicinskog onkologa, specijalizovanog patologa i druge specijalnosti. Prednost konzervativnog lečenja je u tome što se preciznije sagledava stadijum obe bolesti, što su bolesniku na raspolaganju najsavremenija dostignuća iz svih specijalnosti koje učestvuju u njegovom lečenju i što se ona često mogu primenjivati u isto vreme. Terapija mora biti planska i često se mora menjati u toku praćenja bolesnika. To praktično znači da bolesnik stalno dobija optimalnu terapiju, a ne terapiju koju ordinira lekar pojedinac, ma koje specijalnosti bio. Posebno treba naglasiti da nije dovoljno da ovakve bolesnike vidi bilo koji konzilijum u bilo kojoj ustanovi, već to mora biti konzilijum sastavljen od najkompetentnijih stručnjaka. Na ovaj način se postižu najbolji rezultati i ostvaruje ušteda ionako limitiranih resursa."

Šta je, po vašem mišljenju, potrebno da bi se u Srbiji napravio centralni registar visokorizičnih grupa pacijenata i zašto je to važno za bolji ishod lečenja?

"Mislim da je nerealno očekivati da se u Srbiji odmah formira centralni registar visoko rizičnih bolesnika sa HCC-om. Problemi postoje sa mnogim drugim registrima i jedan od problema jeste taj što se nacionalni registri ne shvataju dovoljno ozbiljno od strane lekara. Za početak bi bilo važno formirati jedan kompetentan centar koji bi imao kapacitete za vrhunski multidisciplinarni rad sa ovim bolesnicima i u taj centar bi trebalo da se upućuju bolesnici sa cirozom jetre kod kojih postoji sumnja na nastali HCC. Treba naglasiti da je često u "čvornovatoj", cirotičnoj jetri, nekada veoma teško ustanoviti da li je neki

"čvor" karcinom ili cirotični nodus. U Kliničkom centru Srbije na Prvoj hirurškoj klinici već više godina radi specijalizovano odeljenje koje se bavi hirurgijom tumora jetre. Na žalost, uvek moramo imati na umu da je HCC šesti najučestaliji tumor, a da je treći po redu uzrok smrtnosti od tumora. Na primer, u SAD je proteklih nekoliko godina HCC najbrže rastući uzrok smrti od tumora, i nažalost očekuje se da se trend nastavi i naredne dve decenije. KCS poseduje svu neophodnu opremu i proteklih nekoliko godina veliki broj lekara boravio je u inostranstvu na usavršavanju iz oblasti hirurgije jetre i povezanih medicinskih specijalnosti. Veoma je važna i edukacija lekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, ali i drugih lekara koji dolaze u kontakt sa bolesnicima sa cirozom jetre. Cilj je da se ovi bolesnici što ranije dijagnostifikuju i što pre počne lečenje od strane kompetentnih lekara iz centra. Ovo posebno naglašavamo jer nije dovoljno uputiti bolesnika na onkološki konzilijum. Nema nikakvih garancija da jedni te isti ljudi koji, na primer, izvanredno leče karcinom dojke, maligni melanom, karcinom pluća i druge bolesti imaju i vrhunsko znanje u lečenju HCC-a."

S kojom zemljom biste mogli da uporedite Srbiju po načinu na koji se trenutno kod nas leči HCC?

"Teško je napraviti idealno poređenje ovakve vrste čak i na nivou ustanove, a kamoli zemlje. Kada se govori o rezultatima i domenima lečenja moraju se porediti specijalizovane ustanove među sobom, jer one reflektuju i organizaciju lečenja u toj državi. Na primer, u Prvoj hirurškoj klinici KCS-a operišu se i bolesnici sa hepatocelularnim karcinomom koji nekada imaju i ograničenu funkciju jetre, što često nije slučaj ni u mnogo razvijenijim zemljama u svetu. S druge strane, mnoge zemlje imaju organizovano sistematsko praćenje bolesnika sa cirozom, što im omogućava da otkriju ovo oboljenje u veoma ranoj fazi kada je moguće primeniti kurativno lečenje. Uopšteno gledano, lečenje HCC-a u Srbiji odgovara lečenju ovog oboljenja u drugim zemljama Istočne Evrope. Srećna je okolnost što je uvedena vakcina protiv Hepatitisa B, ali manje ohrabruje činjenica da je učestalost hepatitisa C i dalje zabrinjavajuća."

Prim. dr Davorin Radosavljević, onkolog, načelnik Klinike za medikalnu onkologiju Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije

STATISTIKE POKAZUJU DA je primarni karcinom jetre u ozbiljnom porastu širom Evrope. Na prvi pogled, ovo bi se moglo objasniti time što uživamo u blagodetima novih dijagnostičkih metoda koje nam omogućavaju da otkrijemo maligne tumore mnogo efikasnije nego u prošlosti. Ali, postoji i realan porast broja pacijenata kod kojih se ne mogu primeniti inovativne tehnike pregleda. U Sjedinjenim Državama, recimo, studije su pokazale da broj muškaraca obolelih od raka jetre neprekidno raste. Reč je kasnom efektu epidemije hepatitisa koju smo doživeli tokom 70-ih i 80-ih godina kada je broj novoinficiranih pacijenata dostigao vrhunac. Danas su nove virusne infekcija hepatitisa manje česta pojava u industrijalizovanim zemljama. S druge strane, u Evropi je veliki broj inficiranih osoba koje već dve ili tri decenije boluju od ciroze (stvaranje ožiljaka na tkivu jetre), a da pri tom većina njih nije svesna svog stanja i ne prima odgovarajuću

terapiju. Ciroza je glavni prekursor rasta malignog tumora i prisutna je kod 80–90 odsto pacijenata obolelih od raka jetre. Pored toga, sve prisutnija pojava gojaznosti i metaboličkog sindroma doprinose porastu broja pacijenata kod kojih je dijagnostikovan karcinom jetre, s obzirom da nealkoholna steatoza (upala) jetre takođe podstiče razvoj ciroze jetre.

Prema rečima prim. dr Davorina Radosavljevića, onkologa, načelnika Klinike za medikalnu onkologiju Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije, postoje okolnosti koje lečenje HCC-a čine veoma komplikovanim.

"U našoj sredini veliki je procenat obolelih od HCC u odmaklom, često metastatskom stadijumu bolesti kada hirurško lečenje niti druge loko-regionalne metode lečenja nisu moguće. Mnogo pacijenata i ne zna da ima hronično oštećenje jetre prethodnom virusnom infekcijom ili drugog uzroka, i obraćaju se lekaru kada bolovi, gubitak u težini i opšta slabost uzmu maha, i kada opšte stanje bolesnika, stadijum bolesti i laboratorijski nalazi ne dopuštaju primenu onkološkog lečenja.

Problem kasnog javljanja lekaru u slučaju malignih bolesti je i inače veliki problem naše kliničke onkologije jer se time umanjuje efikasnost lečenja, a povećavaju šanse za njegovu veću toksičnost. U slučaju HCC-a je ovaj problem još veći, jer su terapijske mogućnosti zapravo ograničene – ukoliko hirurško lečenje nije moguće, a i ono je opterećeno recidivima bolesti, lečenje odmakle bolesti sistemskom citotoksičnom hemioterapijom je svedeno na nekoliko lekova male efikasnosti. Tako je od čitavog spektra terapijskih mogućnosti – radikalne operacije, transplantacije, arterijskih embolizacija sa ili bez citotoksičnih agenasa, radiofrekventnih ablacija do sistemske citotoksične hemioterapije, relativno mali broj pacijenata koji može biti lečen, i tako imati koristi od primenjene onkološke terapije."

Šta se može smatrati napretkom u lečenju HCC-a?

"Biološka terapija, sa svojim prvim predstavnikom sorafenibom je i dalje na početku svoje misije: prvi ohrabrujući rezultati u produžetku preživljavanja, kada se poredi sa samo najboljom suportivnom terapijom, tek treba da se dodatno ispitaju i primene u ovoj vulnerabilnoj populaciji pacijenata. Profil toksičnosti je ovde drugačiji, u poređenju sa citotoksičnom hemioterapijom: nema čestog i značajnog pada krvne

slike, niti povraćanja izazvanog lekovima, ali ima kožnih promena, dijareja, ponekad hipertenzije."

Da li je potpuno izlečenje HCC-a moguće i kako vidite budućnost što se tiče lečenja ove podmukle bolesti?

"Kod HCC-a je pridev podmukla bolest vrlo adekvatan – fokus je često na lečenju postojeće ozbiljne infektivne bolesti jetre i mnogi se problemi vezuju za tok ove bolesti, a ne za pojavu nove, mnogo opasnije. Kada se ona pojavi, najčešće u hirurški nerešivoj formi, naš cilj je produžetak preživljavanja. Mi na onkologiji viđamo upravo takve bolesnike, kojima možemo ponuditi sistemsku hemioterapiju, nadati se da će to lečenje uticati na prirodni tok bolesti i tako doneti korist pacijentu.

Budućnost lečenja HCC-a svakako podrazumeva pažljivo praćenje obolelih od hroničnog hepatitisa, rano otkrivanje tumorskih promena u jetri i njihovo uspešno hirurško rešavanje. Za inoperabilne tumore budućnost je svakako sistemska hemioterapija, uspešnija od ove koja danas postoji."

Mr Vesna Andrić, zamenik direktora Sektora za medicinske poslove RZZO-a

S obzirom na hroničnu besparicu u zdravstvenoj kasi i činjenicu da je Srbija na začelju liste zemalja koje izdvajaju sredstva za zdravstvenu zaštitu po glavi stanovnika, kako RZZO svojim osiguranicima omogućava ostvarivanje načela stalnog unapređenja kvaliteta zdravstvene zaštite, u skladu sa savremenim dostignućima medicinske nauke i prakse, na način na koji to definiše Zakon o zdravstvenoj zaštiti?

"Republički zavod za zdravstveno osiguranje je prepoznao sve probleme vezane za finansiranje lekova koji se obezbeđuju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja i preduzeo neophodne mere za njihovo prevazilaženje. Pre svega, početkom 2011. godine sa farmaceutskom industrijom je dogovoreno da svoja potraživanja prema RZZO-u za izdate lekove umanje za 10 odsto, čime se očekuje ušteda između tri i četiri milijarde dinara. Takođe, centralizovane su nabavke najskupljih lekova i materijala koji se koriste u zdravstvenim ustanovama, čime su ostvarene dodatne finansijske uštede. U toku je izrada novog Pravilnika o Listi lekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja. Jedna od mera bila je i donošenje novog Pravilnika o kriterijumima, načinu i postupku za stavljanje, odnosno skidanje lekova sa Liste lekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja. RZZO je usvojio i novi Pravilnik o standardima za primenu pojedinih citostatika i određenih specifičnih lekova za lečenje malignih oboljenja osiguranih lica RZZO u maju ove godine. U međuvremenu, na snagu je stupila i Odluka o najvišim cenama lekova za upotrebu u humanoj medicini, a čiji je režim izdavanja na recept, kojom su cene lekova prema primenjenom kursu snižene u proseku za oko 6,3 odsto.

Uzimajući u obzir sve navedeno, stvorili su se uslovi da se u okviru ukupnih sredstava opredeljenih za lekove, a prema Finansijskom planu za 2011. godinu, proširi Lista lekova za oko 240 novih lekova, različitih oblika, jačina i pakovanja, od kojih je 106 u okviru 50 novih molekula."

Kako vidite lečenje hepatocelularnog karcinoma (HCC) u Srbiji u odnosu na zemlje sa kojima se najčešće poredimo, Hrvatsku i Sloveniju, koje su vrlo slične u pogledu organizacije sistema zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja?

"Lekovi koji se koriste u lečenju hepatocelularnog karcinoma (HCC), kao i drugih karcinoma, uvode se u terapiju prema indikacijama definisanim Pravilnikom o standardima za primenu pojedinih citostatika i određenih specifičnih lekova za lečenje malignih oboljenja osiguranih lica RZZO-a. Ovaj pravilnik RZZO donosi na osnovu predloga Republičke stručne komisije za citotoksične lekove Ministarstva zdravlja, koja prati savremene principe lečenja onkoloških bolesnika. U narednom periodu,planirana je korekcija liste lekova u smislu unapređenja lečenja i ovih bolesnika."

Da li vidite kao mogućnost da RZZO učestvuje ili pokrene projekat organizovanog skrininga rizičnih grupa osiguranika (oboleli od hepatitisa, na primer) u cilju ranog otkrivanja HCC-a, u vreme dok je još moguće sprovesti kurativno lečenje?

"Da, RZZO će zajedno sa Ministarstvom zdravlja učestvovati u svim projektima vezanim za rano otkrivanje obolelih od hepatitisa, HIV-a, dijabetesa, kardiovaskularnih i drugih oboljenja i time omogućiti što ranije započinjanje lečenja osiguranih lica RZZO-a."

Neki proizvođači inovativnih lekova spremni su da doniraju određene količine medikamenata za lečenje najtežih oboljenja kod određene grupe pacijenata odabranih na osnovu stručnih konzilijuma i komisija RZZO-a koje bi pratile tok lečenja i efikasnost primene tog leka. Kako vi gledate na ovu vrstu donacija, s obzirom da nema direktnog troška za RZZO, a istovremeno se teško obolelim osiguranicima omogućava najsavremenija terapija i postiže najviši kvalitet u lečenju te bolesti?

"RZZO je saglasan sa svim donacijama lekova koje su pojedini proizvođači spremni da omoguće za lečenje osiguranih lica RZZO-a. U tom smislu, RZZO prati donacije lekova koji se nalaze na Listi lekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja kako bi mogao da planira finansijska sredstva za lečenje osiguranih lica. Donacije koje se sprovode za lekove koji se ne nalaze na Listi lekova, nisu u nadležnosti u RZZO-a, već Ministarstva zdravlja i zdravstvenih ustanova u kojima se sprovodi lečenje ovim lekovima."

Savremena medicinska doktrina sve više insistira na poboljšanju kvaliteta života najteže obolelih pacijenata kao jednom od najvažnijih ishoda lečenja. Koliko se RZZO u donošenju odluka o primeni inovativnih terapija rukovodi poboljšanjem kvaliteta života svojih osiguranika, a u skladu s objektivnim mogućnostima?

"RZZO će se u donošenju svojih opštih akata, u ovom slučaju Pravilnika o Listi lekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, i u narednom periodu rukovoditi principima savremene farmakoterapije, uvodeći lekove novog mehanizma dejstva i veće terapijske efikasnosti, a sve radi poboljšanja kvaliteta života najteže obolelih osiguranih lica. U tom smislu RZZO će kontinuirano raditi na inoviranju liste lekova vodeći računa i o ovom aspektu."

piše: Ljubomir Živkov

Lanjski sneg

Kao što se mojoj komšinici Borki televizor izmodio, tako su se izmodili ratni heroji i sam rat u kojem, slava Bogu, Srbija nije ni učestvovala

Interesovanje za umetnike u gladovanju znatno je opalo, tako počinje Kafkina priča. Zaista, interesovanje za nas ratne zločince, pardon, koje tužilac tereti za ratni zločin, palo je na najniže grane – ako vodi dnevnik, Hadžić mora da ga je time otpočeo.

Poslednji spektakl priredio nam je doktor Dabić koji je sa paljanske jagnjetine prešao na ishranu zrnevljem i koji je svoju osedelu krestu pokorio vezavši je u azijatski perčin – otkako je doktorelo savladan u prigradskom autobusu, krivulja zanimacije za begunce pada li pada.

O Mladiću su se ispredale legende da hvata rojeve divljih pčela i smešta ih u košnice koje sam delje te da se na sajmovima meda i lično pojavljuje prerušen u Slovakinju, a pod suknjama da mu je lično naoružanje, pa se pričalo da su ga Rusi prebacili na ostrvo Vrangel gde pravi društvo onome meteorologu koji živi tamo sam sa kerom (službenik Ruskog meteorološkog zavoda nekom pritkom tera medvede kad se ovi, gladni, izbezobraze da vršljaju oko državne zgrade; i ker im se, svestan da je zakon na njegovoj strani, kočoperno obraća kao da su u pitanju guske a ne ogromni beli svaštojedi), pa su ga, tj. generala, žena i advokat upisali u mrtve duše, kad – mitsko stvorenje vadi neku svoju kapričozu iz tečine rerne koja peče nejednako ne bi li po vojničkom običaju fruštukovalo u pola šest.

Pad Radovana Karadžića muški su ožalili radikali (koje još nije bila zadesila šizma) uz sasluženje desno naherene mladeži, advokat mu je zablistao šaljući žalbu u poslednji minut sa šaltera misteriozne pošte koja se poslednja zatvara, i Mladićev pad beše umereno ožaljen, koliko je red nalagao, pa njegovo su ime obožavaoci uporno davali jednome bulevaru, štamparija u Magistratu zar nije liferovala stotine plavobelih ilegalnih prelepnica koje su dušu dale da se prekrije ime ubijenog predsednika vlade, majice sa Mladićevim imenom i likom godinama su bile prodavane takorekuć bez remitende, general je bio privredna grana, pa opet, šta su mogli njegovi saborci, saučesnici, mecene i ordinarni obožavaoci?! Larmali su u okv. sv. mogućnosti – starik svejedno dopade Haga gde su memla i akrepi zamenjeni klima-uređajem koji bije optuženome pravo u gologlavo teme.

Međutim, i te dve bune u kojima beše dosta glumatanja i šmire ipak su bile nešto, to vidim sad kad nas je napustio i savetnik rukovodstva NIS-a Goran Hadžić. Kamo transparenti "Svi smo mi Hadžić"?!

Iako i sam optužen za lepe zločine, Goranče nikad nije bio omiljen kao Mladić, pa ni kao Karadžić. Kao mlađi i sa crnom bradom bio je pravoslavno fotogeničan, svetac u maskirnoj uniformi, pa opet, nisam njegov lik viđao na majicama, Krušedolci su samo rekli da su iznenađeni, nisu kao žitelji Lazareva škrgutali zubima na novinare i nisu izjavljivali kako bi begunca bolje čuvali da su samo bili svesni ukazane časti i poverenja. Bilo je, kao pod moranje, par debata o Hadžiću, ama je svemu falilo poleta: Karadžić je imao izdavača i biografa Toholja, oko Mladićeve besmrtnosti požrtvovano se stara njegova ekermanka Ljiljana Bulatović, Hadžić je već prepušten zubu vremena, čak ni to što je bigamista nije ništa doprinelo njegovoj popularnosti. Čudna mi čuda, čitav mu je život na razmeđi Hrvatske i Srbije, tamo je vedrio i oblačio (blago rečeno), ovamo se skućio, zašto da nema novu porodicu u starom, staru u novome kraju? Hadžićeva supruga i sin ne priznaju njegovu novu ženu niti kćer u Hrvatskoj, isto kao što Srbija ne priznaje Kosovo, izgledalo je da će to prodavati novine nekoliko dana, međutim je i interesovanje za ljubavni i porodični život zlikovaca splasnulo, ako ga je ikad i bilo.

NIS koji je Hadžiću plaćao osamsto evra mesečno neće njegove magacionerske mudrolije objaviti, pamtiće ga barmen u kafiću nadomak zgrade NIS-a gde se gospodin savetnik odmarao nakon petnaestominutne šihte, pa i ta će uspomena bledeti, jer u kafić svraćaju novi i novi gosti, među njima naći će se i poneki koji je šurovao sa Karadžićem, koji se borio pod Mladićevom komandom, koji je etnički čistio sa Hadžićem (treba potonjeg pogledati kako mlađan u Slavoniji daje izjavu za RTS: od prevelike sreće njiše se u pasu, kao devojčica koja pred celom školom čita svoju nagrađenu pesmu), ali šanker to neće znati, a i zašto bi? Odlaskom savetnika-bigamiste završena je jedna epoha, nije bila za podičiti se, ali i njoj eto ugledasmo leđa.

Gde god se okrenem ja vidim neravnopravnost. Kapitalisti paze pomno da ne zaposle kakvu trudnicu, u Niš pak kampanja "Trudnoćom do posla", trudnice kao u autobusu imaju prednost; žena koja rodi treće dete dobija dve godine radnog staža, hm, priznajem da trudnoća nije ravnopravno raspodeljena na oba roditelja, ali zašto otac trećeg deteta ne dobije makar tri meseca staža? Da li država željna podmlatka možda dovodi u neravnopravan položaj pojedince i parove koji ne mogu da imaju decu? Gledao sam davno italijanski film gde junak mora da plati neki samački porez i kaže onako dešperatan: "Uh, kao da je samoća luksuz..." Palma se potpuno posvetio priplodnom ljudskom materijalu, iz opštinske kase potpiruje sklapanje brakova, vodi potencijalne seksualne, ljubavne i bračne partnere na more... Sad će mi neko reći da ima toga i drugde, verovatno ima, pa šta s tim? Milošević isto nije žalio truda, za njegovog vakta imali smo mali, priručni lebensborn, jer se porod očekivao mahom od podoficira, mladih policajki i policajaca: pošto su prošli sve psihofizičke testove i pošto će biti stubovi društva, za njih su građeni stanovi, čime su drugi bračni parovi, civili i primerci na pragu sredovečnost bili dovođeni u neravnopravan, mahom podstanarski položaj. ◂

"Otići ću samo kad ja budem hteo. Ako mediji žele moj odlazak, onda neću otići, ali ako ne žele, možda i odem."

RATKO BUTUROVIĆ, predsednik FK "Vojvodina", o ostavci na to mesto. ("Pravda")

Borislava Mitrović,

nevenčana supruga Gorana Hadžića, govori o njihovom susretu u Specijalnom sudu: "Moj Goran mi je nekako ostao isti. Samo se udebljao, ima 99 kilograma, ali nije mi ostario, i dalje mi je lep i visok, ali nema jedan zub. Žalio se da mu je ispao, ali zdrav je i to je najvažnije. Hteli smo jedno drugome da kažemo još mnogo toga, ali vreme je tako brzo proletelo. Ali, biće prilike, eto, upisali smo se tamo, pa ćemo ga posećivati i u Hagu. Ma izdržao je moj Goran mnogo toga, sve ove godine bekstva, izdržaće i ovo. Jak je on čovek!"

Srećko Hadžić,

sin iz prvog braka Gorana Hadžića, čuo se telefonom sa ocem: "Tata nam se javio čim je stigao u Tribunal. Pored toga što je iskoristio pravo na telefonski poziv kako bi se javio najužoj porodici, nije imao mnogo šta da nam kaže. Nakon što je saznao da smo posle njegovog odlaska u Hag nastavili sa uobičajenim aktivnostima, tata mi je rekao da će prekinuti vezu jer na telefonskoj kartici ima svega još šest i po evra kredita. Bitno je da smo se čuli i da je on živ i zdrav." ("Alo")

Seka Aleksić,

pevačica, snimila je spot i u jednoj sceni sedi u kadi i "kupa se u mleku, ali ne običnom, nego magarećem": "Znam kako to ide sa snimanjima i u šta sve ljudi moraju da ulaze kako bi izgledalo da se kupaju u mleku, ali sve te zamene nikada ne mogu da postignu specifičnu boju i gustinu pravog magarećeg mleka, pa sam odlučila da kupimo baš to. Da vam ne pričamo koliko košta litar ovog mleka! Veoma je skupo. Kada se radi o kupanju u kadi koriste se specijalne smese magarećeg mleka, ali i one su preskupe, pa kupanje može da vas košta i nekoliko hiljada evra."
Da li je bahato što se kupa u magarećem mleku: "Nisam bahata, to nikad nisam bila i neću biti. Moji prijatelji to znaju. Eto, kupam se u magarećem mleku, zašto da ne?! Dok se ja kupam u mleku neke moje koleginice se uopšte i ne tuširaju. Ali o njima neki drugi put, kad zapušim nos, a baš sada ne bih da ga zapušim jer me moj dragi po vratu upravo prska najnovijim parfemom koji mi je kupio." ("Blic")

Đole Đogani,

čuveni igrač i pevač, otkrio je medijima kako je nastala pesma "Nema više cile mile 2", koju je snimio sa Miletom Kitićem: "Meni se rodila ta ideja za drugi deo i odmah sam zvao Mileta, koji je bio tad u Nemačkoj i rekao mu: 'Brate, imam ideju za drugi deo pesme, dođi, brate, da snimamo.' A kaže on meni prvo: 'Kakav bre drugi deo, brate, pa nemoj da pravimo sada oko toga cirkus, snimili smo odličnu stvar onda, pa znaš da nastavci nikad ne valjaju, to kod nas neće proći.' 'Ma šta ne valjaju', kažem ja njemu. 'Pa jel snimljeno toliko nastavaka raznih filmova, ne znam, Roki 1, 2, 3, 4, 5, pa Terminatori, pa Rambo, i sve je bilo gledano... pa ako može Holivud, onda možemo i mi, brate.' I evo, snimili smo na kraju i drago mi je da se tolika prašina oko toga digla. I treba, jer je priča bila da se na jedan duhovit način ispriča istina."
O Ognjenu Amidžiću: "Ma boli me du.. za Ognjena Amidžića. Ta njegova emisija je meni u početku bila simpatična i onako, imala je smisla, bilo je i duhovitih stvari da se tu vide, a šta je to sad!? Ispovedaonica! Samo plaču, kukaju, onda on to koristi za svoj rejting i sam to priznaje. Pa sećate se onda kad je Anabela gostovala, pa je izgovorila razne laži za mene!? Ja sam ga tad pozvao i rekao mu: 'Pa dobro, Ognjene brate, kako onako pustiš ženu koja je malo pukla emotivno i daš joj prostora da po meni onako pljuje, a da mene ne pozoveš da i ja kažem šta imam i šta je tu istina?' A zamisli, on mi kaže: 'Dobro, brate, znaš, to je tako, sad je to aktuelno, zbog rejtinga to mora da se radi.' I kaže kao tebe ću pozvati kad i ti budeš imao šta da kažeš. Tad sam mu rekao da me boli uvo da bilo kad dođem u njegovu emisiju. Ako to radi da bi digao rejting, onda ta emisija nije ni za šta. Nek se ugleda malo na Ivana Ivanovića. Ono je šoumen i pravi šmeker."
Za kraj: "Snimio sam emisiju kod Ivana Ivanovića, koja će se emitovati u petak sada. Ako je jedan Ivan Ivanović posle jednog Stinga, i jednog Novaka Đokovića, ugostio u svojoj emisiji i Đoleta Đoganija, onda mislim da to sve govori o meni." ("Blic Puls")

Sandra Meljničenko,

bivša manekenka i bivša "modelsica", sadašnja supruga ruskog milijardera "čija je životna priča najbolji dokaz da uvek treba slušati roditelje": "Iskreno, želela sam da studiram arhitekturu. Ali moj otac, koji je po profesiji arhitekta, rekao mi je da je bolje da upišem neki zanat."
Otvorila je vrata svog novog doma u Londonu novinarima ruskog "Voga" i na pitanje šta je presudilo u izboru umetničkih dela koja krase kuću, kaže:
"Skoro kompletna kuća je ukrašena delima iz 18. veka, uglavnom iz Francuske. Došla sam u muzej 'Orse' u Parizu i provela sat vremena u sali sa Moneovim delima. Odatle sam izašla kao druga osoba. Mnoge od ovih stvari su došle u naše ruke samo usled srećnih okolnosti. Kupili smo ih na aukcijama ili od privatnih prodavaca." ("Svet")

Danijela Dimitrovska,

manekenka sa svetskom karijerom i devojka TV voditelja Ognjena Amidžića, na pitanje da li njenoj familiji smeta to što je Ognjen bio oženjen, kaže: "Među nama nema tajni i moja porodica je potpuno upućena u moju vezu sa Ognjenom od samog početka. A to što je Ognjen bio oženjen nije nikakvo čudo. I moj deda je imao dva braka iza sebe."
Da li bi Ognjen bio lepši kada bi smanjio nos: "Ne. Ja njega ne bih dirala, on je za mene najlepši. Inače, uopšte ne gledam fizički izgled, jer šta mi znači nečija lepota ako sam u društvu te osobe bez radosti i razumevanja." ("Press")

Simonida Kažić,

novinarka TV Pinka, kaže da joj kuhinja nije omiljena prostorija: "Nisam ponosna na to što nemam talenta za kuvanje. Ne mogu ni da kažem da ne znam ništa da spremim, jer kad moram, ja skuvam nešto. Srećom, tu su recepti, te i nije neka posebna nauka da se prateći uputstva napravi obrok. Ponekad mi se i javi želja da skuvam nešto, pa odem do prodavnice, nabavim neophodne namirnice i potrpam ih u frižider. Ali me onda obaveze odvedu na drugu stranu i od mog kuvanja ne bude ništa. Zaista ne uživam u tome. Kada se latim nekog kulinarskog posla, to se uvek pretvori u pravu avanturu. Dok sam živela u Moskvi, imala sam peh: ispekla sam pile u kome su ostale iznutrice upakovane u plastičnoj kesi." ("Gloria")

Tomislav Nikolić,

lider SNS-a, na novinarsko pitanje kada stranka kreće u predizbornu kampanju, otkriva genijalne ideje: "U Beogradu smo već krenuli u kampanju. Napravili smo plan po kome su ljudi koji bi u budućnosti trebalo da odgovaraju za sudbinu Beograda počeli da razgovaraju sa građanima, prvo u prigradskim opštinama, a na kraju će ući u srce prestonice. Hoćemo da vidimo koji su najveći problemi u Beogradu i obećamo narodu kako će SNS da ih reši. Drugi vid kampanje kreće u septembru sa edukacijom svih naših aktivista, ne samo na temu izbora nego o poljoprivredi, energetici, spoljnim poslovima, obrazovanju..."
O lideru Nove Srbije i kadrovima te stranke: "Ako su Veljini direktori pohapšeni, to ne znači da je Velja kriminalac. Čak ne znači ni da su ti direktori kriminalci dok ne vidimo presude. I da budu osuđeni, šta Velja ima s tim. Nema Ilićeve komandne odgovornosti. Onda bi i Tadić kao šef države trebalo da bude u zatvoru zbog te komandne odgovornosti. Ilić je istrajan i uporan čovek, možda malo manje obazriv prema medijima."
Da li planira da se povuče iz politike, ako ne pobedi na izborima:
"Ja o penziji razmišljam odavno, i da je Srbija u pravim rukama, ne biste me uopšte viđali. Ali, ako ja odem u penziju, kome će ostati Srbija? Zato moram da pobedim, a posle završenog mandata, za četiri godine, skloniću se iz politike." ("Press")

Jelena Karleuša,

pevačica, kolumnistkinja, na pitanje "kako ljudi reaguju kada je vide na plaži", kaže: "Nažalost, često se osećam kao vanzemaljac, kao da je stigao beli medved od koga svi očekuju da zaigra na zvuk daira! Muškarci uglavnom zablokiraju, a žene su te koje me oduševljavaju! Nećete verovati, meni se žene otvoreno udvaraju, žele da me dodirnu. Na mojim nastupima je 90 odsto devojaka, tako da sam ja miljenica žena! Možda zato što imam muški mozak i telo 'Plejbojeve' zečice! Paklena kombinacija!"
O planovima za jesen: "Od septembra ću se aktivnije baviti pisanjem, a biću i politički angažovana. Pored muzike, sebe u budućnosti vidim kao nekog ko će se lavovski zalagati za ljudska prava, bolju socijalnu situaciju u regionu i podizanje kolektivne svesti. Ali da ne uozbiljavam sad, gledajte ove slike i uživajte u vrelom letu. A od jeseni oštrim i jezik i pero." ("Kurir")

Festival evropskog filma Palić 2011.

Панкот не е мртов!

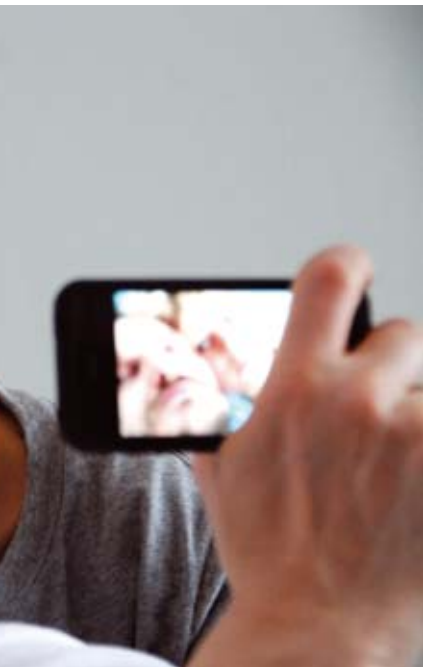
Sa svim vrlinama i nedostacima, palićki festival jedna je od retkih manifestacija okrenutih filmu i uživanju istog, a ne golicanju taština i majmunisanju glamura

Negde gore u zvezdama zapisano je da tokom nedelje u kojoj se održava Festival evropskog filma na Paliću *mora* da padne bar jedna velika, starozavetna kiša i nekoliko manjih, mada se festival održava, teoretsko-kalendarski, na vrhuncu letnjih žega (ove godine od 16. do 22. jula); u međuvremenu, između kišnih ispada, mora da bude i jezivo hladno za ovo doba godine, a pre ili posle toga mora da bude pasja vrućina. I sve to sabijeno u šest-sedam dana. Elem, ta svetla tradicija nije izneverena ni ove godine, pa smo se na Letnjoj pozornici usred velikog palićkog parka, a i šire, i kuvali i smrzavali, i kisnuli i vetrili i već sve po redu, tek toliko da znamo da se neke stvari ipak nikada ne menjaju. Na primer, opštinske vlasti Subotice *nikada* ne ispunjavaju svoje pradavno obećanje da će ili nekakvim krovom pokriti Letnju pozornicu ili naći neki drugi način da pošteni filmadžijski i filmofilski svet ne bude baš tako brutalno izložen ćudima severnobačke mikroklime...

Pomaka nabolje u odnosu na prošlu godinu ipak ima. Lane sam pisao o zgaženom golubljem lešu koji je tokom celog festivala uredno mrcvaren i razvlačen točkovima prolazećih automobila po asfaltu kod "eko-kampa". Ove godine nas je, gle, na džadi ponovo dočekalo zdroćkano golublje telo, i to svega desetak metara dalje, tj. bliže, ali je uklonjeno već negde na polovini festivala. Pa ti sad nešto reci. No, uozbiljimo se: mimo ovog i sličnih gunđanja, Palić je uobičajeno prelep, a domaći ljudi, festivalski i nefestivalski, uobičajeno predivni, decentni i dobri prema manje ili više razmaženim gostima sa svih strana.

Filmova što se tiče, moram odmah skrušeno priznati da sam ih ove godine gledao manje nego inače (inače sam među najvećim štreberima), usled nezgodne kombinacije objektivnih okolnosti i subjektivnih slabosti (kojima se reče: porozna otpornost na kolateralna iskušenja), pa ću pokušati da se suzdržim od iznošenja nekih generalnih sudova o ovogodišnjem programu, mada ćete svedočiti tome da mi to do kraja ovog teksta ipak neće uspeti.

Zato, evo odmah jednog, možda najvažnijeg *generalnog suda*: jedna tendencija koja je i prethodnih godina bila sve prisutnija ovaj put je upravo trijumfovala. A to je fakat da je "uporedni" iliti B-program zvan "Paralele i sudari" (selektor Petar Mitrić) sada već ne samo ravnopravan kvalitetom i značajem sa glavnim, tzv. takmičarskim programom (koji selektuje doživotni selektor koječega na Paliću, izvesni građanin Nikitin iz Ruske federacije), nego bogme i upadljivo bolji, suvisliji i zaokruženiji od njega. Da li je to dobro i da li je to *normalno*? Teško je reći. Pri tome, važno je napomenuti, sve manje se radi o stvarima ukusa i senzibiliteta, tj. o tome da bi "Paralele" naprosto bile nekako "alternativnije" od glavnog natjecateljskog programa, koji bi bio više okrenut nekakvom mejnstrimu, pa makar i evropsko-festivalskom; ma jok, "žanrovski" bi manje-više bilo koji od tih filmova iz jednog programa bio zamisliv i

PALIĆKI BISERI: ***Pank nije mrtav*** **Vladimira Blaževskog,** ***Zaustavljen na putu*** **Andreasa Drezena i** ***Laponska odiseja*** **Dome Karukoskija**

LETNJA POZORNICA: Scena sa otvaranja festivala
Foto: Nikola Tumbas

u onom drugom, osim što je, kad se podvuče crta, mnogo češća pojava da se za filmove iz Nikitinovljevog izbora zapitate: 1. šta je, dođavola, ovo? 2. zašto sam ja ovo gledao i od koga da tražim da mi vrati dva sata života? 3. šta ovo radi na Paliću? Tjah, ko zna zašto je to dobro.

RADNICI I LJUDI: O aporijama glavnog programa možda najbolje svedoče dva filma koje smo gledali već prve festivalske večeri. *Almanya-dobrodošli u Nemačku* debitantkinje Jasemin Samdereli, Nemice turskog porekla (ili Turkinje nemačkog državljanstva, whatever), a za koji je scenario napisala u kooperaciji sa sestrom, rasna je bioskopska *bittersweet life* komedija o nekoliko generacija gastarbajterske porodice koja se iz bespuća Anadolije seli u Nemačku u vreme velikog ekonomskog buma i prosperiteta ranih šezdesetih. Znate već kako je to bilo, što reče neko: Nemačka je tražila radnike, a dobila je – ljude. No, nije se samo "zemlja domaćin" prevarila u računu. I gastarbajteri prve generacije doveli su porodice i podizali decu s namerom da tu budu samo "radnici", a da "ljudi" budu po običajima i standardima stare domovine... Da li je to uopšte moguće? Razume se da nije. Utoliko se sestre Samdereli hvataju u koštac sa problematikom koju je svojim nekolikim sjajnim filmovima "brendirao" Fatih Akin. Ovaj film svakako nije *veliki* na onaj način na koji je to Akinov *Gegen die Wand*, ali se radi o izvrsnom suzei-smeh ostvarenju kakvo se dugo pamti, filmu koji ima onu vrstu recepcijskog potencijala koji puni blagajne, a da istovremeno u njemu nema ničega vulgarno-populističkog; naprotiv, ovo je beskrajno inteligentna kritika kulturoloških i ostalih stereotipa sa svake moguće strane, i svakako jedan od vrhunaca ovogodišnjeg Palića. No, razume se da je ostao bez bilo kakvih nagrada, za to kanda nekako nije dovoljno "festivalski"... Zato je "za režiju" nagrađen poljski filmić *Soba samoubica* Jana Komase, prikazan odmah nakon *Almanje*, što mu je možda i najveći kontekstualni peh. Bilo je naime, ne teško nego upravo nemoguće, sa svežim iskustvom gledanja filma koji se na tobože "lak" način bavi ozbiljnim pitanjima ljudskoga života, odgledati svo to hipermoderno "tranzicijsko", post, neo i kakvo-sve-ne prenemaganje o strrrrrašnoj zapostavljenosti tamo nekog hiperosetljivog *emo* tinejdžera iz otuđene buržujske porodice, kojem neko na fckn Fejsbuku izinsinuira homoseksualnost, pa se ovaj zbog toga načisto isfrustrira, zatvori se u sobu na par nedelja, neće ni sa kim da komunicira, ne ide u školu, ne znamo tačno kako u međuvremenu piški & kaki, nego samo klipsa sajber-svetovima u (nažalost, uspešnoj) potrazi za sebi sličnim adolescentskim zafrustrirancima... Dobar deo filma, gde se radnja seli u sajber-prostore, liči na trange-frange-mange animaciju, i sve je to sasvim pristojno spakovano, baš koliko i savršeno beznačajno. Nagrada za režiju? Okej, ali šta je onda uopšte režija, šta je njen smisao? Da li se uspešnost režije meri po ostvarenosti filma kao celine (kako mislimo mi naivci), ili je ►

dovoljna izvesna mera napadno demonstriranog zanatskog umeća, bez obzira na relevantnost celokupnog rezultata?

Idemo naprej. Glavna je festivalska nagrada pripala filmu *Zaustavljen na putu* Andreasa Drezena, jednom od onih *festivalskih zihera* koji se na mučan način bave mučnim temama (smrtna bolest), te utoliko ne mogu da omaše... Bolje gledajte *dr Housea*, ako vam je do morbidnosti. No, zato sve pohvale idu na račun uvrnute finske žanr-idiotska-noć komedije *Laponska odiseja* Dome Karukoskija, koju kao da je napisao onaj briljantni Švedofinac Mikael Niemi. Italijanski *Štagodbilo* Đulija Manfredonije ismeva populističko-mafijašku politiku (što je nama ovde familijarno bar koliko i u Italiji), ali i sam to čini na odbojno populistički način. Švedske *Majmunice* Lise Aschan izgubile su se negde na putu od ideje do realizacije, pa se zaglavile u procepu između kriptolezboljubavne priče dveju devojaka u potrazi za identitetom i... ne zna se tačno čega još. Kako se nakon jednog *Fucking Amal* uopšte može, na istom jeziku, snimiti nešto ovako *beskrvno*?!

Foto: Nikola Tumbas

KAD ZABORAVIŠ JULI: Leto na Paliću

Iz glavnog programa valja još spomenuti mađarsku *Decu zelenog zmaja* Bencea Miklauzica, uvrnutu pričicu o usamljenosti, (ne)razumevanju i bizarnom prijateljstvu sredovečnog, sveže razvedenog domaćeg biznismena-u-pokušaju sa "malim" kineskim imigrantom koji mora da, po nalogu svog bosa, "čuva" od prodaje onaj isti magacin koji Mađar mora po svaku cenu da proda... Makedonski *Pank nije mrtav* Vladimira Blaževskog jedan je od Događaja ovogodišnjeg Palića. opora i *brutalno nežna*, visokoenergetska priča o grupi matorih, olinjalih pankerskih idealista (baš nimalo fensi izgleda: to dolikuje Londonu, a ne Skoplju!), nesnađenih u svetu balkansko-tranzicione otimačine i nasilja: unajmljeni da *glume multikulturu* na mo'š-misliti-festivalu kao delu nekakvog NVO-muljatorskog projekta (sic!), oni na kraju najebu zapravo od manje-više svih: od samih uvoznih politically correct "pokrovitelja", pa do lokalnih siledžija i fašista, što albanskih, što makedonskih. Nema ovde zemlje za pankere... Ali ipak, i svima uinat: панкот не е мртов! O još jednom "testamentarnom" ostvarenju Miše Radivojevića, skoro dvoipočasovnoj, odličnoj (anti)memoarskoj drami *Kako su me ukrali Nemci* pisaće se sigurno detaljnije kada dođe na repertoarski red u bioskopima (ako toga još ima?); *Elenu* Andreja Zvjaginceva i *Zdravo, kako si* Aleksandrua Mafteija, o kojima se dosta zborilo i sporilo, nažalost sam uspeo da propustim.

POSTSOVJETSKI KOMPLEKS: Ovogodišnje "Paralele i sudare", ako mene pitate, presudno su obeležila dva ruska filma, u bliskoj korelaciji sa delom dvojice savremenih, subverzivnih književnih genijalaca... *Meta* Aleksandra Zeldoviča film je nastao po originalnom scenariju Vladimira Sorokina, te poznavaocima i *uživaocima* Sorokinovljevih knjiga neće biti nimalo stran... Smešten je u Rusiju bliske, a "progresivne" budućnosti, u 2020; pripadnici korumpirane i dokone velegradske ekonomske elite odlaze, za izvesnu novčanu protivvrednost, u neku centralnoazijsku postsovjetsku nedođiju, gde bivaju podvrgnuti tajnovitom energetskom zračenju misterioznog kosmičkog porekla, a koje vam podaruje "večnu mladost" (recimo, jedna zgodna cca dvadesetogodišnjakinja otkriva nam da su joj zapravo pedeset i dve...), čak i neku vrstu uslovne besmrtnosti... Zvuči vrlo privlačno, no može li čovek to uopšte podneti a da se ne slomi, da na koncu ne naudi sebi i(li)drugima? Izvanredno ostvarenje koje je lako moglo da potone pod "teretom" sorokinovske mašte, ali – nije, naprotiv. Još je bolja *Generacija P* Viktora Ginzburga, snimljena po istoimenom kultnom romanu Viktora Peljevina. Rusija od ranih devedesetih pa naovamo, jeljcinovski haos, s jedne strane kreativan ali i zdravo težak za podnošenje i preživljavanje, mafiokratija i reklamokratija, nastanak "nove klase" čije potrebe ne treba samo servisirati, nego ih pre svega treba *stvarati*... A ko će da se pobrine za to ako ne marketing-magovi, ti vračevi i žreci novog doba, uz sve pripadajuće "metafizičke" mistifikacije kojima se Peljevin tako poslovično dobro poigrava? Moćno, cinično, duhovito, halucinantno! Obavezno za nabavljanje i konzumaciju, u bilo kojem dostupnom formatu! Treći film "postsovjetskog kompleksa", rusko-ukrajinski *U subotu* Aleksandra Mindadzea više je obećavao nego što je dao: lociran u gradić Pripjat, u neposrednoj blizini černobilske nuklearke, i u vreme od prvih nekoliko sati, pa do dan-dva nakon Velike Eksplozije, film je mogao biti izvanredna, nikada viđena studija jednog totalitarnog mraka iskombinovanog sa ljudskom potrebom za preživljavanjem, i to je u svom prvom delu i bio, no posle se, *ničim izazvan*, degradirao u slabo motivisanu i slabo razumljivu eskapadu haj-nehaj autodestrukcije poznosovjetskih provincijskih luzera, koja nas je svakim sledećim minutom manje interesovala. Šteta.

I šta još? Recimo, *Made in Poland* Pžemislava Vojčežeka, po njegovom istoimenom teatarskom komadu (bajdvej, prevedenom i objavljenom u Sarajevu pre nekoliko godina, u sjajnoj antologiji nove poljske drame *Mortal kombajn*), priča o još jednom od onih ne-znam-šta-hoću-ali-hoću-to-odmah buntovnika sa asfalta, koji prvo na čelo napišu fuck off, a onda besomučno traže one kojima bi to saopštili i koji bi se zbog toga nasekirali... No, umesto toga, nadrkani klinac naleti na mafijašku bandu kojoj je oštetio automobil, a kojoj nije do zezanja i adolescentskih mušica. U osnovi, naravno, u ovom se pametno vođenom filmu (za tri koplja iznad nabudžene *Sobe samoubica*!) radi o potrazi za Autoritetom (para)očinskog tipa i za vrednosnim orijentirom u svetu koji je ostao bez Velikih Priča u koje bi se iskreno verovalo. Također, bugarski *Zaklon* Dragomira Šoleva, mala i nepretenciozna, inteligentno vođena Priča O Odrastanju, o (ne)prilagođavanju, o porodici, o pokušaju da se utekne standardima "građanskog" življenja kroz dozlaboga infantilnu i neartikulisanu pankersku pobunu. Opet pank, i opet duboko na Balkanu? Stvarno bi "Pankot ne e mrtov" mogao da bude moto ovogodišnjeg Palića... I tako sve do sledećeg jula, kada će nam se bogovi možda malko i smilovati. Mada je verovatnije da neće. Ali ko mari, vidimo se tamo, pa taman da i ćuskije padaju na behar, na voće! ◂

Teofil Pančić

Ko će zaustaviti kišu

Dosadašnji tok sedamnaestog po redu Sarajevo film festivala obeležila je jedna meteorološka pojava – kiša. Najposećenije projekcije, koje se tradicionalno održavaju na otvorenom, prebačene su u dvorane. Ipak, poslednja dekada jula, makar deluje više novembarski, u Sarajevu je definitivno u znaku filma

Vim Venders u Sarajevu

Foto: Reuters

KAO I U prethodne dvije godine, i ovogodišnji Sarajevo film festival nije u svom tradicionalnom augustovskom terminu. Razlog je također postao tradicionalan; nepoklapanje s mjesecom ramazanom. Iz direkcije festivala su, naime, odlučili da im se ne isplati da festival organizuju u vrijeme svetog muslimanskog mjeseca posta, da li zbog sponzora među kojima je uvijek i pokoji proizvođač alkoholnih pića, da li zbog uklapanja u današnji sarajevski političko-korektni bonton, da li zbog želje da se održe dobri odnosi sa različitim nivoima vlasti koji podržavaju ovu manifestaciju ili zbog svega pobrojanog i još koječega, nije pitanje kojem ćemo ovdje tražiti odgovor. Ipak, svi oni koji misle da je jedini pravi termin za SFF onaj stari: od trećeg petka do četvrte subote u augustu uskoro će doći na svoje; kad lunarno-solarna kalendarska vrteška prebaci početak ramazana u juli mjesec, teško je vjerovati da će festival bježati u juni, mnogo je vjerovatnije da će se vratiti u – august.

BEZ BOSNE, MAKEDONIJE, SRBIJE: U glavnom takmičarskom programu, koji u posljednjih nekoliko godina privlači najveću pažnju, ni ove godine neće biti filmova iz Bosne i Hercegovine, kao ni iz Srbije (čiji su filmovi, *Obični ljudi* te *Tilva Roš*, pobijedili u prethodne dvije godine osvojivši glavnu nagradu *Srce Sarajeva*), te Makedonije (čiju je produkciju ove godine obilježio film *Pank nije mrtav* Vladimira Blaževskog, no kojeg su Sarajevu "oteli" Karlovi Vari). Teško da je ikad ranije glavni program SFF-a bio manje "jugoslovenski" ili manje "post-puljanski"; u konkurenciji za nagrade među ex-yu kinematografijama su jedino slovenačka i hrvatska, prva sa *Izletom* Nejca Gazvode, a potanja sa *Flekama* Alda Tardozzija. Osim slovenačkog i hrvatskog filma, u konkurenciji su i jedan turski, jedan albanski, jedan austrijski, jedan grčki, jedan rumunski i jedan bugarski. U istom programu, ali iz nekog razloga izvan konkurencije, biće prikazan i crnogorski film *Posljednje poglavlje* režisera Nemanje Bečanovića, a čiji scenarij zajedno potpisuju Aleksandar i Nemanja Bečanović, boljim poznavaocima regionalne medijske scene poznati ako nikako drukčije, a ono po tekstovima iz podgoričkih "Vijesti". Ono što je karakteristično za glavni program ove godine jest apsolutna nominacija debitanata, kao i potvrda sve veće međusobne prožetosti kinematografija u regiji, pa tako primjerice u pomenutom crnogorskom filmu, glavnu ulogu igra bosanski glumac Amar Selimović, kao što i u turskim *Polomljenim školjkama* jednu od glavnih ženskih rola tumači bosanska glumica Selma Alispahić.

ORKESTAR: Inače, film koji je izazvao ubjedljivo najveću medijsku pompu i onaj koji je imao najviše projekcija jest dokumentarac Pjera Žalice *Orkestar*, koji se bavi sarajevskom grupom *Plavi orkestar* i vremenom kad je ona žarila i palila yu-scenom. Režiser i ekipa filma zapravo i pomalo previše insistiraju na tezi da se film više bavi jednim vremenom, nego bendom samim. Producent je napravio odličan poslovni potez pustivši u prodaju originalni DVD odmah nakon premijere, a po cijeni od pet maraka (oko 250 dinara). Kao i uvijek, pažnju privlače i filmovi čiji su režiseri ove godine lično došli u Sarajevo. To se iznad svega odnosi na film *Pina*, čiji je režiser, klasik svjetskog filma – Vim Venders, vjerovatno najveća zvijezda među gostima ovogodišnjeg SFF-a. Ne treba, međutim, zaboraviti ni Šarlotu Rempling, kao ni turskog režisera Nuri Bildže Džejlana, talijanskog Nanija Moretija, mađarskog Belu Tarra i druge.

ATMOSFERA: Jedna od prvih asocijacija na Sarajevo film festival je specifična praznična atmosfera koja se lako osjeti u gradu u toku trajanja festivala i u kojoj uživaju i oni koji ne pogledaju niti jedan film. Ove godine se, međutim, desilo, barem u prvoj polovini festivala, da je vremenska situacija, prikladnija novembru nego julu, tu atmosferu u dobroj mjeri pokvarila. Projekcije na otvorenom prebačene su u zatvorene prostore, one najveće (program *Open Air*) sa Metalca (otvorenog kina kod Prve gimnazije) u Skenderiju. Nakon saharski vrelih prvih dvadesetak dana jula, posljednja dekada ispala je – jesenja. Ima, čini se, u *karakterologiji Jugoslovena* nečeg meteoropatskog. I nije to tek novija pojava, primjerena vremenu u kojem i televizijski dnevnici završavaju biometeorološkom prognozom. Nedavno je objelodanjeno jedno Mihizovo pismo iz 1949. godine u kojem se opisuje nepoticajna atmosfera koju donosi *kiša koja sipi* i u kojem se ovako *esejizira*: "Ako postoji neka veština koju imaju intelektualci našega naroda, onda je to sigurno umetnost da se pronađe dobar izgovor, ma i meteorološki, za nerad." Izgovori su generalno specijalnost našega naroda, pa i njegovih intelektualaca, a (bio)meteorologija može biti izgovor za svašta, ne samo za nerad. Nisu ove godine Bosna i Sarajevo previše u raspoloženju za feštu, makar i filmsku, pa i kiša kao izgovor, zašto sve nije idealno, dobro dođe. ◂

Muharem Bazdulj

Pet letnjih komada

Godišnja doba su oduvek služila kao metafora za ljudska stanja i polje filozofske ili umetničke artikulacije. Od svih umetnosti, muzika je tu podeljenost, prevarnost, kontraste i stanja znala najbolje fiksirati. Ovo što sledi je izbor od pet pesama za svako leto – pet najletnjijih tema

Od svih godišnjih doba, ljeto je nekako najambivalentnije. Doba s najviše sunca implicira radost, životnost, eros, ali i usporenost, fizičku težinu, inertnost, tijela i duha, u krajnjoj konzekvenci – pesimizam. Ljeto je vrhunac živosti koji u sebi sadrži najavu umiranja (prirode).

Proljeće je potencija, a ljeto kulminacija – poslije toga može samo nadolje. Kad se u stabilnosti sunčanog vrijeme naglo promijeni, takve se suprotnosti osjećaju jače nego u drugim dobima. Prirodne promjene tu su pak naravno oduvijek samo kao metafora za ljudska stanja i, u kontinuitetu, kao polje artikulacije, filozofske ili umjetničke. Od svih umjetnosti, muzika je tu podijeljenost, prevarnost, kontraste i stanja znala najbolje fiksirati.

Dženis Džoplin

1. Bluz. Ili možda ipak ne.

(Summertime)

"Je l' vjeruješ meni ili svojim lažljivim očima?!", pita svoju curu mladi Edi Marfi u jednom briljantnom stend-apu, a nakon što ga je ova uhvatila u krevetu s drugom. Isto pitanje širokom auditoriju vrijedi u vezi *Samertajma*, jedino da se ponešto zamijene čula i organi – uši umjesto očiju. Ništa s njome naime nije kako izgleda.

Samertajm Džordža Geršvina, koja vjerojatno kao nijedna dočarava tonski ljetnu vrućinu i usporenost, najpoznatija je bluz tema svih vremena i u percepciji nekoliko generacija u trenu sabira sve ono što slušateljstvo sa sigurnošću "prepoznaje" kao osnovne elemente američke crne muzike, identificirajući tako čitav stil već od njene prve dvije, ljuljajuće, note koje drže cijelu pjesmu i molskih, "plavih" akorda.

Samertajm, međutim, nije nastala na plantaži pamuka, niti ju je napisao crnac s Juga – ili crnkinja, budući je uspavanka – nego je numera iz opere *Porgi i Bes*, modernističkog kompozitora, Njujorčanina i potomka istočnoevropskih Židova. Taj vječni song, sama "lična karta" bluza, i njen osnovni, usporeni, od sunca "lijen" i malaksao motiv od tri note nad g-molom – u srži američki, reklo bi se – Geršvin je bazirao na ukrajinskoj narodnoj uspavanki *Ah, san šeće oko prozora*. Mada to teško da je bio slučajan izbor i ironično komplicira stvari, *Samertajm* zbog toga nije ništa manje američka, i svejedno ostaje sve ono što ljudi projiciraju u nju.

Ipak...

Možda otud što nekako nije sasvim "prava", možda su *zato* gotovo svi kasnije prilično šmirali izvodeći je – uključujući čak i Luija Armstronga i Elu Ficdžerald – znajući, kao kod crnih genija, da nije "njihova" ili, za ostale, da je tu u dubini negdje bauk neautentičnog – u pjesmi, i u njima samima. "Nepravima" i naročito evropskim bijelcima bila je napravljena po mjeri njihove površnosti i svi su je, i s ove i s one strane, pjevali i svirali kao hodajući kliše, do neugode.

Svi – osim Dženis Džoplin. Molski menuet gitariste u uvodu, evropski sasvim, njeno fragmentarno fraziranje, teške i zahtjevne intervencije u modulacijama, njena je verzija najradikalnija – i najtužnija. Iako ta fragilna divljakuša, svojim puknutim bijelim, bjelačkim grlom pjeva iz dna svoje utrobe i plemenite duše, impregnirane bojom Besi Smit i onim najslađim ljepljivim burbonom, tu ipak ima metoda. Ne samo da se potisne kliše, rastavi pjesma na dijelove i razbucaju i nadigraju *sve* ostale verzije. Nego da kaže nešto drugo. I uspjelo joj je dakako, pod strašnom cijenom. Da kaže da ljeto nikad nije što se čini. Da uvijek može gore i teže. I uznemirenije.

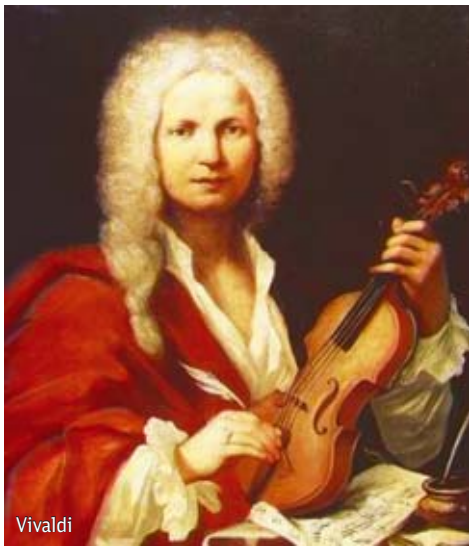
2. Stari Svijet

(Antonio Vivaldi, *Četiri godišnja doba*. Treći stavak – *Ljeto*)

Upravo onako kako počinje, Vivaldijev treći stavak – kao i čitavo djelo, biser je barokne mimetike i trajno misteriozan komad programske muzike. U prvotnoj zamisli, muziku je Vivaldi napisao na sonete koji su kasnije nestali. Riječi dakle ima u muzici, implicirane su, a izgubljeni stihovi ostaju kao utvare i onda kad ih, stoljećima dosad, nema.

U sasvim tamnom, molskom ključu, ponovo u g-molu isto kao i Geršvinova arija (iako drugačija od nje može biti, doslovno pripadajući različitom svijetu, Starom nasuprot Novoga) – Vivaldijev magnum opus u jednom se slaže s američkim klasikom: ljeto nije samo doba rasta, cvjetanja, bujanja i ponad svega svjetla. Kompozitor pokreće vlastito ljeto ne od sunčanog dana nego od crnih oblaka, od namrgođenosti neba, od uznemirujućeg vjetra, od najave oluje. Vanjske, vremenske i – dakako – unutarnje.

Otud prvi dio stavka, od tri (kao što je svako godišnje doba podijeljeno u tri supstavka) jeste *allegro*, veselo – ali *non troppo* – "ne previše": tu, u toj ambivalenciji, na početku doziva, javlja se i jedna gudački simulirana kukavica – dok je srednji dio podjednako i ►

Vivaldi

adagio i *piano* – i spor i tih, ali i odmah potom – *presto* i *forte*, i brz i jak. Kao julsko vrijeme koje se mijenja nepredvidljivo, kad zemlju spaljenu od vrućine može udariti kiša učas. Kao čovjek koji kreće od tamne misli, u svijetlom okruženju, u kome onda u času udaraju suprotnosti – bori se anđeo s beštijom, baš kao na plafonima baroknih crkava – da bi sve, kao u trećem dijelu stavka, u demonskom prestu, gdje gudala u šesnaestinkama uzlijeću i padaju kao kiša odapetih strelica, potvrđujući to čega se bojimo – finalni udarac oluje, bljesak i grom koji će popola raskoliti drvo – ili čovjeka.

Tako osjeća evropski, zapadni čovjek, tako doživljava prirodu i vlastiti unutarnji nemir, što je *il prete rosso* – "crvenokosi svećenik" Antonio Vivaldi morao znati; raspop koji je živio skandalozno u trouglu s dvije sestre, napisao četiri stotine koncerata i umro zaboravljen i siromašan.

I opet varljivost pojavnosti: slušajući ga uvjereni smo da je cjelokupan kulturni sentiment Evrope spram baroka oblikovan osobinama tona i zvukovljem ovog violinskog koncerta te da je to tako oduvijek. Partitura *Četiri godišnja doba* otkrivena je prije jedva malo više od sedamdeset godina. Ništa nije kako se čini.

3. O jednoj mladosti
(Girl from Ipanema)

Lagali bismo pak i bili hipokriti kad bismo stalno i kontinuirano crnili, inatili se osnovnome i okretali ga na glavu: ljeto ipak ima i to za što stoji – vedrinu i svjetlost. Baš kao i *Djevojka iz Ipaneme – Garota de Ipanema* na portugalskom – malo čudo, onako kakvim život zna biti ponekad, pjesma s najljepšom pričom od svih, pričom sa sretnim krajem, bez obzira na sitnu kap pelina u njoj.

Pjesma koja je sama samcata lansirala čitav stil – *bossa novu* – koji je s kraja svijeta, iz Brazila zarazio svijet prije pedeset godina i, za razliku od raznih, ne prestaje trajati. To bismo originalu, da budemo zločesti, mogli i zamjeriti: svaki današnji "fensi" kafe ili tv-reklama za pozadinu imaju jednu od onih nepodnošljivih *lounge* kompilacija baziranih na razvodnjenoj *bossi*. Ali to ne bi bilo pravedno – ne možemo briljantne stvaraoce kinjiti zbog loših imitatora i lijenih slušatelja.

Muzički, bossa nova je stil rođen od dva najplemenitija roditelja – ritmičke kompleksnosti sambe (Bert Bakarak je zaneseno pričao kako je u Brazilu slušao obične ljude kako, odsutni, prepušteni muzici, plastičnim štapićem za koktele lupkaju po čaši ritmove kakve američki studijski perkusionisti nisu znali odsvirati) i suptilnosti džez-akorda. Stvaraju je autori brazilske bijele, više klase iz rezidencijalnih četvrti Rio de Žaneira – kao što je i sama Ipanema – bossa nova je otud imala u startu eleganciju kakvoj drugi "trećesvjetski" stilovi ne mogu parirati.

U takvom okruženju, mizansceni, nastaje i pjesma, čija priča, uzgred, osjetno i pomalo nelagodno, postaje draža kako čovjek ulazi u "određene godine". Dva vodeća imena, kompozitor Antonio Karlos Žobim i pjesnik i diplomat Vinisius de Moraeš, sjedeći na terasi, gledali su svakodnevno kako pored njih prolazi prelijepa Karioka, petnaestogodišnja Helo Pinjero, "zlatna tinejdžerka – kombinacija cvijeta i morske sirene", kako ju je sasvim latinski hiperbolizirano opisao de Moraeš. Pjesnik

Sinatra i Žobim

melankolično notira kako su mladost i ljepota prolazne, ne pripadaju nam. To je prastara tema. Ali iza nje krije se tiši motiv, neizgovoren u originalu (u engleskom prijevodu da) – to da Helo, koja je, divnim slučajem, živjela baš u ulici "rua Montenegro", u svojoj beskrajno sigurnoj mladosti hoda ne obraćajući pažnju ni na šta oko sebe, kao i sva ljepota te dobi, kao one djevojke iz Kaporovih knjiga što šeću Knez Mihailovom ili Stradunom, ona prolazi pored dvojice sredovječnih autora – i ne primjećuje ih.

Žobim piše beskrajno sofisticiranu muziku, džezerskih smanjenih akorda i imanentne melankolije, a ritmički živu, vijugavu. Relacija između tona nacionalnog jezika, muzike i klime, valjda nigdje nije tako sretno spojena kao u bossa novi. Monotonija jezika, mukla nazalnost glasova, izgovora suglasnika, točno su kao timbar bossanove, kao prvi akordi u vrlo perkusivnoj gitarskoj pratnji. Sve je u niskom

Žilberto sa društvom

tonalitetu, pjevači, kao Žoao Žilberto, najbolji interpretator stila, pjevuše tiho, mrmljaju umireno nad utišanim a uvijek silno rafiniranim, kompleksnim ritmom i harmonijama. Kao da bossa nova kaže: "ritam je uvijek tu, u nama, ali ovakva je *melodija* muzike i govora tamo gdje se stalno skriva od neprestanog sunca" – čime se Žobim sjajno igra, kao u drugom klasiku, *Samba de uma nota*, čija je tema izgrađena doslovno od jedne jedine note. Jedne, da – ali na kakav ritam!

Ritam – kao hod Helo Pinjero uostalom, hod *Djevojke iz Ipaneme*. Koju će u epilogu Tom Žobim, kao kum dočekati pred oltarom kad se nekoliko godina kasnije bude udavala.

Šejn Mekgouan

4. Prije Kraja

(Summer in Siam, The Pogues)

U posljednje proljeće, ono pred crno ljeto 1991, a u kojem je nekako mnogo padala kiša, irsko-londonski The Pogues imali su diskretan, tihi hit sa, pop-muzici neobičnim, gotovo hemingvejevskim ehom i tim čudnim starim imenom u naslovu pjesme. *Ljeto u Sijamu*, i njen čudesni prvi stih, u kojem je "mjesec pun bora", pjevač i pjesnik Šejn MekGouan intonira po običaju pijano i promuklo, mumljajući nad vodenim padajućim tercama klavira. Ljeto – a pada kiša tropski, kao u Sijamu.

Pjesnik zna zašto koristi ovaj pojam: današnjica – Tajland dakle – to je ništa, turizam i prostitucija. Stari *Siam* ili "Sajem" u aliteraciji naslova – "*Sa-mer-in-Saj-em*" – to je zvuk kasnog kolonijalizma, to je sinestezija u evropskoj romantici azijskih žutih kiša i zlata sa statua Bude, zlatno-smeđih opijata i sepije starih papira iz knjiga i geografskih vojnih karata Komonvelta.

Šejn Mekgouan, rođeni romantik (u književno-umjetničkom smislu), kako Irac jedino može i biti, osjetio je ovo ime kao što pravi pjesnici čine – okusom i njuhom najprije, kušajući ga kao braon šećer od trske, a poslije tek i njegov historijski eho, nestali topos što sjaji iz prošlosti mutnim sjajem persistentnijim od svih službenih i važećih i dolazećih imena mjesta i država.

Kako baš u toj godini nestanka pojma koji nam je obilježio život, zajedničkog imena ispod kojeg smo se rodili – da nastane pjesma s anakronizmom koji će se moći umorno i melankolično prizivati u vremenu što dolazi?

5. U zjenici sunca – Epilog

(Galeb i ja)

A mi, onda? Ili "mi"?

Nismo se nešto iskazali po tom pitanju, usuprot, kako fraza veli, "klimatskim pogodnostima". Uza sve one "P(j)esme l(j)eta" i uz razne morske festivale – skoro ništa na temu nije ostalo i zapravo je lijep i zloćkasti paradoks to da dobre i značajne pjesme o ljetu – nemaju pojam u naslovu, ili čak ni u tekstu. To su ostavile onima prosječnima, što se zaboravljaju.

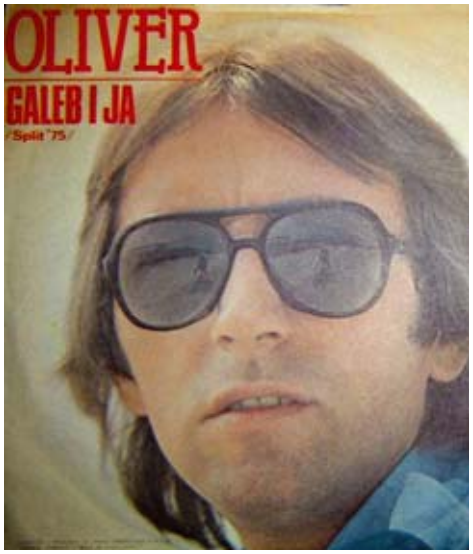
U maritimnih kultura ljeto i more su nerazdvojivi. Drugi tako imaju Kolridža i *Drevnog mornara*, Bodlerovog *Albatrosa*, možda istog onog iz instrumentala Pitera Grina i grupe Flitvud Mek, gdje gitarski glisando, timpani i činele govore evokativnije od svake riječi.

Mi imamo Olivera (Dragojevića, kojeg drugog?) i njegovog *Galeba* – pjesmu općepoznatu i nikada do kraja objašnjivu. Pjesma kakva nije mogla iz jedne glave i iz jedne duše nego iz sinergija tri izuzetna talenta, muzike Zdenka Runjića, teksta Tomislava Zuppe i Oliverovog pjevanja.

Rezultat je – ako tako nešto može postojati – "hrvatski transcendentalizam". Ne pjesma ljeta nego pjesma *sunca*, kakva je naravno samo za ljeta mogla biti stvorena, kao direktna impresija i kao impresionizam, i samo u Dalmaciji – Dalmatinci su naši refleksni metafizičari, kao i svi narodi uz more.

U dijagonali što ide od ninskih crkvica, ranoga slikarstva i kiparstva skjavona, preko našega narodnog pisma, pa sve do danas – naša je dijalektika ona iznalaženja identiteta stiješnjenog između većih kultura u okruženju, i, finalno, mogućnosti izdizanja nad time, nalaženja kroz umjetničku artikulaciju u vlastitom glasu koji nije ni Istok ni Zapad.

Proces je to također da se iz

"primitivnog" – kao što je Barba Zdene nabadao "s dva prsta" po klavijaturi dok ne istjera melodiju i akorde iz tih 12 nota i iz sebe – izvuče ono sublimno. U jednoj, ne zaboravimo, komercijalnoj, pop pjesmi, kontinuitet obje gornje tendencije markiran je i proveden jedinstveno sretno.

Skromno postavljajući scenu – ležeći na "lažini", suhoj crnoj travi što se skupi na kamenju i šljunku obale, čovjek gleda u sunčano nebo i gleda let i igru ptice. To je meditacija i radost nad slobodom i hrabrošću galeba ("povrh svega nimat straja"), i nad osjećajem nedostižnoga, stvarima onkraj materijalnog, onima *iza fizike*, rekli bismo.

Dinamički, muzika apsolutno skladno prati osjećaj čovjeka, razgaljenost i tugu kako se smjenjuju, i mimetički obrađuje što vidi: od početka, od strofe, gledanja smirenog leta, akordi se podižu pa padaju, meandriraju baš kao kretanje bijele ptice koja malo uzleti, malo se podigne pa se spušta, pada slobodno. Do refrena – kad se svakim taktom akord podiže, pjevač ide sve više i intenzivnije, mijenja tonalitet i jačinu – dok ne dođe do kulminacije, zenita najvišeg tona – gdje Oliver sam zavapi i klikne divno raspuklim tonom – kao galeb, u finalnom zaletu ka zjenici sunca. Najviša je nota kao pogled u najsvjetliju točku neba, točku koja se u jednom trenu zacrni u retini, kao titrava tamna fleka usred vatrenožutog kotača.

Šta je ljeto: potvrda egzistencije, afirmacija života, čulna i intelektualna, ili – nestajanje, rastakanje, doba gdje je podizanje k suncu istovremeno skok u Veliko Ništa?

I koliko samo o tome svemu mogu iskazati tih dvanaest tonova i nešto riječi? ◂

Đorđe Matić

Knjige: *Storiteling* Kristijana Salmona

Pričam ti priču

U činjenici da je knjiga Kristijana Salmona na srpskom jeziku objavljena uoči očekivanih parlamentarnih izbora, i izdavač i autor knjige vide mogućnost ovdašnjeg čitateljstva da u kampanjama političkih stranaka prepoznaju i naučenu veštinu – pričanja priča

"STORITELING" JE MLADA reč, nema joj ni dvadesetak godina, a odavno je odomaćena u svakodnevnom rečniku raznih jezika diljem sveta. Najčešće je objašnjavaju kao mašinu za proizvodnju priča i formiranje uma, iako nije mašina. Našem iskustvu je najslikovitije kad se kaže da je storiteling isto što i – pričam ti priču. Upravo to objašnjenje je izabrano za podnaslov knjige *Storiteling* Kristijana Salmona, nedavno objavljene kod izdavačke kuće "Clio".

Knjiga je prvi put objavljena u Francuskoj 2008. godine, nepunu godinu nakon pobede Nikole Sarkozija na tamošnjim izborima, pa je jedan deo javnosti i leve i desne orijentacije iz nje doznao razlog koji ih je naveo da glasaju tako kako su glasali. Zato, u činjenici da je na srpskom jeziku objavljena pre očekivanih parlamentarnih izbora, i izdavač i autor knjige vide mogućnost ovdašnjeg čitateljstva da kampanjama političkih stranaka i pojedinaca zainteresovanih za mesto u državnoj vlasti prepoznaju i veštinu – pričanja priča.

TRIJUMF STORITELINGA: Kristijan Salmon situira trijumf storitelinga u devedesete prošlog veka, s tim što kaže da ga je lako prepoznati mnogo ranije, dok još nije obnarodovan: tajna uspeha američkih predsednika od Džordža Vašingtona do Džordža V. Buša u velikoj meri počiva u storitelingu zato što su svi oni koji su želeli da budu izabrani morali da pričaju ubedljive priče onima koji su bili u poziciji da za njih glasaju. Po Salmonu, storiteling je obnarodovao Ronald Regan primenivši svoje iskustvo holivudskog glumca na posao predsednika Sjedinjenih Američkih Država. Od tada ova tehnika postaje deo raznih oblasti: kompanije zapošljavaju menadžere koji će motivisati zaposlene, doktori uče kako da reaguju na priče pacijenata, reporteri se usavršavaju u narativnom novinarstvu, a psiholozi u lečenju narativom.

U poglavlju o marketingu Salmon opisuje razloge zbog kojih je "za manje od petnaest godina marketing prešao put od proizvoda do logoa, zatim od logoa do priče, od imidža brenda do priče brenda". Podseća na logoe devedesetih godina prošlog veka, na "Eplovu" jabuku, "Najkov" svuš, "Mekdonaldsove" lukove, "Šelovu" školjku, na period kad je "proizvod nestao u brendu. A brend je postala čista vrednost koja svetluca na nebu berze". Međutim, krajem devedesetih, ispod logoa marki, piše Salmon, "nazirale su se indonežanske radnice koje sastavljaju 'najk' patike, deca robovi iz Hondurasa koja izrađuju sportsku odeću za distributivni lanac 'Volmart', ili pak mlade radnice sa Haitija koje prave Pokahontas pidžame za 'Dizni', umorne do te mere da svoje bebe moraju da hrane šećernom vodicom".

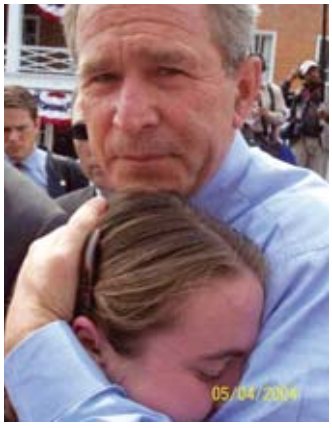

Foto: AP

SAVRŠEN NASTUP: Džordž V. Buš u "Ešlinoj priči" i Barak Obama u kampanji

Početkom ovog veka istraživanja su pokazala da potrošači ne kupuju proizvode brendova koje su do tada kupovali, pa su marketinški stručnjaci prešli na nov metod pridobijanja tržišta – na pričanje priče. Trebalo je smisliti originalnu i prijemčivu priču koja će biti uočena među oko 3000 reklamnih poruka koje tokom samo jednog dana zaspu potrošača svake industrijski razvijene zemlje. "Ambicija marketinga početkom dvadeset prvog veka ne želi samo da promoviše prednosti potrošačkog društva već i da proizvede novo društvo, novi svet. Više ne skriva svoju mesijansku prirodu", kaže Salmon. "Više nije reč o zavođenju ili ubeđivanju, već o verovanju. Nije više cilj stimulisati potražnju, već kroz prave narativne mehanizme ponuditi životni iskaz koji sadrži pravila ponašanja i određene činove kupovine."

AMERIČKA POLITIKA: Kada je reč o dejstvu storitelinga u kreiranju državne politike, ilustrativno je Salmonovo podsećanje na "Ešlinu priču". Fotografija kako Džordž V. Buš grli šesnaestogodišnju Ešli za vreme kampanje u Libanu, država Ohajo, koju je snimio njen otac Lin Fokner, tada savetnik za marketing, postaje povod videospotu "Ešlina priča" koji je promenio tok američkih predsedničkih izbora 2004. godine. Spot počinje rečima Lina Foknera: "Moju ženu Vendi su 11. septembra ubili teroristi", nastavlja se objašnjenjem pripovedača da se od tada Ešli povukla u sebe, ali je otišla da vidi predsednika Džordža V. Buša kad je došao u njen grad, zato što je isto to učinila četiri godine ranije sa svojom majkom. Bušu je skrenuta pažnja na Ešli. "On se okrenuo", priča mala Ešli u spotu, "rekao mi je: 'Znam da je teško. Da li si dobro?'" Čvrsto ju je zagrlio očiju punih suza, a Ešli je poručila naciji: "On je najmoćniji čovek na svetu i želi da se uveri da sam dobro, da sam okej." Spot se završava kadrom u kome se vidi Džordž V. Buš iz profila, pognute glave, duboko zamišljen. Kristijan Salmon objašnjava da ovaj "video-spot traje svega šezdeset sekundi, ali je njegova efikasnost zaista zastrašujuća: brza montaža, u kojoj se smenjuju kratki kadrovi sa ispovestima različitih likova koji podupiru celovitost i verodostojnost priče. Predsednik, glavni lik pripovesti, ne izražava se. Ne izlaže svoje ideje i ne predstavlja nikakav program. On je čist spokoj i dobrota. On je posrednik u nekoj vrsti čuda i prisutan je samo kroz svedočenja koja prepričavaju njegove gestove i izjave, kao u životopisima svetaca ili u pričama iz jevanđelja."

Predsednici "uče" jedan od drugog: Kristijan Salmon podseća da je Ronald Regan 1985. godine govor pred oba kongresna doma počeo rečenicom "dva veka američke istorije valjda su nas naučila da ništa nije nemoguće". Dokazao ju je primerom male Vijetnamke, Džin Nuen, koja je deset godina ranije sa porodicom došla u SAD, nije znala ni reč engleskog, a sad je dobila diplomu američke vojne akademije Vest Point, i baš tada je sedela na tribinama. Regan je zaključio: "Istorija od nas traži da ponovo budemo snaga u službi dobra na ovoj planeti." Dvadeset dve godine kasnije, predsednik Džordž V. Buš je na istom mestu rekao: "Naša najveća snaga su herojska dobrota, hrabrost i duh požrtvovanja američkog naroda" ukazujući da je na tribini Dikeme Mutombo iz Konga, koji je zahvaljujući američkoj stipendiji počeo da studira medicinu, ali ga je otkrio trener NBA lige pa je tako postao košarkaška zvezda i američki građanin, a u svom rodnom gradu je napravio bolnicu.

Iz američkog života storitelinga o kome opširno piše Kristijan Salmon, samo još jedan primer. Ron Saskajnd, novinar "Vol strit džornala", obelodanio je razgovor koji je 2002. godine vodio sa jednim od savetnika Džordža Buša, koji nije bio zadovoljan jednim Saskajndovim člankom. Rekao mu je da pripada ljudima koje oni zovu – zajednica zasnovana na stvarnosti: "Vi verujete da rešenja proizlaze iz vaše pronicljive analize stvarnosti koja se može posmatrati. Svet više ne funkcioniše tako. Mi smo sada imperija, i kada delujemo, mi kreiramo sopstvenu stvarnost. I dok vi proučavate tu stvarnost, pronicljivo kao što radite, mi ponovo delujemo i stvaramo druge stvarnosti, koje takođe možete da proučavate, i tako to funkcioniše. Mi smo protagonisti istorije. A vama, svima vama, preostaje samo da proučavate ono što mi radimo."

Salmonov zaključak je sledeći: "Nagli razvoj storitelinga ne označava nužno trijumf novog orvelovskog doba. Kroz prisiljavanje na priču koje vrše sve instance moći zaista prisustvujemo pojavi novog narativnog poretka. Ali pojačava se otpor kome je cilj da zaustavi mašinu za proizvodnju priča, defokusirajući, desinhronizirajući njene narative. Radi se ni manje ni više nego o kontranaraciji." I zato, kako je rekao na promociji svoje knjige, Kristijan Salmon se nada da ćemo "završiti sa tim Švarcenegerima, Berluskonijima, Sarkozijima, ali da budem iskren i sa Obamama, koji je inače veliki-veliki pripovedač. Možda je potrebno osmisliti novu demokratiju u medijskim okvirima". ◂

Sonja Ćirić

▸ tv manijak

Piše: Dragan Ilić

Dijabolična nedelja

Ovih dana, u jednom zemunskom dvorištu, povređen je dečak koji se igrao na košarkaškom igralištu između zgrada. Gotovo istovremeno, nepoznata osoba je napala građevinskog radnika u drugom delu Beograda. U oba slučaja, žrtve su povređene metkom (**dijabolom**) iz vazdušne puške. Igralište u Zemunu je sada pusto, roditelji su u panici, a deca se igraju u susednom dvorištu. Taj psihopata, ili **te psihopate** su delimično postigle cilj – u komšiluku je zavladala tišina, jer se pretpostavlja da su ti ludaci reagovali na dečju graju ili buku sa gradilišta. Ovo univerzalno pravilo avetinjskog mira jeste osećanje koje preovladava velikim delom čovečanstva. Jedan norveški psihopata je uspeo da uz pomoć eksplozivne naprave i automatskog oružja pobije gotovo stotinu ljudi i stvori tu **jezivu tišinu od koje se naježite.** Za razliku od nepoznatih počinilaca u Beogradu, norveški ludak je uhapšen, priznao je krivicu, skrenuo pažnju na svoj politički manifest i sada očekuje priliku da **objasni i promoviše** sopstvena uverenja.

Ovaj samozvani norveški arijevac, antikomunista, antiislamista i antidemokrata, navodni branilac hrišćanstva, godinama je pripremao napad sistematično, hladno i precizno, tako da je svetska javnost paralizovana činom koji svojom surovošću **nadilazi elementarnu ljudskost**. Obučen u policijsku uniformu, nakon eksplozije u centru Osla, Andres Behring Brejvik je došao u kamp na ostrvu Utoja, sabrao decu i počeo da ih ubija. Mirno se predao policiji. Kada je napravljen njegov profil i kada je policija shvatila da napadač nije mudžahedin, već norveški hrišćanski fundamentalista, shvatio sam da svet posle ovog događaja **nikada neće biti isti.** Da podsetim, deca su već postala žrtve terorizma u Beslanu, kada su ih islamski teroristi (Čečeni) držali kao taoce u lokalnoj seoskoj školi. Ta tragedija je pokazala patološku stranu svake terorističke akcije, a Beslan je i danas **selo bez dečje graje**.

Ovog puta su pobijena deca izabrana namenski, jer su leto provodila u kampu vladajuće laburističke stranke koja promoviše multikulturalizam i toleranciju. Brejvik je u svom manifestu (od preko 1500 stranica) definisao i trenutak kada je njegov privatni pohod počeo. Bilo je to **bombardovanje Srbije 1999.** u kojem je učestvovala i Norveška. Tada je po njemu hrišćanska Evropa sprečila hrišćane (Srbe) da proteraju muslimane (Albance) u Albaniju. Pretpostavljam da bi slično razumevanje pokazao i za ubistva muslimana u Bosni. Ovaj norveški psihopata je na najgori mogući način svetu, ali pre svega i nama u Srbiji, pokazao gde u mržnji čovek **gubi ljudske osobine.** Pobivši decu, Brejvik je ideologiju etničke čistoće doveo do njenog logičnog kraja – do istrebljenja. Takođe, pokazao je Norvežanima (i nama) da ubice ne moraju biti upadljivo različite od nas, da su u našem komšiluku, da čak i ne kriju svoju mržnju prema onima koji drugačije **misle ili izgledaju**.

Međutim, mnogo je bolnija činjenica da se ovakav zločin dešava u jednoj od najtolerantnijih demokratija u Evropi. Time se praktično pokazuje i potvrđuje da lek protiv mržnje ne može biti smanjivanje demokratije, već naprotiv, **još više demokratije**. Ovo su reči premijera Norveške na komemoraciji. Svet je jedan, a deca su žrtve i kada umiru od gladi i rata u Africi, u Gazi, u Izraelu, u Avganistanu, u Bosni ili u Norveškoj. Samo, od danas je bespovratno **izgubljena naivnost.** Tu naivnost, tu emocionalnu nevinost smo mi na ovim prostorima izgubili sa **raspadom SFRJ**. Setite se, koliko puta sam čuo kako smo "toliko izmešani, da nema šanse da ponovo udari brat na brata". Normalnim ljudima je zločin neshvatljiv, to je ona famozna "banalnost zla" koja nas paralište. To osećanje danas vidim na licima Norvežana, razumem ga i saosećam sa njima. Međutim, tokom TV izveštaja je bilo nekoliko trenutaka koji pokazuju snagu ove nacije. Dok su tekle ceremonije žaljenja, na istom trgu u Oslu sam video parove koji **čekaju da se venčaju.** Oni nisu želeli da smrt pobedi. Advokat koji brani napadača imao je kancelariju u zgradi koja je oštećena eksplozijom i član je partije čiji je podmladak pobijen. Njegov zadatak će biti da Brejvik dobije fer suđenje. Nema cenjkanja, nema uvredljivog **premudrivanja i relativizovanja.** Ovo je takođe lekcija za ovdašnje branioce čije su izjave često na granici pristojnosti i digniteta profesije. Preživele žrtve napada i cela zemlja kao da poručuju – pažnja javnosti mora biti usmerena ka **žrtvama i njihovim porodicama**! Ovo je lekcija koju mi u Srbiji nikada nismo naučili. Fascinirani grozotom zločina zaboravljamo na žrtve, čineći upravo ono što zločinci žele. Bavimo se životima zločinaca, bizarnim detaljima, motivima, biografijama, zaboravljajući suštinu. Norvežani će, naravno, pronaći način da kazne počinioca, ali će pobediti samo ako pobede njegove bolesne ideje.

Zato je važno da otkrijemo **ko to puca na decu po beogradskim dvorištima**, jer će danas-sutra dijabole zameniti pravom municijom. ◂

Adria Air Race

Avio-formula 1 nad

Organizatori Adria er rejsa, okupljeni u aeroklub Er sports Kroacija, sa ponosom su potencirali kako na svetu postoji samo dvadesetak pilota koji bi mogli "odvoziti" njihovu trku

Zadrom

Za "Vreme" iz Zadra

"Najbolji su piloti na svijetu, neka to i dokažu. Nema odgađanja utrke." Ova izjava Marka Emera, direktora prvog Adria er rejsa (Adria Air Race), koja je emitovana u elektronskim medijima u sredu 20. jula oko podne, nekoliko sati pre planiranog početka veoma agresivno najavljivanog "zračnog spektakla" i "događaja sezone", zvučala je, u najmanju ruku, veoma smelo – pogotovu kombinovana sa kadrovima visokih talasa od kojih nije moglo da se priđe zadarskoj rivi, odnosno glavnoj "tribini" događaja i porušenim delovima zaštitne ograde poklekle pod udarima jakog maestrala koji je *puhao* celu noć i pre podne sa mora.

Slučajno ili ne, Adria er rejs održava se upravo u godini kada svetski poznata atrakcija ove vrste, Red bul er rejs (Red Bull Air Race) pauzira zbog "organizacione konsolidacije" i iako organizatori jadranske varijante to ne forsiraju previše u javnosti, dosta elemenata i sama ideja je preuzeta dobrim delom upravo od manifestacija ove vrste. Kako sami kažu, namera je da kad projekat krene, to bude događaj koji će se održavati ne samo u Hrvatskoj već i u drugim državama na Jadranskom moru, prvenstveno u Italiji, a pominje se i Crna Gora kao moguća destinacija.

U osnovi svega je – u najširem smislu – vazduhoplovno i sportsko takmičenje. Prevedeno na kopnenu terminologiju: kombinacija Formule 1, skijaškog spusta i ritmičke gimnastike.

DISCIPLINE: Piloti se takmiče u dve discipline, prva na vreme, druga na vizuelni utisak, odnosno "umetnički dojam". Tokom prve, svaki takmičar izvodi zadati set akrobatskih figura, prolazeći pri tome avionom između kapija u što kraćem roku, meri se vreme, ali se i dodaju kaznene sekunde: pet za grešku manevra koja odstupa od 20 do 45 stepeni od zadate vrednosti, a 25 sekundi za odstupanje veće od 45 stepeni. Sa pet kaznenih sekundi biće "nagrađen" pilot koji preleti više od sedam metara iznad visine kapije, a sa 25 ukoliko proleti niže od unapred definisane najniže vrednosti.

Te kapije su posebna priča – na Red bul er rejsu, na primer, one se naduvavaju odozdo, stoje na plutajućim pontonima (usidrenim za ►

LETAČKI CIRKUS:
Zadar, jula 2011.
Fotografije: Igor Salinger/www.aermedia.com

dno) i od veoma tankog su specijalnog materijala što omogućava da opstanu ako i dođe do "kačenja" aviona za njih. Ove zadarske su bile veće, teže, naduvane helijumom i "visile" su nad površinom mora. Najmanje jedan pilon, odnosno kapija, nije odoleo snažnim udarima vetra i odleteo je pre početka događaja.

U drugom, slobodnom (freestyle) delu piloti imaju pet minuta da pokažu maksimum svojih sposobnosti i mogućnosti aviona na kome lete, pri čemu dobijaju od svakog sudije po dve ocene između 0 i 10: jednu za utisak (originalnost, kvalitet, težina prikaza) i jednu za tehničku izvedbu (tačnost, kompetitivnost). Iako se zove slobodan program, u tih pet minuta takmičari su u obavezi da izvedu neke unapred zadane manevre (dva tzv. žiroskopska i dva negativna manevra). Ukoliko to ne ispune, dobijaju kaznenih 25 sekundi.

PROMIDŽBA: Sve ovo bilo je odlično upakovano u događanja pored samog takmičenja koje je kao takvo trajalo svega dva sata, ali mu je prethodilo celodnevno animiranje publike. Koliko su na početku teksta opisane vremenske (ne)prilike dopuštale, nad rivom su se smenjivali pojedinačni akrobatski letovi takmičara, aviona Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i njihove odlične akrobatske grupe, na srpskim prostorima nepopularnog imena "Krila Oluje", policijskih helikoptera, padobranaca, mlaznog "galeba"...

Pre samog dana trke, za mnoge iznenađujuće usred radne nedelje – zašto bas sreda, odgovor možda leži u direktnom prenosu na HRT-u i snimku na Eurosportu – organizatori su odradili veoma dobar i agresivan, na trenutke i prilično smeo marketing i PR samog događaja u jasnoj nameri da se i pre održavanja Adrija er rejs nametne kao *brand* i upiše masnim slovima i na turističku i na vazduhoplovnu kartu regiona. "*Top Gun na hrvatski način: Letenje i akrobacije njihov su život, avione im rade dizajneri svemirskih letjelica*", "*Piloti znaju biti pravi ego-tripperi*", "*Adrenalinsko druženje sa pilotima Adria Air Racea*", "*Iznad Zadra najveći spektakl na Jadranu*", samo su neki od naslova koji su se mogli videti na portalima i po novinama.

Zadar nije nimalo slučajno izabran jer pored toga što ima epitet "grada avijacije" zbog Vojne vazduhoplovne akademije koja je bila smeštena i u doba nekadašnje zajedničke države i danas u Hrvatskoj, poslednjih nekoliko godina postaje sve popularnija turistička destinacija, a ne samo tranzitna tačka na putu do okolnih ostrva središnje Dalmacije. Tako da su i gradski turistički poslednici čini se sa zadovoljstvom ugostili jedan događaj – predstavljen kao svetski i svi se nadaju od ove godine tradicionalni – u svom gradu. Na zadarskom aerodromu je i sedište Aerostandarda, mlade hrvatske firme za održavanje aviona, koja je jedan od glavnih partnera trke.

POBEDNICI: Organizatori Adria er rejsa, okupljeni u aeroklub Er sports Kroacija (Air Sports Croatia) sa ponosom su potencirali kako na svetu postoji samo dvadesetak pilota koji bi mogli "odvoziti" njihovu trku.

Iako je, nažalost, izostao – informacija je da nije želeo rizikovati prelet iznad Velebita po nevremenu – Mađar Zoltan Vereš, po mnogima jedan od najboljih ako ne i najbolji akrobatski pilot na svetu, u Zadru su se okupili piloti čija se imena u vazduhoplovnim krugovima izgovaraju sa poštovanjem: Tomo Poljanec iz Slovenije, Britanac Endi Bikmor, Čeh Martin Vecko, Branimir Ambreković, jedan od organizatora trke, Bugarin Svilen Ivanov i Jago Stamberger, takođe iz Slovenije. Najavljen je i Ivan Jaklenec, Amerikanac hrvatskog porekla, i čovek koji upravlja avionom verovatno najčudnijeg izgleda na ovim prostorima "long ez", no on se spletom okolnosti obreo u ulozi – na trenutke čak i dovitljivog – kovoditelja programa. Iako se publika nadala pobedi "svog" Ambrekovića, on je završio na četvrtom mestu, a pobedu u ukupnom plasmanu je odneo Tomo Poljanec, "pilot sa najviše tetovaža" na malom okretnom avionu "žil-202", višestruki slovenački državni prvak u akrobatskom letenju i evropski vicešampion 2003. u slobodnoj kategoriji.

Drugi je bio fizički omaleni Endi Bikmor, veliki pilot i čovek, kažu svi koji ga znaju, a rado viđen gost je i u Srbiji, poznat po svojim nastupima na aeromitinzima u akrobatskim "suhojima" i "jakovima". Treći je bio Čeh Martin Vecko.

Iako nije učestvovao u takmičarskom delu programa, nad zadarskom rivom je grmeo i "nebo parao" belim dimom i jedan od pet aviona "galeb" akrobatske grupe "Stars" iz Novog Sada, u solo nastupima pilota Dragana Amidžića. Po završetku programa, piloti su dovezeni na rivu helikopterom, gde im je obezbeđen tretman zvezda, koji ako ni po čemu drugom, onda po svom umeću i zasluzuju – kamere, fotoaparati, mikrofoni, rasveta, blicevi, deca manja i malo veća koja bi se slikala sa njima.

Sudije su malo odugovlačile sa sabiranjem rezultata, negde je nestao najavljeni šampanjac i cure koje su ga trebale doneti, no to nije pokvarilo pozitivne utiske sa prvog – nadaju se svi ne i poslednjeg – Adrija er rejsa. ◂

Igor Salinger

Avioni

Svi takmičari voze manje-više slične avione, namenski konstruisane za akrobatske figure. Odlikuje ih za sve druge kategorije izuzetno veliki odnos snage motora i mase aviona – u poređenju sa automobilima zamislite "punta" sa 300 ili 400 konja!

"Žil 202" ("Gilles 202") pobednika Poljaneca ima maksimalnu poletnu težinu od 750 kg, maksimalnu brzinu od 420 km/h i motor snage 230 KS i izdržava opterećenja od -10G do +10G.

Hazard nad Beogradom

Klima gradova bila je predmet razmišljanja i strahovanja još od kraja XVIII veka

U LETNJIM MESECIMA, temperature u gradovima tokom noći redovno su za nekoliko stepeni Celzijusa više nego u gradskoj okolini. Zbog nepropusnih podloga i urbanizacije, olujne bujice u gradskim i prigradskim naseljima pretvaraju se elementarne nepogode koje mogu i tragično da se okončaju. U isti mah, veliki procenat gradova, posebno u zemljama u tranziciji i razvoju, postaje žrtva zagađenosti vazduha. Zbog tendencije stalnog rasta i fizičkih karakteristika, savremeni gradovi predstavljaju "proizvođače" vremenskih prilika sa značajnim posledicama po kvalitet života njihovih stanovnika.

To je sve aktuelniji problem, posebno u kontekstu globalnih klimatskih promena koje će situaciju u urbanim sredinama dodatno pogoršati i o čemu se u svetu sve više diskutuje. Nedavno se i Beograd uključio u ovakav pristup problemu globalnog zagrevanja, iz ugla gradova, zahvaljujući projektu "Beogradske perspektive održivog razvoja i klimatske promene". Od marta 2010. do marta 2011. godine, ovaj projekat su realizovali Diplo centar kao ogranak međunarodne organizacije DiploFoundation (*www.diplomacy.edu*), kao i Međunarodni naučni forum "Dunav – reka saradnje", a projekat je finansiran kroz grant Švedske agencije za međunarodnu pomoć SIDA pod nazivom "Sector II" preko Regionalnog centra za životnu sredinu.

"Projekat je podrazumevao široku diskusiju različitih činilaca i donosilaca odluka na gradskom i nacionalnom nivou", kaže Nikola Božić, koji je bio jedan od organizatora ovog projekta. "Organizovana su dva opšta panela sa predstavnicima državnih organa, akademske zajednice, nevladinih organizacija, preduzeća, obrazovnih institucija i medija. Pored toga organizovano je i deset tematskih panela koji su pokrili brojne konkretne oblasti i rezultovali brojnim zaključcima", kaže Božić, dodajući da su sačinjene i smernice gradskim vlastima, koje su predstavljene kao jedan od rezultata projekta (videti okvir).

Klima gradova bila je predmet razmišljanja i strahovanja još od kraja XVIII veka, iako su istraživanja o toj temi postala naročito primetna u poslednjih dvadeset godina. Jedan od prvih opisa "toplotnog ostrva" pojavljuje se već početkom XIX veka, kada Luk Hauard (*Luke Howard*) obrazlaže razloge zbog kojih je centar Londona uvek topliji od svojih predgrađa, što objašnjava koncentracijom ljudi, dima, senki, vertikalnih površina zgrada i gustinom izgrađenosti. Ovakva rana istraživanja kasnije postaju rutinska.

"Trenutno postoji konsenzus o tome da klimatske promene prete gradovima na tri načina – kroz stalno povećanje količine gasova staklene bašte u gradskim sredinama, kroz efekte globalnih promena u regionalnim razmerama i kroz aktivnosti koje gradovi preduzimaju kako bi obezbedili održivost u novonastalim uslovima", objašnjava Nikola Božić.

S obzirom na to da preko šezdeset procenata svetskog stanovništva danas živi u gradovima, ovakvi problemi postaju uzrok sve veće brige. Međudržavni panel o klimatskim promenama (Internacional Panel for Climate Change, IPCC) planirao je za svoj sledeći izveštaj posebnu studiju koja će razmatrati buduće projekcije ovih problema, povezujući klimatske, infrastrukturne, demografske i energetske aspekte urbanizacije.

Kako kažu u Diplo fondaciji, širom sveta i same gradske vlasti već preduzimaju mere društvene i tehnološke inovacije kako bi "dobili na vremenu" i prilagodili se predviđenim rizicima. Neki gradovi razvili su sopstvene klimatske strategije, a mnogi su postali i članovi nacionalnih i transnacionalnih mreža saradnje. Nakon prvih koraka, koji su došli iz nevladinog sektora, vreme je i da Beograd krene tim putem. ◂

PR TEKST

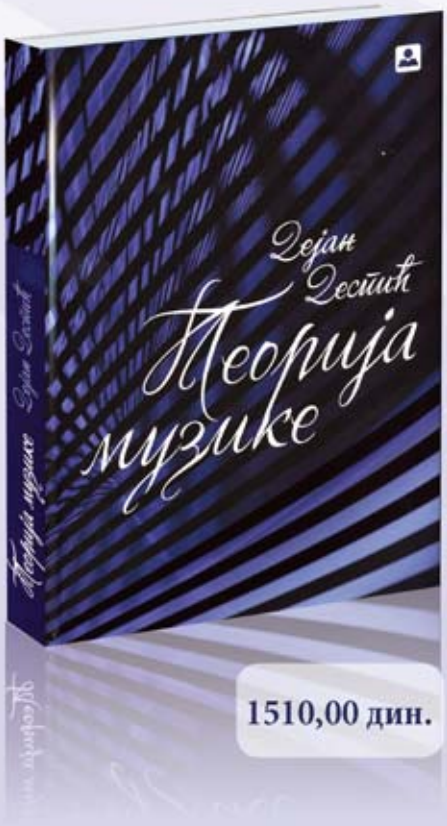
Smernice gradskim vlastima

Jedan od rezultata proisteklih iz više raznovrsnih diskusija u projektu "Beogradski uticaj na klimatske promene" bile su i smernice gradskim organima Beograda za započinjanje procesa adaptacija na klimatske promene. Finalni dokument izradio je prof. dr Vladimir Janković sa Instituta za filozofiju i društvenu teoriju, koji predaje i na Univerzitetu u Mančesteru. U tom istraživanju postavljeno je nekoliko ciljeva:

1. da sačini što detaljniju mapu klimatskih i ekoloških parametara grada (uključujući i zone buke), i da identifikuje demografske, urbanističke, industrijske i ostale investicione tendencije od uticaja na povećanje klimatskih i ekoloških hazarda;
2. da identifikuje najverovatnije gradske rizike izazvane regionalnim klimatskim promenama na osnovu postojećih scenarija i modela;

3. da identifikuje postojeće demografske vektore, kao i tendencije u izgradnji gradskih i industrijskih objekata i gubitku zelenih površina;
4. da ustanovi standardnu i reprezentativnu mrežu mernih mesta koja bi registrovala *gradske* vrednosti atmosferskih parametara u periodima karakterističnih sinoptičkih situacija (zimsko i letnje stabilno vreme, nagle promene vremena, košava, inverzije);
5. da izvrši epizodna mikrosondažna merenja radi utvrđivanja najosetljivih gradskih i prigradskih oblasti za datu sinoptičku situaciju;
6. da formira taksonomiju rizika i standardnu bazu podataka / mapu o postojećim (i rastućim) klimatskim anomalijama, bilo da se radi o gradskom toplotnom efektu, anomalijama u padavinama, vlažnosti, ili ekstremnim zagađenjima i dinamičkim efektima u tzv. "grubom sloju" (*roughness layer*);
7. da koristeći ova merenja i modeliranje u svetlu očekivanih klimatskih promena utvrdi realne bioklimatske rizike i "bolne tačke" u konkretnom gradskom prostoru; i
8. da implementira saznanja na nivou gradskih vlasti, kroz preporuku otvaranja radnih mesta za "urbane klimatologe".

Дејан Деспић

Теорија музике

Теорија музике чини основу свих других учења и сазнања о музици и полази од основа музичке писмености, односно њених елемената: ***звука*** и његових особина, ***средстава*** и ***начина*** његовог записивања, као и ***читања*** таквих записа.

Ова књига је замишљена и као уџбеник за истоимени предмет у музичкој школи, тако да у тој улози буде што исцрпнија у тумачењу и што свеобухватнија у садржају. Сразмерно велики број примера из музичке литературе има за циљ да на још један начин повеже садржај овог предмета са музичком праксом и отклони опасност да он скрене у апстракцију, постајући сам себи сврха.

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

Кућа знања

БЕОГРАД
Обилићев венац 5
тел. 011/2638-405
Косовска 45
тел. 011/3227-088
Краља Милана 19
тел. 011/3235-409
Вукасовићева 50
тел. 011/3594-835

НОВИ САД
Сремска 7
тел. 021/662-4433
Матице српске 1
тел. 021/417-625

НИШ
Трг краља Александра 3
тел. 018/511-428

КОСОВСКА МИТРОВИЦА
Владе Ћетковића 1
тел. 028/425-111

www.zavod.co.rs
e-mail: prodaja@zavod.co.rs

PROFESIONALNE SELIDBE U SRBIJI I SVETU PO SISTEMU "KLJUČ U RUKE"

KUTIJE, PAKOVANJE, DEMONTAŽA, MONTAŽA
PRENOS KASA, SEFOVA, BANKOMATA, KLAVIRA...
SPECIJALNOM OPREMOM
PREKO 1000 AGENATA U 37 ZEMALJA

beocontrol
professional moving & transport service

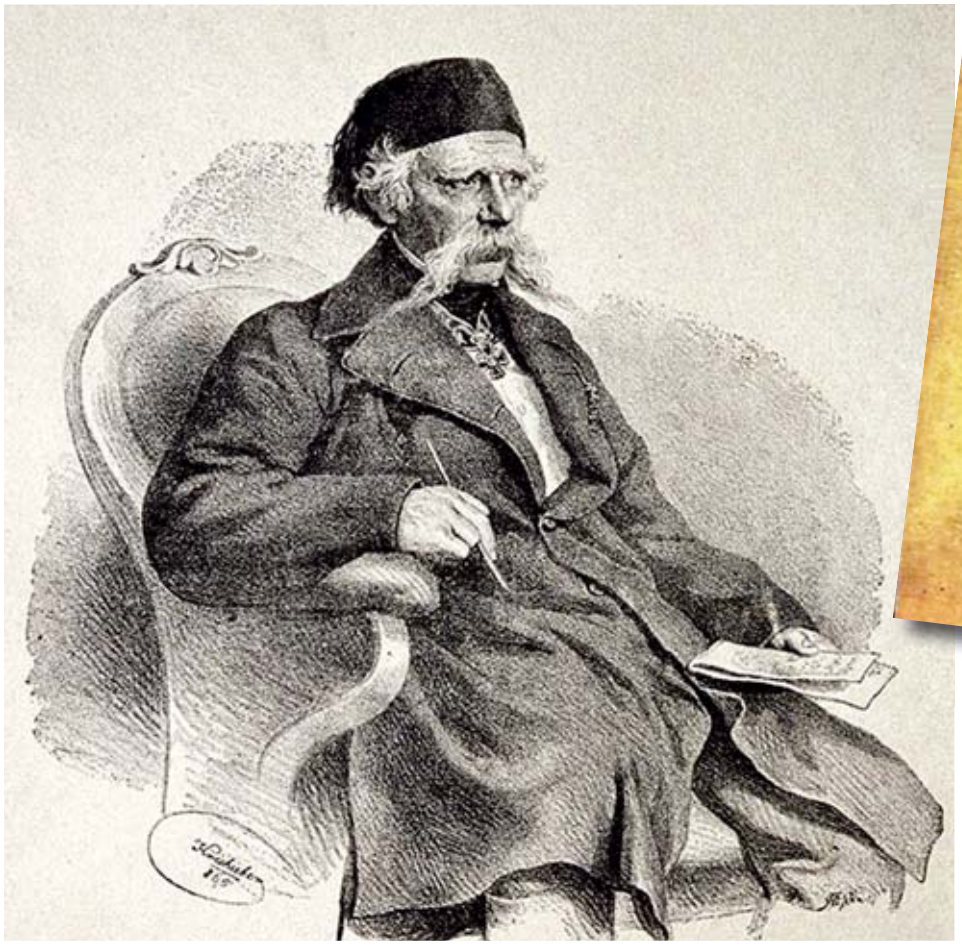
Dozvolite da vam profesionalni tim pakera selidbu pretvori u zadovoljstvo ~ Selite se i veselite!

www.selidbesrbija.com

BEOGRAD 011/668-02-60 NIŠ 018/45-19-500
NOVI SAD 021/66-16-027 ČAČAK 062/62-88-53

Reci mi da ti kažem

Matica srpska je oktobra 2007. objavila *Rečnik srpskoga jezika* u kom je prvi put posle *Vukovog Rječnika* iz 1818. godine u jednoj knjizi dat naučni popis oko 85.000 reči standardnog srpskog jezika. Najnoviji rečnik srpskog jezika je nastao na osnovu skraćivanja šestotomnog *Rečnika* Matice srpske (1967–1976). Potonji postoji u dva izdanja – novosadskom i zagrebačkom. Štampan je u šest knjiga od po oko 800 strana. A izradu rečnika Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) inicirao je Stojan Novaković davne 1883. godine. Do sada je objavljeno sedamnaest tomova, do reči "Opovo". Veliki rečnik SANU pretenduje da u nekoliko desetina tomova okupi oko pola miliona reči obuhvaćenih kako književnim tako i narodnim jezikom, i to onim srpskohrvatskim. Ovaj tezaurus je time, kako je rekao Matija Bećković, "rečnik svih rečnika, da ne kažem rečnik nad rečnicima"

Radeći na jednotomniku, *Rečniku srpskoga jezika* u jednom tomu, leksikografi su imali zadatak da unesu u rečnik i reči koje su u međuvremenu nastale. Odmah se postavljaju razna pitanja: da li su unete sve nove lekseme i reči iz njihovih derivacionih gnezda koje su u frekventnoj upotrebi; koliko je problematično pitanje statusa određenog derivata koji će mu dati mesto posebne odrednice u rečniku, a ne samo mesto objašnjenja uz određeni izraz? Da li su neke reči promenile značenje? Da li se u nekim definicijama može jasno čitati nova ideologija? Da li su definicije neutralne, ili neke od njih prati negativna ili pozitivna konotacija? Evo nekih zapažanja o registrovanju kulturnih i društvenih promena u rečnicima savremenog srpskog jezika.

SVAKODNEVNI ŽIVOT: Ozloglašeni i po domaću kulturu pogubni **turbofolk** nije našao svoje mesto u *Rečniku srpskoga jezika*. Takođe, ni reč **performans**, popularni kulturni događaj s multimedijalnim obeležjima, nije deo *Rečnika* (ali navodi se izraz **performansa** – *glavne tehničke odlike nekog uređaja*). **Radionica** ne pripada savremenoj leksici, ali dobila je jedno novo značenje (vrsta kursa, na primer pozorišnog, naučnog i sl.). Međutim, jednotomnik daje samo sledeću definiciju – *prostorija u kojoj se nešto izrađuje ili opravlja; uopšte prostorija, soba za rad*.

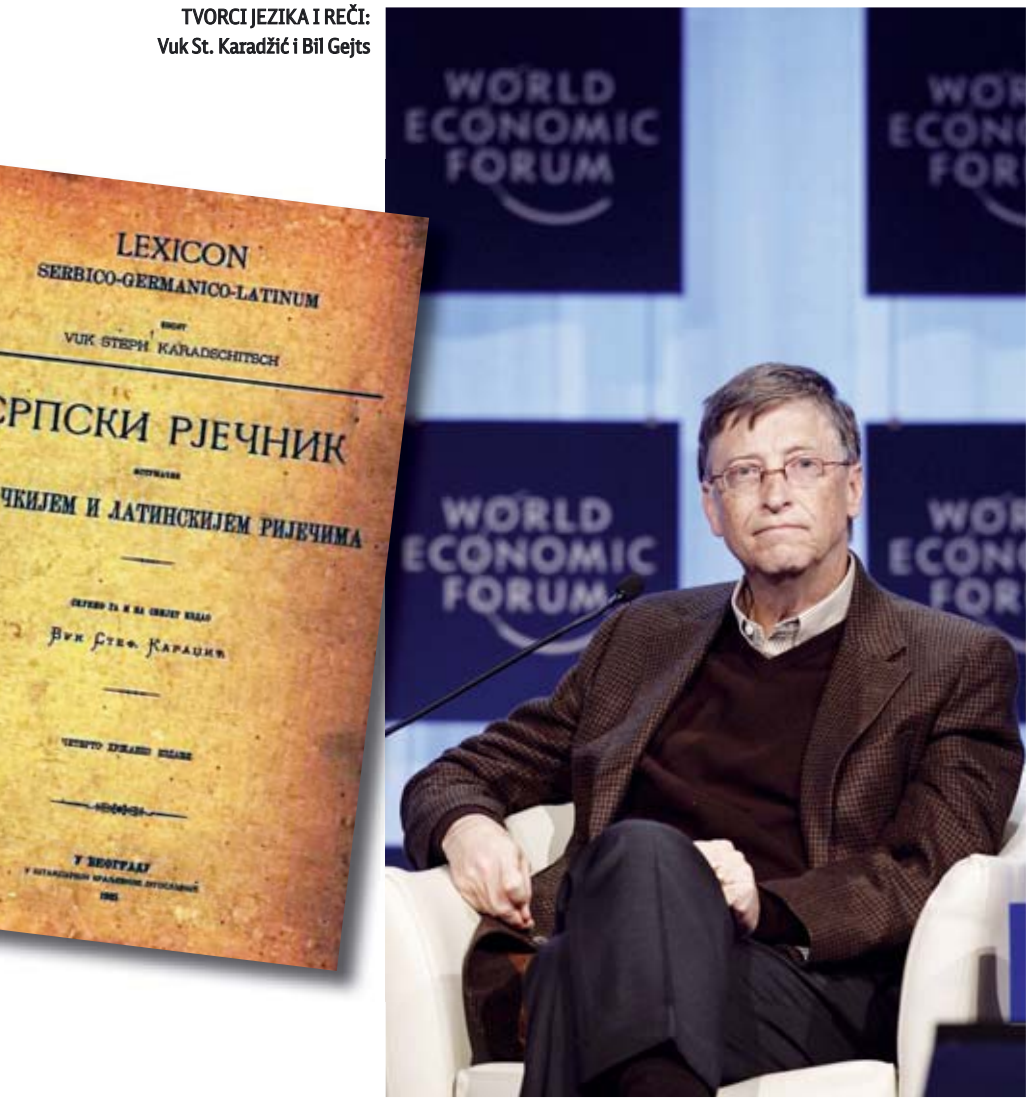
Danas neizbežni napitak **nes-kafa** postao je "legitimni" deo srpskog jezika, jer je našao svoje mesto u najnovijem rečniku, kao i izraz **instant** – *nastao na brzinu, namenjen brzoj, kratkotrajnoj upotrebi* (instant kafa – *koncentrat kafe rastvoren u vodi ili mleku*).

Reč **depilacija** postoji samo u jednotomniku (kao i **depilator**), dok po značenju slična leksema **epilacija** ne postoji ni u njemu, iako na tu reč gotovo svakodnevno nailazimo na reklamnim panoima, u novinama, kozmetičkim salonima. Rečnici ne beleže ni među "konzumentima" popularnu **hidromasažu**. Većina populacije preplanule kože u zimskim (a i letnjim) periodima do željenog efekta danas dolazi zahvaljujući solarijumu, mada jednotomnik ni reč **solarijum** nema u svojim redovima.

Kako dr Rajna Dragićević zapaža, reči **supermarket**, **klima**, **menadžer** obrađene su u jednotomniku, ali **minimarket**, **market**, **menadžment**, **klima-uređaj**, **klimatizovati** nisu njegov deo. Takođe, u istom radu primećuje da je nerasprostranjena reč **klimatizator** ušla u *Rečnik*. Tu je i reč **konsalting**, u značenju *pružanje saveta i obavljanje konsultacija*.

NAUKA I TEHNIKA: Jednotomnik očekivano beleži reč koja se odnosi na najpoznatiju

TVORCI JEZIKA I REČI:
Vuk St. Karadžić i Bil Gejts

spravu današnjice – **kompjuter**, uz koji ravnopravno stoji i reč **računar**. Definisana je kao *elektronska mašina, elektronski računar* ("što je nedovoljno precizno, jer bi time značilo da služi samo za računanje"). I *Rečnik* SANU beleži ovakvu definiciju, što donekle može biti opravdano s obzirom na vreme kada je bio izrađivan. Međutim, šestotomnik, nastao nepunih deset godina ranije, ne pominje **kompjuter**. A o tome da će kompjuteri tek zavladati našim životima govori i činjenica da *Rečnik* SANU ne beleži nijednu izvedenicu, dok jednotomnik daje reči – **kompjuterizacija**, **kompjuterizovati**, **kompjuterist(a)**, **kompjuterski**. **Kompjuterski miš** ne postoji kao odrednica, ali definicija reči **miš** pod značenjem broj tri navodi – *periferni računarski uređaj, oblikom pomalo sličan mišu, koji se rukom pokreće po ravnoj površini, a služi za posmatranje kursora i za davanje naredbi kompjuteru*. U jednotomniku je pomenuta još jedna leksema iz oblasti savremene nauke i tehnike – **kursor** (*simbol na ekranu računara kojim je označena trenutna pozicija u pisanju ili crtanju*). Danas bi većina ljudi (mada ne i onih koji pripadaju starijoj populaciji) kao prvu asocijaciju na reč **kućište** imali – kutija, okvir u kojem stoje delovi kompjutera. Međutim, jednotomnik tek na trećem mestu daje značenje *ležište (kutija, okvir) u sklopu neke sprave, mehanizma koje služi za smeštaj nekog dela te sprave, mehanizma, uređaja (npr. motora)* – kompjuter se i ne pominje – dok je prvo značenje *mesto gde je ranije bila kuća; ostaci kuće*, a drugo *dom; kuća sa okućnicom*. Reč je slično definisana i u *Rečniku* SANU i šestotomniku. Često korišćena reč **sajt** nije zabeležena u najnovijem rečniku srpskog jezika. Ne postoji ni kao izraz pod **internet**, kao na primer **internet strana**. Reči **softver** i **drajver** su definisane. **Disk** je leksema koju beleže sva tri pomenuta rečnika, s tim što jednotomnik upućuje i na novo značenje – *okrugla ploča s magnetskim slojem za uskladištenje podataka*. Izraz **kompakt(ni) disk** je obrađen uz **disk**, "što samu odrednicu čini nedostupnom korisnicima", primećuje dr Rajna Dragićević. Izraz **hard-disk** je dobio mesto posebne odrednice. Međutim, poznata komponenta kompjutera – *grafička kartica* – nije kao leksema obrađena u jednotomniku. Pod odrednicom **kartica** (*deminutiv od karta*) takođe ne stoji primer *grafička*.

Mobilni telefon ne postoji kao zaseban izraz (ni u jednom rečniku), ali pod **mobilan** u jednotomniku stoji i primer **mobilni telefon** (*mali bežični telefon različitih mogućnosti koji se može nositi sa sobom i koristiti u prirodi, na ulici, u vozilu i na drugim mestima*). Kad već pominjemo telefone, pomenimo i reč **bežični**. Ova reč je dobro definisana i u jednotomniku i u šestotomniku, kao ono što *funkcioniše bez žica... koji se vrši bez žice kao provodnika*. Pretpostavimo da bi prva asocijacija većini ljudi na ovu reč bila – *bežični telefon*. Pitanje koje se ovde postavlja je zašto rečnici (a naročito zašto jednotomnik) kao primere uz ovu reč daju **bežični telegraf**, **bežična telegrafija**, **bežični prenos**, a o *bežičnom telefonu* ni pomena.

Kao što se moglo pretpostaviti, najviše novih leksema vezano je za razvoj nauke i tehnike. I jednotomnik je "išao u korak s time", mada, ipak, u nekim trenucima "kaska". ►

DRUŠTVO, POLITIKA, IDEOLOGIJA: Reč **komuna** je u *Rečniku* Matice srpske pre svega definisana kao *skup ljudi ujedinjenih u zajednicu na načelima zajedničke imovine i zajedničkog rada*, a zatim kao *samoupravna administrativno-teritorijalna jedinica*. U jednotomniku izostaje konotacija "radnih ljudi", ali reč dobija i novo značenje – *organizovana grupa ljudi povezana profesionalno, idejno, stilom života, pogledima na svet*. Do odrednice **komunizam** šestotomnik ima jedanaest izvedenica od **komuna**, a jednotomnik četiri; u jednoj izvedenici – **komunar** – u oba rečnika je prvo značenje *učesnik Pariske komune*, s tim što se jednotomnik zadržava na tome, a šestotomnik ima i drugo značenje – *pristalica naprednog političkog shvatanja, revolucionar*. **Komunist(a)** je reč definisana u svim pomenutim rečnicima, mada se u jednotomniku javlja ublaženo značenje – *pristalica ideja komunizma*, za razliku od šestotomnika i *Rečnika* SANU gde je komunista *borac za komunističko uređenje*. **Komunjara** i **komunjarski** pejorativno postoje samo u jednotomniku (u govoru antikomunista).

Slično tome, **kapitalizam** je u jednotomniku definisan kao *društveno-ekonomsko uređenje koje se zasniva na privatnom kapitalu koji je u rukama srazmerno manjeg broja vlasnika*, dok je u šestotomniku definicija suštinski ista, ali ekspresivnija i ideološki obojena rečima *eksploatacija mase najamnih radnika od strane kapitalista*. U skladu s tim, **kapitalist(a)** je danas *vlasnik sredstava za proizvodnju*, a nekada je bio *onaj koji iskorišćuje najamne radnike*.

Reč **pionir** nalazi se neočekivano, u oba rečnika tek na poslednjem mestu ima značenje *član dečje društvene organizacije, kojom su u socijalističkoj Jugoslaviji bila obuhvaćena deca od 7 do 14 godina*, s tim što šestotomnik nosi i stav autora da je članstvo bilo *dobrovoljno*.

Kolektivizam je nekad pre svega bio *drugarska saradnja i uzajamna pomoć*, a danas je *doktrina koja ističe vrednost i značaj kolektivnosti*. S tim u vezi je i **kompanija** ranije na prvom mestu značila – *društvo, grupa ljudi koji zajedno provode vreme*, a potom i *trgovačko ili industrijsko udruženje u kapitalističkim zemljama*, dok je u jednotomniku raspored značenja obrnut.

Pojam **rasizam** je u šestotomniku definisan kao *nenaučna društvena i politička teorija*, dok jednotomnik govori o *ideološkoj društvenoj i političkoj teoriji*... U skladu s ovom razlikom u definisanju, reč **Rom** kao posebna odrednica javlja se samo u jednotomniku (pa tako i **Romkinja**, **romski**), dok se **Ciganin**, i izvedenice, javljaju u oba rečnika. Šestotomnik nema odrednicu **Romi**, ali kao jedno od značenja reči **Cigani** stoji **Romi**.

Odnos prema feminizmu doživeo je svoju evoluciju. Nekada je **feminizam** bio *buržoaski ženski pokret za formalno pravno izjednačenje žena s muškarcima*, a danas *pokret žena za emancipaciju i izjednačenje u pravima sa muškarcima*, gde ne samo da nema negativne konotacije u pridevu "buržoaski" već je reč o emancipaciji, što nosi pozitivnu konotaciju. Feministički pokreti su verovatno uticali i na to da danas u *Rečniku* postoji i reč **homoseksualka** (pored **lezbejka** ili **lezbijka** koje beleže i šestotomnik i *Rečnik* SANU). Međutim, **lezbijka** je ostala *žena nenormalnih seksualnih sklonosti, usmerenih prema drugim ženama*, dok je **homoseksualac** (u jednotomniku i šeštotomniku) *muškarac seksualno naklonjen drugom muškarcu*, bez negativne konotacije u pridevu "nenormalan".

Dakle, rečnici nisu opterećeni režimskim shvatanjem, mada je primetno da je jednotomnik u potpunosti oslobođen socijalističke ideologije. Razlike između rodova su donekle smanjene, kao i rasističke pobude. Aktuelni režim (ideologija) ne samo da utiče na definisanje određenih reči već ponekad deluje i mnogo agresivnije. Jedan primer iz naše istorije govori o tome. Naime, kada je Miloš Moskovljević, član redakcije *Rečnika* SANU u vreme početka njegovog štampanja, sam napravio jednotomni rečnik srpskog jezika i 1966. godine ga dao u štampu, celo to izdanje je bilo zabranjeno i uništeno zbog nekoliko reči koje nisu bile definisane u skladu sa zvaničnom ideologijom.

KOZMETIKA I NOVOGOVOR: Neke lekseme dobile su nova značenja od sedamdesetih godina prošlog veka do danas. Prva asocijacija na kozmetiku danas su razni preparati koje koristimo u kozmetičke svrhe. Međutim, **kozmetika** se 1967. godine, kada je štampana druga knjiga šestotomnika, pre svega odnosila na *veštinu i mere koje se upotrebljavaju za ulepšavanje lica i tela*, a već sredinom sedamdesetih u *Rečniku* SANU, kao i danas u jednotomniku na *sredstva koja se upotrebljavaju za negu i ulepšavanje lica, tela i kose, u higijenske svrhe (pomade, puderi, losioni, šminka)*. S obzirom na to da je kozmetika nekada bila "veština", a danas "sredstvo", nalazimo i to da je **kozmetičar** nekada bio *onaj koji pravi ili prodaje sredstva za ulepšavanje*, a danas je to *stručnjak za negu i ulepšavanje lica i tela primenom kozmetičkih sredstava, masažom i sl.* Dakle, u ovom

slučaju *Rečnik* SANU i jednotomnik se podudaraju u definisanju, to jest rasporedu značenja.

Da li se danas žene (i muškarci) više šminkaju, tek šestotomnik ne beleži reč **rumenilo**, dok ga jednotomnik definiše kao *rumenu, otvorenocrvenu boju*, a zatim i kao *kozmetičko sredstvo za rumenenje, ruž*. Mogli bismo da primetimo da je prva asocijacija na rumenilo, ipak, ono što je zabeleženo kao drugo značenje. Takođe, možda bi trebalo korigovati prvu definiciju, jer retko bismo rekli da nešto ima "boju rumenila".

Sekretarica je nekada bila *ženska osoba sekretar*, ali i *sekretareva žena*, a danas *žena sekretar*, a tehnološka modernizacija je ovoj reči dala još jedno, novo, značenje: *uređaj, aparat koji prima i automatski snima telefonske pozive, poruke* (telefonska sekretarica).

Određena zanimanja su nekada izrazitije bila vezivana za određeni pol (na primer *medicinske sestre* su, kako i sama reč kaže, uvek bile žene; danas su to i muškarci, ali izraz *medicinski brat* i dalje mnogima zvuči komično). Ako je u savremenom trenutku diskriminacija među polovima ipak uočljivo manja, zašto je onda reč **sekretarica** definisana takoreći "preko" *sekretara*? Takođe, prva asocijacija na zanimanje sekretarice (pa makar je/ga zvali i sekretar) jeste nešto što vezujemo za osobu ženskog pola. Dakle, zašto čak i zanimanje rezervisano najčešće za ženu definišemo "preko muškog pola"? A žene sve više osvajaju zanimanja rezervisana za muškarce, i takva društvena (a

REČI: Mobilni, depilacija, sekretarica, radnica/feministkinja/ lezbejka, Cigani u logoru smrti

može se reći i mentalna) promena svakako utiče i na jezik. Jedno takvo zapažanje beleži Ranko Bugarski u knjizi *Jezik u društvu:* "Još sve do Drugog svetskog rata, *doktorka* je uglavnom značila isto što i *gospođa doktor*, dakle supruga nekog lekara (setimo se, uostalom, i Nušićeve *Gospođe ministarke*) – dok danas označava ženu koja je sama lekar."

DOBITAK I GUBITAK: U skladu s napretkom tehnike reč **pirat** dobila je novo značenje – *onaj koji se nelegalno, bez dozvole bavi kakvom delatnošću (izdavanjem ploča, snimljenih videokaseta, knjiga, emitovanjem radio programa i dr.)*; prvo značenje ostalo je isto – *morski razbojnik, gusar*.

Depresija je gotovo svima poznata reč – *psihičko stanje koje se ispoljava u gubitku volje i interesa za rad, potišteno duševno stanje, utučenost; bezvoljnost, apatija* (što beleži jednotomnik kao prvo značenje, a takođe i *Rečnik* SANU), i mnogi bi se zamislili ako bismo ih pitali za još neko značenje te reči. Međutim, u šestotomniku (u prvoj knjizi, štampanoj 1967) ovo značenje se nalazi tek na trećem mestu (prvo je *ulegnut komad Zemljine površine koji je niži od površine susednog mora*, a drugo *područje niskog atmosferskog pritiska*). I leksema **nagon** je doživela svoju evoluciju, i to ne dobijanjem novog značenja, već gubljenjem jednog starog. Kako beleže oba rečnika Matice srpske, **nagon** je *urođena sposobnost živih bića da izvršavaju nesvesne celishodne, svrsishodne radnje; instinkt; nesvesna težnja*... Međutim, šestotomnik beleži i značenje – *prinuda, prisiljavanje* (što je preuzeto iz Vukovog *Rječnika*, u kojem reč **nagon** ima jedno jedino značenje – *teranje stoke ka Savi da bi se prodala u Austriji*).

O tome da brak sve više postaje "prevaziđena institucija" govori i definicija reči **preljuba**, koja je nekada podrazumevala *prekršaj bračne vernosti*, ali danas mnogo češće *ljubavničke* nego bračne, pa jednotomnik malo koriguje značenje – *prekršaj bračne (ljubavničke) vernosti*.

I reč **kontaminacija** dobija novo značenje. Šestotomnik beleži da je to *spoj, stapanje, spajanje raznih elemenata*; ili *spajanje u jednoj reči jezičkih elemenata različitog porekla*. Jednotomnik dodaje i – *ozračenje ljudi, predmeta, zemljišta radioaktivnim zracima, zagađenje radioaktivnim materijama*. Međutim, ovde bi trebalo dodati i značenje – "zagađenje, prljanje", koje nije u vezi sa radioaktivnim zracima. U vezi sa ovim, **dekontaminacija** nije samo *uklanjanje, odstranjivanje štetnih (obično radioaktivnih) čestica iz neke sredine ili zagađenih predmeta mehaničkim, fizičkim putem ili hemijskim sredstvima*.

Za decu veoma popularno mesto – **igraonica** – u jednotomniku je korektno definisana: *prostor, prostorija ili deo prostorije za dečje ili zabavne igre; prostorija za igranje*. Međutim, ono što šestotomnik beleži kao značenje ove lekseme danas bi retko kome bila asocijacija na ovu reč (i ako bi bila, onda svakako ne bi bila prva) – *1. dvorana za igru, ples 2. kockarnica*. A šta je prva asocijacija na reč **kabriolet**? Verovatno bi većina pomislila na *vrstu* (atraktivnog) *automobila s pomičnim krovom*. Opravdano je to što šestotomnik ovo značenje stavlja na drugo mesto, a na prvo dolazi – *laka kola (obično sa dva točka) s jednim konjem u zaprezi i s kožnim krovom koji se može sklopiti*. Međutim, nije prihvatljivo da jednotomnik ostavi ovakav raspored značenja, u vreme kada zaprežna kola s pomičnim krovom retko možemo videti čak i u ruralnim oblastima (takođe, u našoj zemlji po gradovima takva vrsta turističke atrakcije nije rasprostranjena).

A o tome da crkva sve više "ulazi u modu" u odnosu na komunistički period u našoj zemlji govori i mala korekcija u definiciji reči **ispovest**. Jednotomnik beleži da je to *verski obred priznavanja grehova sveštenику uz opraštanje tih grehova*, a drugo značenje je – *iskreno iskazivanje misli i osećanja, priznanje*. Šestotomnik, beležeći je kao **ispoved**, reči daje ista značenja, samo je u njemu primarnije ono koje nema veze sa crkvom. Možda je zanimljivo i zapažanje da je reč **ispovedaonica** nekada vezivana samo za katoličku crkvu, a danas, u jednotomniku, to je *mesto u crkvi gde sveštenik vrši ispovedanje*, dakle, bez pomenute isključivosti.

Od svih promena koje *Rečnik* beleži, najbrojnije su one koje se tiču promene značenja pojedinih leksema ili, tačnije, korigovanja njihovog značenja. O tome govori i lingvista Ranko Bugarski: "I reči koje ostaju često menjaju značenje usled društvenih promena. Reč *pero* ranije je označavala i guščije pero kojim se pisalo, potom metalno perce na držalju, a onda i nalivpero (uzgred rečeno, zanimljivo je da se ta oznaka nije sada prenela na hemijsku olovku, kojoj bi zbog njene raširene upotrebe odgovarao neki kraći i manje deskriptivan naziv). A kada stanovnik grada danas kaže *kola*, on obično ne misli na zaprežno vozilo, još manje na same točkove ili krugove..."

Mnoge nove lekseme postale su deo jednotomnog *Rečnika* Matice srpske, ali takođe ima i onih leksema i reči koje nisu zabeležene, iako su danas u frekventnoj upotrebi i za njih ne postoje ekvivalenti u vidu sinonima. Definicije su uglavnom neutralne, bez negativne ili pozitivne konotacije (što se ne može reći i za šestotomnik, iako je i u njemu određena ideologija primereno svedena). ◂

Ivana Kosanović

(Skraćenja i oprema teksta redakcijski)

Foto: A. Stanković

RADOVI: Ada (levo) i Laboratorija za antropologiju, dr Marija Đurić

Srpska posla

Kosti na Adi

Za razliku od početka "iskopavanja Draže", vest o analizi pronađenih kostiju s razlogom nije raspirivana

Ponovimo vest koju smo na veb-sajtu "Vremena" prvi objavili, da bi je tokom protekle nedelje gotovo stidljivo i bez dopuna preneli retki ovdašnji mediji.

Spektakularna potraga za grobom i/ili zemnim ostacima Dragoljuba Draže Mihailovića – reč "spektakularno" ovde je upotrebljena da označi javnu (hala)buku o primeni novih tehnologija na najnovija saznanja o mestu nekadašnjeg zatvora na Adi Ciganliji, kao i otkriće nešto kostiju i neke žice već prvog sata prvog dana istraživanja.

Ukratko, kosti otkrivene već tokom prvog sata bagerskog "istraživanja" potencijalnog mesta streljanja i sahrane Draže Mihailovića – nisu ljudske.

"Posao ispitivanja pripao je Institutu za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta u Beogradu, u čije ime poslom rukovodi Slobodan Nikolić, koji je formirao tim za terensko istraživanje", kaže prof. dr Marija Đurić, profesor anatomije na Medicinskom fakultetu. "Posle sastanka državne komisije za istraživanje o Draži Mihailoviću, pronađene kosti obrađene su u Laboratoriji za antropologiju. Ispitali smo sve nalaze i utvrdili da se ne mogu dovesti u kontekst sa eventualnim grobom Draže Mihailovića. Konkretno, pronađene kosti nisu ljudskog porekla."

O rezultatima ispitivanja obavešten je nadležni istražni sudija Dragan Pantelić.

Ali...

Otkriće kostiju – antropološki tim nije se bavio pitanjem jesu li od ove ili one ili neke treće vrste životinja – onako kako je obavljeno, tj. trapavo i nestručno, za sada još nije proizvelo veliku štetu. Ni onu najveću, da se kojim slučajem pokazalo kako su otkopane kosti – ljudske.

Ljubiteljima đenerala Draže to bi bilo zauvek i definitivno dovoljno kao potvrda onog što "znaju", dok bi se sudsko-medicinski stručnjaci uzalud pozivali na irelevantnost nalaza zbog načina na koji se do njega došlo. Jer, trebalo bi da zna čak i svaki gledalac popularnih "forenzičkih" serija, rezultate amaterskog "istraživanja" i "iskopavanja" kakve smo videli odbacio bi svaki sud zato što, ukratko, ceo pomenuti postupak predstavlja nepovratno uništavanje mesta zločina. I ništa drugo.

Poučena ovim iskustvom traženja i "nalaženja", državna komisija planira nastavak istraživanja i iskopavanja na Adi već u avgustu – ovog puta po svim sudsko-medicinskim, arheološkim i antropološkim pravilima.

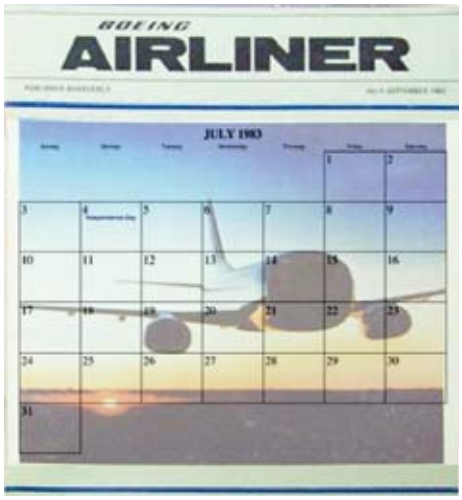
Istini za volju, može se postaviti i pitanje zbog čega se radovi ne odlože za neku nedelju kasnije, s obzirom na to što je Ada leti, u avgustu naročito, pretrpana i da je obezbeđenje lokacije u takvim okolnostima dodatna komplikacija.

Dodatna komplikacija, zato što već izgleda prilično besmisleno pobijanje krsta, paljenje sveća i polaganje venaca – što je nekako "spontano" počelo odmah po otkriću kostiju – na mesto stradanja neke životinje. Ni ideji da se "Đilasov" most preko Ade krsti po Dragoljubu Mihailoviću ne traži ni trunku cinizma za komentar, za razliku od još nerazrađenih projekata spomenika koji bi činili hipermarket, kulturni centar, kineski buvljak, multipleks bioskop, ravnogorska knjižara, spomenik žrtvama komunizma, spa i velnes centar itd. ◂

Aleksandar Ćirić

Dvadeset osam

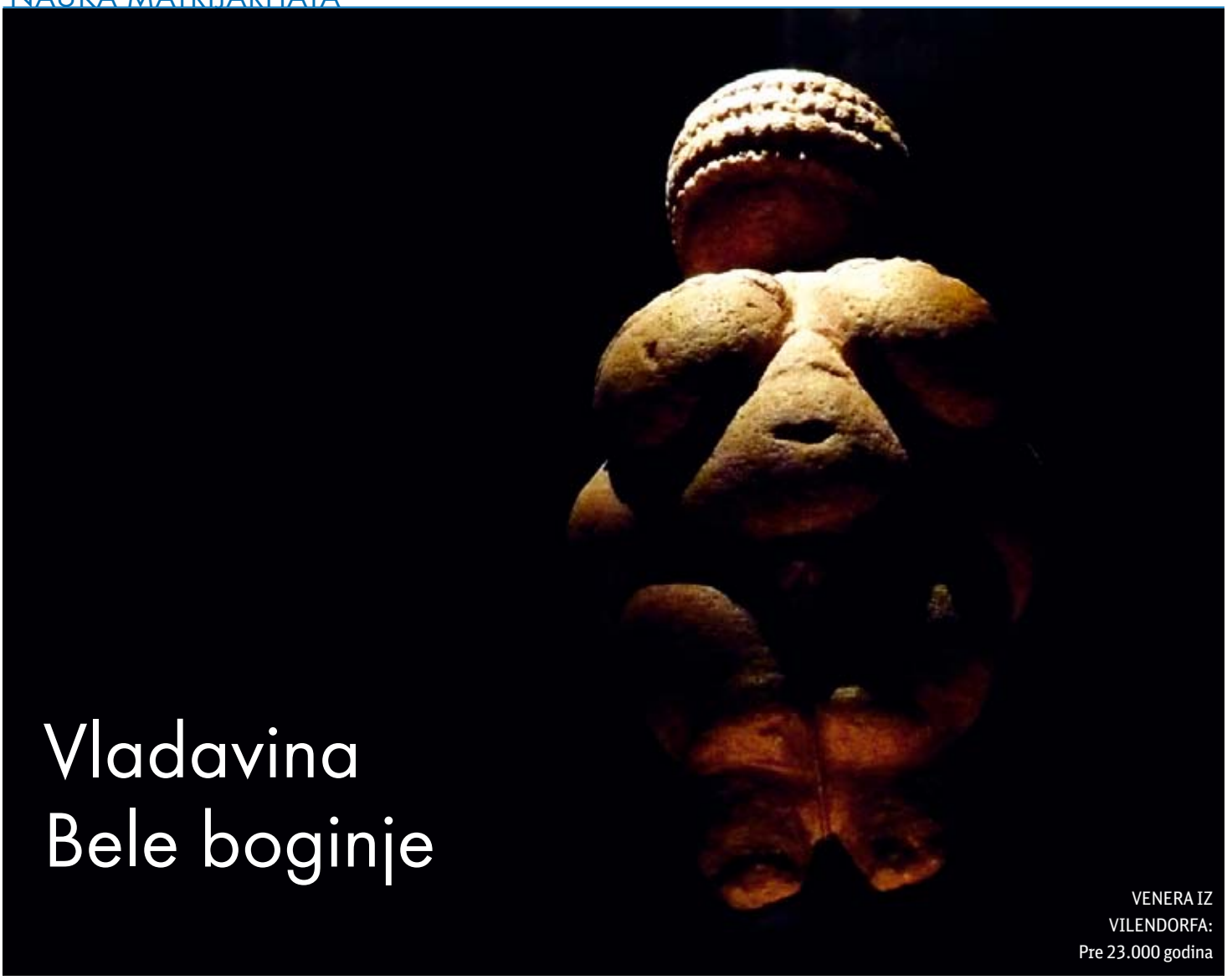
Koji je dan u sedmici bio 28. jula 1983. godine? A istog datuma 1955? Ili 1927. godine? Uz malu pomoć telefona ili računara možete to brzo saznati. Ali, možda već i znate da je reč o istom danu u nedelji kao u godini 2011 – četvrtku. Naime, savremeni, gregorijanski kalendar ima lepu osobinu da se na svakih 28 godina doslovno ponavlja. Godine u njemu, tako, prate 28-godišnji ciklus. Zato, ako znate da je 11. septembra 2001. bio utorak, znate i da će se 2029. pomen žrtvama terorističkih napada u Njujorku obeležiti takođe u utorak, dok će se godinu dana ranije Peti oktobar u Beogradu slaviti u četvrtak.

Stvar sa kalendarom je takva da mu svake proste godine pretekne jedan dan, tako da se dani u nedelji pomeraju za po jedan u odnosu na datume. To je zato što svaka prosta godina ima 365 dana, što deljenjem sa sedam dana u nedelji daje ostatak jedan. Zbog toga, kada bi pak godina imala samo dan manje, raspored dana bi bio istovetan svake godine. S druge strane, godišnji kalendar bi bio istovetan na svakih sedam godina da u gregorijanskom računanju ne postoje prestupne godine koje se ubacuju na svake četiri, uvodeći dodatna pomeranja dana u odnosu na datume. Zato se kalendar ponavlja tek posle 28 godina.

Mada može biti zanimljivo i zgodno, naročito ako hoćete da zadivite svojim poznavanjem "večitog" kalendara, u toj činjenici nema nikakve dodatne simboličke misterije. Uostalom, sam kalendar je bazično zasnovan na ideji ponavljanja. Živimo u periodičnom svetu, na planeti koja se okreće oko sebe i oko matične zvezde, pa je logično da se stvari periodično ponavljaju. I da ih merimo na periodičan način. No, stvari uvek mogu da se dodatno zakomplikuju. Naime, u gregorijanskom računanju svaka stota godina nije prestupna, mada bi zbog deljivosti sa četiri morala biti, osim u slučaju godina deljivih sa 400, pa su tako proste 1700, 1800 i 1900, dok je 2000. prestupna. Zbog toga pravilo o 28-godišnjem ciklusu ne važi kad on preklopi neku od ovih godina. Inače, ciklus 28 je prisutan ne samo kad je reč o godinama. Nakon svakih 28 dana površina Sunca se obrne oko svoje ose. Za to vreme, Mesec u odnosu na zvezde napravi krug oko Zemlje (što je takozvani sideralni mesec). A za nas dole počinje novi ciklus svođenja mesečnih obaveza, plaćanja računa i analize učinjenog za mesec dana. Šta, međutim, možete da uradite za 28 godina? Između dva četvrtka.

S. B.

Vladavina Bele boginje

VENERA IZ VILENDORFA: Pre 23.000 godina

Verujete li u da je matrijarhat zaista postojao? Svojevremeno je nemački filozof Fridrih Engels izneo razloge koji su mnoge marksiste, ali i šire društvene slojeve, dugoročno bili uverili da su u jednoj fazi razvoja ljudskih zajednica žene bile upravljači u sistemu koji bi se mogao nazvati matrijarhalnim. Engels je, naime, smatrao da kod primitivnih naroda uopšte nije postajala spoznaja o ikakvoj vezi između seksualnog opštenja i trudnoće.

Po njegovom viđenju, ljudi su u takvim zajednicama stupali u seksualni odnos vrlo rano, dok se trudnoća kod ženskih članova plemena javljala u kasnijoj dobi i to mnogo nakon seksualnog opštenja, zbog čega primitivna plemena uopšte nisu uočavala vezu između te dve pojave. Engels je verovao da očinstvo uopšte nije postojalo kao koncept i da su za primitivne ljude žene postajale trudne i donosile decu na svet misteriozno, samo voljom bogova ili nekih drugih, nedefinisanih sila.

No, ovo naizgled primamljivo objašnjenje nije bilo prvo tumačenje matrijarhata. Sredinom XIX veka pojavilo se, naime, više teorija o vladavini žena tokom preistorijske epohe. Najveći uticaj na potonji razvoj ideje dali su Luis Morgan i Johan Bahofen, čija je knjiga o pravima majke i karakteru matrijarhalnog društva objavljena 1861, pre tačno 150 godina. U narednim decenijama ovom temom će se baviti ne samo filozofi poput Engelsa nego i brojni antropolozi tragajući za primitivnim matrijarhalnim zajednicama na Pacifiku, koje se danas najčešće nazivaju matrifokalnim, budući da u njima žena zauzima centralnu ulogu, ali ne dominira društvom na način na koji to čine muškarci u patrijarhatu.

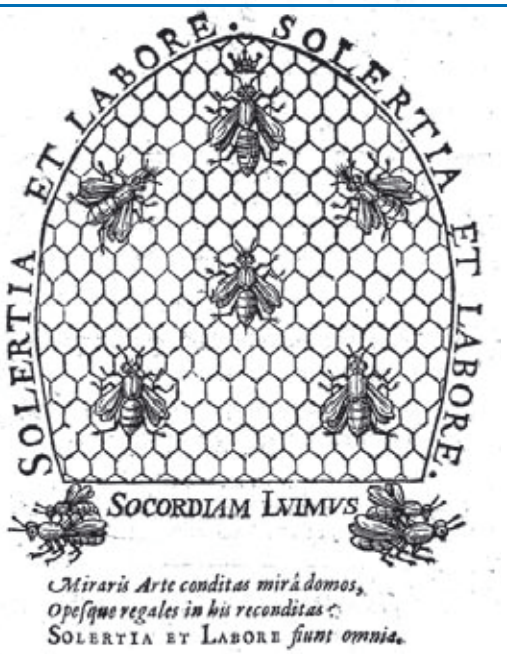
Sa jedne strane, ideja o matrijarhatu će u XX veku odigrati značajnu ulogu za feministički pokret, ali će, sa druge, podstaći i čitav niz razmatranja društvenih okolnosti koje su vladale u praistoriji, a posebno u neolitskim kulturama. Teoriju o starim evropskim kulturama koje su bile matrijarhalno uređene u periodu neolita razvila je pedesetih godina Marija Gimbutas polazeći od religioznih figurina koje su predstavljale žensko telo. U isto vreme, engleski pisac Robert Grejvs objavljuje *Belu boginju*, dajući jednu alternativnu teoriju o panevropskoj religiji u dobu matrijarhata.

Međutim, zlatno doba ideje o matrijarhatu davno je okončano. Mit o matrijarhatu nije uspeo da izdrži istorijsku proveru, a brojni istraživači danas tvrde da ne postoji nijedan stvarni dokaz o postojanju zajednica u kojima su vladale žene. Nakon sedamdesetih, ideje Gimbutasove se u sve većoj meri osporavaju, kao teorije koje su nekritički izvedene pod uticajem feminističke ideologije. Vladavina žena je, tako, ostala samo zanimljiva istorijska mogućnost. Ako pak nije nešto što će biti neizbežan ishod u budućnosti.

S. BUBNJEVIĆ

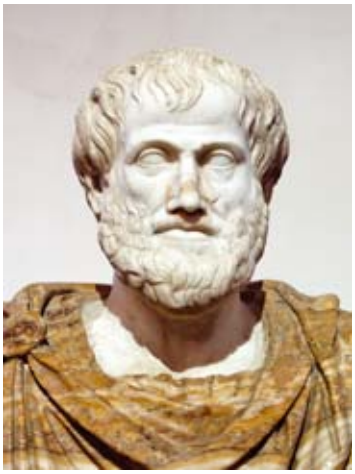
Kako je pčelinji kralj postao ženka

Da bi u patrijarhalnom svetu naučnici uopšte prihvatili ideju o tome da jednom zajednicom kao što je pčelinja može upravljati ženka bilo je neophodno da se promene društvene okolnosti – zagonetka matice se rešava u doba kad se kraljevima odrubljuju glave, a drugi "obični" ljudi zauzimaju njihovo mesto

Piše: IVAN UMELJIĆ

ARISTOTEL: Kćeri maslina

I pored prilično apsurdnih ideja poput onih da pčele "skladište buku u glinenim sudovima" ili da "nose kamenje sa sobom kako ih vetar ne bi oduvao", Aristotel je imao prilično impresivan uvid u stvarna dešavanja u košnici. U svojoj *Istoriji životinja* izložio je sve što je bilo poznato o pčelama pre dve i po hiljade godina. Opisao je različite vrste ćelija saća, vladare i trutove, način na koji se hrane i neguju larve, kao i podelu rada u košnici. A zapazio je i da se pčele roje prateći svog "kralja". Ipak, kolebao se oko načina na koji se reprodukuju, u stvari, nije ni bio siguran da li se pčele uopšte reprodukuju. U vezi s tim, Aristotel iznosi nekoliko ideja koje su bile široko prihvaćene u njegovo vreme, kao što je ona da pčele svoje potomstvo pronalaze i sakupljaju sa cvetova različitih biljaka, a najviše sa maslina – ostalo je zapisano da je u godinama sa dobrim rodom takođe bilo i mnogo pčela. Doslovce, smatralo se da pčele rastu na drveću. Aristotelove ideje, koje su prihvatili i slavni pisci kao što si Plinije i Vergilije, oblikovale su gledišta naučnika o pčelama tokom naredna dva milenijuma.

ČARLS BATLER: Ženska monarhija

Stvari su se promenile objavljivanjem dve značajne knjige, *Ženske monarhije* Čarlsa Batlera i *Teatra letećih političkih insekata* Semjuela Purhasa, od kojih je ova druga objavljena četiri decenije posle prve. Ni jedna ni druga knjiga nisu se mnogo bavile pčelarskom praksom već dostignućima pčelarske nauke posle Aristotelovog vremena. Hempširski paroh Čarls Batler, koji se pored istraživanja pčela bavio i reformom engleskog jezika, objavio je 1609. godine danas čuvenu knjigu *Ženska monarhija* (*Feminine Monarchie*), u kojoj je popularizovano gledište da je vladar košnice zapravo "kraljica". Knjiga je objavljena šest godina posle smrti engleske kraljice Elizabete I, tako da ideja da žena vlada državom nije bila strana za njega. Batler nije pružio, u naučnom smislu, verodostojne razloge koji bi ga naveli da prihvati ovo gledište. To je, zapravo, dve decenije pre njega, učinio španski pčelar Mendez de Tores, mada Batler po svoj prilici nije znao za njegovo otkriće.

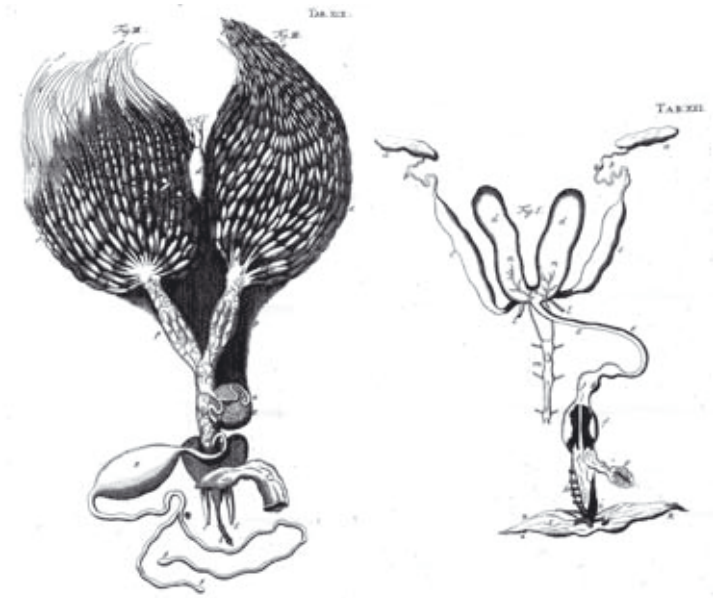
Dakle, matica je bila kraljica, vladarka, mada ne i majka pčela. Hempširski paroh je smatrao da radilice generišu potomstvo sparivanjem sa trutovima. Imao je takođe i ideju o tome na koji način nastaje "plemstvo": "pčele-dame neguju se u nekoliko kraljičinih palata na izuzetan način. Zlatna supstanca, kako god da je nastala, ne pretvara se u crvića, već odmah poprima oblik pčele". Ova ideja datira još od Aristotelovog vremena.

Kao što vidimo, naglašavanje analogije košnice sa "savršenom monarhijom, najprirodnijim i najsavršenijim oblikom vladavine" obmanulo je Batlera. Teorijska razmatranja koja nemaju nikakve veze sa iskustvom definitivno su se pokazala vrlo malo korisna za razumevanje biologije pčela i bili su potrebni čvrsti dokazi, iz iskustva. To je naučnike navelo da ih pribave.

JAN SVAMERDARM: Aura seminalis

Jan Svamerdarm (1637–1680), jedan od slavnih pionira anatomije, došao je tokom svog kratkog života do nekoliko izuzetnih otkrića. Svamerdarm se obrazovao pod uticajem velikih holandskih prirodnjaka, koji su se bavili prevashodno ljudskom anatomijom, ali je veoma brzo svoju pažnju usredsredio na insekte. Koristio je, za to vreme, veoma sofisticiranu opremu za disekciju i mikroskop, i bio je prvi naučnik koji je utvrdio kako izgledaju unutrašnjost insekata i njihovi organi. Saznanja do kojih je došao objavio je – zajedno sa prelepim ilustracijama – u svojoj knjizi *Bybel der Nature*, koja je u

štampanom izdanju publikovana 1737. godine. Svamerdarm je primetio da matica ima potpuno razvijene jajnike sa jajima i "posudu" za spermu, pa je zaključio da je "kralj pčela, kako se obično naziva, zapravo žensko". Značajno je spomenuti da Svamerdarm nikada nije upotrebio termin "kraljica", što može imati veze sa njegovim republikanskim sklonostima. Ma koliko da je njegovo rezonovanje bazirano na poznavanju anatomije bilo moćnije od njegovih prethodnika, odvelo ga je ipak na stranputicu. Naime, na osnovu anatomije genitalija trutova izveo je zaključak da je nezamislivo da oni mogu da oplode ženku. Izgledalo mu je, iz njegove "anatomske perspektive" da seksualni čin kod pčela mora biti nešto drugačiji od proste kopulacije, odnosno snošaja. Odatle je dalje zaključio da se "oplodnja ženki pčela odvija na jedan krajnje neobičan način", i to isključivo pomoću misteriozne *mirisne izlučevine* koju je on nazvao *aura seminalis*. Svamerdarm je čak planirao da ovu ideju eksperimentalno ispita, ali to nikada nije učinio. Pa ipak, prošao je čitav jedan vek dok ova njegova hipoteza nije pobijena.

RENE REOMIR: Zagonetka reprodukcije

Kao što to Svamerdarmova zabluda ilustruje, i anatomija ima svoja ograničenja ako se prihvati kao jedini ključ za razrešenje nepoznanica vezanih za ponašanje pčela, posebno zagonetke sparivanja matica. Razrešenje misterije omogućio je jedan naizgled jednostavan izum – košnica sa staklenim zidovima. Među prvima koji je u naučne svrhe upotrebio ovu košnicu bio je francuski erudita i pronalazač Rene Reomir (Rene Antoine Ferchault de Reaumur, 1683–1757), koji je, takođe među prvima, počeo da sprovodi maštovito osmišljene eksperimente sa pčelama. Reomir je posmatrao i do detalja opisao kako se polažu jaja i kako se razvija leglo. Otkrio je i da pčele regulišu temperaturu u košnici, a poznato je da je on izumeo termometar i da jedna skala za merenje temperature nosi njegovo ime. Prvi je upotrebio boje kako bi obeležio pčele. Istraživao je sudbinu obezmatičene pčelinje zajednice i opisao šta se dešava u košnici kada joj se doda matica. U svojoj knjizi *Memoires pour Servir a l'Historie des Insects* iz 1714. godine detaljno je prikazao anatomiju i život medonosnih pčela. I pored bezbroj pedantno sprovedenih eksperimenata i posmatranja života unutar košnice, s ciljem da dokaže da celokupno potomstvo potiče od matice, Reomir nikada nije uspeo da vidi sparivanje matice. Zatvarao je u staklenu košnicu nesparene matice i trutove kako bi ih privoleo da se spare, ali nije imao uspeha.

FRANSOA IBER: Rešenje zagonetke

Ostavljeno je švajcarskom prirodnjaku i verovatno prvom specijalizovanom istraživaču pčela, Fransoa Iberu (Francois Huber, 1750–1831), da razreši ovu misteriju. Iber je u ranoj mladosti ostao slep i oslanjao se na svog spretnog pomoćnika Fransoa Birnana (Francois Burnens). Iber i Birnan su sproveli bezbroj eksperimenata kako bi oborili ranije hipoteze o oplodnji matice, posebno Svamerdarmovu teoriju o *aura seminalis*. To su i učinili na jedan vrlo jednostavan način. Postavili su izbušenu kutiju sa trutovima u zapečaćenu košnicu u kojoj su se nalazile samo neoplođene matice. Pošto iz ove situacije nije proisteklo nikakvo potomstvo Iber i Birnan su zaključili da je ipak potrebno nešto više od Svamerdarmove *aura seminalis* da bi se oplodila matica, a da je i Reomir to propustio da primeti.

Još jedna, u to vreme raširena ideja bila je da matica zbog svoje "plemenitosti" nije upražnjavala uobičajeni čin oplodnje, već da je umesto toga vršila neku vrstu samooplodnje – raniji istraživači su kao potvrdu za ovu pretpostavku navodili činjenicu da je iz košnice u kojoj nije bilo trutova, ipak, izlazilo potomstvo. Kada su Iber i Birnan zapečatili košnice bez trutova i smestili nesparene matice unutra, potomstvo opet nije izlazilo. Istovetno stanje primećeno je i kada su trutovi zatvarani u košnicu sa neoplođenim maticama, pa su istraživači odatle izveli zaključak da se čin oplodnje mora odvijati izvan košnice.

Konačno, juna 1788. godine Iber i Birnan su primetili da matica u pratnji trutova napušta košnicu, i da se ne vraća pre nego što bude obeležena "oplodnim znakom" i ispunjena muškom semenom tečnošću. Iako su Iberova istraživanja, publikovana 1806. godine, okončala debatu oko reprodukcije i popularizovala ideju o oplodnim letovima, on ipak nije bio prvi koji je to primetio. Petnaest godina pre Ibera, slovenački pčelar Anton Janša objavio je prvi prikaz "svadbenog leta" matice, što je prošlo gotovo nezapaženo.

ADAM ŠIRAH: Poreklo matice

Godine 1760. nemački sveštenik Adam Širah (Adam Gottlob Schirach, 1724–1773) utvrdio je šta se događa sa košnicom koja ostane bez matice. Uočio je da, ubrzo nakon nestanka matice pčele počinju da povećavaju neke od ćelija koje sadrže radilično leglo i da larvu hrane obilnijom količinom nešto drugačije hrane. Ukoliko se radilične larvice smeste u ovakve ćelije, postaće matice, primetio je Širah. Očigledan zaključak bio je da se matice prirodno ne razlikuju od radilica, ali da ishrana i nega određuju koja će larvica postati matica. Ova ideja bila je dočekana sa velikim skepticizmom i oštrim neodobravanjem, možda i zbog toga što je išla ispred duha vremena oličenog u predstavi o prirodnoj hijerarhiji na čijem vrhu stoji upravljač, bez obzira na to da li je reč o pčelama ili o ljudima. Brižljivo sprovedenim eksperimentima, Iber je potvrdio i popularizovao ovu ideju u svetu koji je u njegovo vreme bio spremniji da je prihvati, videvši da se kraljevima odrubljuju glave i da drugi "obični" ljudi zauzimaju njihovo mesto.

JAN ĐERZON: Partenogeneza

Još jedan sveštenik, ali iz Šlezije, Jan Đerzon (Jan Dzerzion 1811–1906), ponudio je moguće objašnjenje prave prirode trutova. Đerzon je bio najpoznatiji pčelar svog vremena. Vodio je prepisku sa Mendelom i jedini je istraživač pčela po kome je jedan grad dobio ime (Đerzonov). Značajno je doprineo unapređenju pčelarske tehnike i bio je pedantan eksperimentator i pažljivi posmatrač. Pronašao je način na koji mogu optički da se razlikuju oplođena od neoplođenih jaja, jedna i druga položena od strane oplođene matice.

Na osnovu činjenice da matica može da izleti iz košnice a da se ne spari, zaključio je da se trutovi razvijaju iz neoplođenih jaja, a radilice i matice iz oplođenih. Takođe je zaključio da "dok je kod složenijih životinjskih vrsta muškarac savršeno i dominantno stvorenje, kod insekata je sasvim suprotan slučaj. Kod pčela, "savršena ženka je centralna figura koja čitav roj drži na okupu". Stoga je, trutove, s obzirom na to da su "nesavršeniji", jednostavnije stvoriti bez pomoći mužjaka. Svoju, za to vreme politički veoma nekorektnu pretpostavku publikovao je 1835. godine u jednom malom pčelarskom časopisu i opet je, kao i neki njegovi slavni prethodnici, naišao na snažan otpor i neodobravanje svojih savremenika. Dva veka posle Svamerdarma pčelari su u takvim časopisima i dalje raspravljali o tome da li su trutovi mužjaci! Naučnici su dve decenije kasnije presudili u prilog "nepopularne" Đerzonove hipoteze. Godine 1857. Teodor fon Sibold, profesor zoologije iz Minhena odbranio je Đerzonovu hipotezu. Argumente u prilog teorije o partenogenezi zasnovao je na rezultatima eksperimenata Augusta fon Berlepša i Mendela, koji su otkrili da kada se ukrste svetlija italijanska podvrsta pčela (*Apis mellifera ligustica*) i tamnija nemačka podvrsta pčela (*Apis mellifera mellifera*) trutovi uvek imaju boju matice, dok radilice odlikuje neka međunijansa ili šarenolikost. Povrh svega, posmatrajući pod mikroskopom jaja iz trutovskih i radiličnih ćelija, Sibold je jedino na radiličnim jajima, ali ne i na jajima koja su bila u trutovskim ćelijama, primetio spermu, ili kako on kaže "semeno vlakno". Definitivno je bilo potvrđeno da se trutovi razvijaju iz neoplođenih jaja.

Autor je urednik "Pčelarskog žurnala", naučnopopularnog časopisa za pčelarsku kulturu; www.umeljic.com

Život jedne ženke

Pišu: ALEKSANDRA i LARS ČITKA

Zamislite – tek što ste se rodili, a vaša budućnost već izgleda neveselo. Posle, sve u svemu, kratkog detinjstva kada su o vama vodili računa i hranili vas, bili ste još kao dete primorani na rad, na čišćenje tamnog i prenatrpanog doma i brigu o mnogobrojnim sestrama. Potom bi vas postavili da stražarite kako biste štitili dom od opakih uljeza. Ukoliko preživite, ostatak života potrošićete u potrazi za sićušnim količinama hrane iz prolaznih izvora, najčešće ne za sebe, već za zajedničku ostavu. Vikendi? Praznici? Zaboravite ih. Za samo nekoliko nedelja, istrošićete se do smrti. A povrh svega, nikada nećete spoznati ljubav. Vaša sestra, s druge strane, započeće svoju karijeru prvo ubijanjem svojih suparnica, provodeći se zatim u velikom stilu. Tokom niza orgija sa hiljadama učesnika, izvršiće preljubu sa 20 muškaraca, koji su (doslovno!) spremni da umru za ovu privilegiju.

Posle povratka sa takvog razvrata, ona će biti tretirana kraljevski. U stvari, do kraja svog života ona će biti okružena lojalnim personalom koji će je hraniti, čistiti je i udovoljavati svakoj njenoj želji. Ako ikada bude napuštala gnezdo (što se retko događa) biće u društvu nekoliko hiljada sluškinja koje će dati sve od sebe kako bi joj pronašle najprikladniji novi dom. Vaša sestra živeće 20 puta duže nego vi i biće jednog dana ponosna majka stotinama hiljada potomaka, dok ćete vi umreti kao usedelica. Nepravda? Svakako! Ali vi ste onda samo pčela radilica. Pošto je za vašu sestru dobro da bude matica.

Izvor: Alexandra & Lars Chittka (2010) Epigenetics of Royalty. *PLoS Biology* 8(11); Prevod: I. Umeljić

Iz naučnog bedekera

Tokom poslednjih decenija širom evropskog kontinenta je niklo na desetine naučnih parkova i centara za popularizaciju nauke. Raznovrsni po programima, ciljevima, arhitekturi i načinu rada, ovi centri predstavljaju one tačke na mapi savremene Evrope gde obični ljudi, đaci i turisti, ulaze u čarobni svet nauke. Za putnike i radoznalce predstavljamo jedan mali naučni bedeker – šest centara po izboru "Vremena nauke" koje ne smete propustiti ako se nađete u blizini

1. *CITE DES SCIENCES*, PARIZ, FRANCUSKA

Najveći evropski centar za promociju nauke *Cité des Sciences et de l'Industrie* svake godine poseti oko pet miliona ljudi. Ovaj naučni zabavni park u Parc de la Villette u Parizu zadivljuje svojom bioklimatskom fasadom od stakla, ali za posetioce koji u njemu steknu najrazličitija iskustva predstavlja mnogo više od turističke atrakcije.

2. NEMO, AMSTERDAM, HOLANDIJA

Jedan od najintrigantnijih centara za popularnu nauku, NEMO, smešten u zadivljujuću građevinu u obliku zelenog broda, godišnje obiđe oko 400.000 posetilaca, koji ovde nauče stvari kakve se ne mogu videti ni u jednoj školi.

5. *HEUREKA*, HELSINKI, FINSKA

Mada je danas poznata širom Evrope, Heureka je počela pre 25 godina kao mali projekat na Univerzitetu u Helsinkiju. Iskustvo razvoja ovog centra prati istoriju promene odnosa prema popularizaciji i značaju nauke za obrazovanje.

4. *KOPERNIKUS*, VARŠAVA, POLJSKA

Jedan od najnaprednijih evropskih centara za promociju nauke nedavno je otvoren u Poljskoj. Sa 450 interaktivnih izložbi i pet galerija, i kao organizator manifestacije kao što je "Naučni piknik", Kopernikus je već postao jedna od najznačajnijih ustanova ovog tipa u Istočnoj Evropi.

3. *CIUTAT DE LES ARTS I LES CIENCIES*, VALENSIJA, ŠPANIJA

Divovski naučni park u Valensiji, već trinaest godina privlači veliki broj turista i radoznalaca, predstavljajući živi spomenik evropske nauke. Kompleks je delo slavnog arhitekte Santjaga Kalatrave, a sadrži čitav niz razdvojenih izlagačkih prostora u staklu.

6. *CENTAR ZA PROMOCIJU NAUKE*, BEOGRAD, SRBIJA

U Beogradu, u novobeogradskom bloku 39, gradi se Centar za promociju nauke koji će interaktivnim i zanimljivim postavkama nauku predstavljati đacima u Srbiji. Zgrada u obliku svemirskog broda, prema projektu austrijskog arhitekte Volfanga Čepelera, podiže se sredstvima Evropske investicione banke.

S. B.

Šta je meni Mihajlo Pupin

Piše:
ALEKSANDRA NINKOVIĆ-TAŠIĆ

Šta sanjalice mogu postići naziv je jednog teksta koji je o Mihajlu Pupinu izašao u američkom časopisu za mlade početkom XX veka. U odnosu na desetine drugih članaka koji su decenijama izlazili u "Njujork tajmsu", "Vašington postu", "Čikago dejli tribjunu", a u kojima je bilo ili Pupinovih reči ili onih koje su napisane o njemu, ovde nalazimo odgovor na pitanje zašto bi trebalo da se vraćamo životima velikih naučnika, ne samo njihovim delima. To je priča o Pupinovim ljudskim dostignućima, ne o mnogim patentima, matematičkim modelima, knjigama ili naučnim radovima koje je napisao.

Bankroft Džeraldi, potpredsednik i glavni inženjer američke telefonske i telegrafske kompanije i jedan od predsednika Američkog instituta inženjera elektrotehnike, 1932. godine na dodeli Džon Fricove medalje započeo je svoj počasni govor Mihajlu Pupinu sledećim rečima: "Kasne zime 1874. godine mladi Srbin se iskrcao u Kastl Garden. Bio je bez imanja ili imovine, bez prijatelja ili uticaja i bez znanja jezika ove zemlje. Mnogi bi rekli da nije imao ništa, ali tako ne bismo prepoznali stvari koje je imao. Imao je dobro zdravlje, karakter, ambiciju, um željan da nađe znanje i da ga iskoristi, kao i visoke ideale."

Verovatno ne postoji zakon fizike koji bi mogao da pripomogne u objašnjenju, ali susret sa nasleđem Mihajla Pupina deluje veoma efikasno. Motiviše, budi apetit za znanjem, podstiče na dobra dela. Najbolji prvi susret je autobiografija za koju je 1924. godine dobio Pulicerovu nagradu *Od pašnjaka do naučenjaka*, a koju je 1935. Lajon Fels u "Vašington postu" prokomentarisao rečima da je "uzbudljiva kao i bilo koje naučno otkriće i da otkriva jednu od najšarmantnijih i najljubaznijih ličnosti XX veka". Pupinove knjige *Romansa mašina* i *Nova reformacija* mogu da se koriste kao uputstvo za kreiranje najboljeg načina da se mladima predstavi nauka, inspiriše na stvaralaštvo i istraživački rad. Zbog izuzetne razumljivosti, pristupačnosti i topline, stvara se utisak da ste, dok čitate njegove reči, u dodiru sa nekim mudrim, ali bliskim starijim rođakom ili prijateljem.

Poznavanje činjenica preduslov je za upotrebu naučnog i ljudskog nasleđa naših velikana. Mihajlo Idvorski Pupin patentirao je 35 pronalazaka. Najpoznatiji su njegovi kalemovi, ali je možda još značajniji podatak da je od tri komponente na kojima se baziraju informacione tehnologije i koje sadrže svi elektronski uređaji: ispravljač, oscilator i pojačavač, naš naučnik patentirao dve. Takođe je značajan njegov doprinos Rentgenovom otkriću. A jedna činjenica gotovo i da se ne spominje: za primenu ultrazvuka u otkrivanju podmornica Pupin je dobio najviše priznanje američkog predsednika. Pored ovog dobio je još devet izuzetnih medalja i nagrada, primio je 20 počasnih doktorata, objavio je 36 naučnih radova u najpoznatijim naučnim časopisima, kao i na desetine govora i ekspozea za naučne skupove instituta i akademija. Uz obiman naučni rad bio je profesor preko tri decenije na Univerzitetu Kolumbija. Jedan od četiri nobelovca kojima je Pupin bio učitelj i mentor, Edvin Armstrong, istakao je da "samo oni njegovi učenici koji su odabrali obeshrabrujući put koji je sudbina dodelila svima koji se bave istraživanjem, mogu doznati kakvu je svetlost inspiracije bacio na taj put. Olakšao im je da ga prate. Pupinova sposobnost da jasno uoči osnovu problema, njegova hrabrost pri suočavanju sa velikim teškoćama i njegovo potpuno odbijanje da prizna poraz i pored novih i novih neuspeha, bili su primer koji je morao da stimuliše energiju i maštu onih oko njega."

Bio je predsednik Njujorške akademije nauka, ali i američkog društva za unapređenja nauke, kao i Instituta radio inženjera Amerike i Američkog instituta inženjera elektrotehnike.

Osnovao je Srpsku narodnu odbranu u Americi, organizovao je Kolo srpskih sestara, kao i Savez zajedničkih Srba Sloga. Takođe osniva i fondove kojima je pomagao i finansirao na desetine projekata, izdanja, đaka, umetnika: Fond "Pijade Aleksić Pupin", Fond "Mihajla Pupina" i Zadužbinu "Mihajla Pupina" pri Narodnom istorijsko-umetničkom muzeju u Beogradu.

"Prvi cilj nauke", piše Mihajlo Pupin, "jeste da blagonaklono i bez predrasuda tumači jezik prirode. To vodi razumevanju koje nam pruža uvid u večitu istinu, a istina nas čini slobodnim."

I zato na putu na kome je nauka ponovo prva otvorila naša evropska vrata, sa darovitim mladim ljudima, ali bez ministarstva i sa velikim projektima koji imaju jasne budžete, ali ne i jasnu strategiju, možda je najbolje setiti se naših naučnika koji su svojim radom i životima uticali na razvoj moderne civilizacije. Sadržaj koji oni nude ističe moć znanja kao najbolji izbor.

Oni mogu biti veoma pouzdani vodiči na putu popularizacije nauke i razvoja naučne svesti, kao i stvaranja nacionalne baze znanja iz različitih naučnih oblasti. Njihovo nasleđe je i danas snažna inspiracija i podrška.

U jednom od mnogih dragocenih legata koje nam je Mihajlo Pupin ostavio, njegovoj ličnoj biblioteci koja se čuva u Univerzitetskoj biblioteci "Svetozar Marković", postoje knjige sa komentarima koje je pisao grafitnom olovkom tokom učenja. Na margini jedne od njih napisao je "preći pet strana dnevno". Na prvi pogled nikakav veliki pronalazak, ništa spektakularno, ali verujem za naše društvo danas jedan od njegovih najdragocenijih saveta. Mali koraci, pet strana dnevno, biće sasvim dovoljni.

Autorka je koorganizator manifestacije
Mihajlo Pupin Touching the Hot Spots of Life

Kamp posmatrača neba

Piše: NIKOLA BOŽIĆ

Fascinacija noćnim nebom je i ove, jedanaeste godine XXI veka, na Fruškoj gori okupila oko 120 astronoma amatera i profesionalaca i zaljubljenika u zvezdana prostranstva. Astronomski kamp Letenka je svojim jubilarnim dešavanjem, deseti put po redu, postao manifestacija-institucija u astronomski krugovima. Prvi put za ovih deset godina većim delom trajanja kampa vreme je bilo oblačno i kišovito, što je uticalo na to da očekivanih preko 200 učesnika spadne na samo 120. Međutim, ni to nije pokvarilo osećaj sreće i zadovoljstva što se na jednom mestu mogu videti ljudi koji se na razne načine bave različitim oblastima astronomije. Nekoliko poslednjih godina na ovom kampu se okupljaju astronomski zaljubljenici iz svih krajeva bivše Jugoslavije – od Vardara pa do Triglava. Bili su tu učesnici svih uzrasta, veoma različitih obrazovnih profila, i stepena obrazovanja. Ali svima je jedno bilo zajedničko – noćno nebo.

Vreme je ipak bilo spremno na kompromis, pa je jedno veče bilo vedro, što je bilo dovoljno da se organizuje Mesijeov maraton – takmičenje u brzini pronalaženja magličastih objekata. Pored toga održano je tridesetak predavanja, razgovora i diskusija, što je omogućilo prisutnima da zadovolje svoja interesovanja za razne oblasti astronomije, ali i da budu informisani o najnovijim dešavanjima u ovoj nauci.

Za najmlađe je tu bilo nekoliko radionica i zanimljivih stvari, među kojima i šetnja Sunčevim sistemom. Naime, duž puta su postavljene oznake planeta sa pokušajem predstavljanja proporcija udaljenosti. Zajedno sa predavačem svi su išli od objekta do objekta i saznavali njegove osnovne karakteristike. Za ljubitelje naučne fantastike bilo je filmskih projekcija, a ovom prilikom su prikazani i neki od najboljih astronomskih dokumentaraca predstavljenih prethodnih godina.

Srce celog kampa jeste livada na kojoj se i ovog puta nalazilo skoro dvadeset teleskopa. Neki od njih su kupljeni, ali bilo je i dosta onih koji su nastali brušenjem ogledala od strane učesnika kampa. Tu su bili i specijalizovani teleskopi za posmatranje Sunca, Sunčevih pega i protuberanci na našoj zvezdi. Međutim, sve ovo je samo mali segment ukupnog utiska o ovom, kao i svakom prethodnom astronomskom kampu na Fruškoj gori. Ljudi koji se tamo okupljaju upoznaju se, a neki od njih se uživo viđaju samo na ovom kampu, a onda se godinu dan dopisuju preko interneta. Kada se opet naredne godine sretnu, imaju utisak kao da su se viđali svaki dan.

Mogućnost da svi učesnici bez obzira na nivo znanja mogu da učestvuju u svim aktivnostima, da o svemu slušaju i diskutuju, veoma je važna odlika ovog kampa. Prilika da se razgovara sa profesionalnim astronomima, ili sa onima koji svojim rukama prave teleskope je veoma značajna za sve amatere i zaljubljenike u astronomiju.

Iz godine u godinu sve je više onih koji dolaskom na kamp žele da nešto nauče, i možda očekuju da im se baš tu upali prva iskra za bavljenje astronomijom. Zato je ovaj kamp, koji je inače najveći u ovom delu Evrope, odličan primer popularizacije nauke.

Autor je rukovodilac Programa astronomije Istraživačke stanice Petnica

Šta smo saznali između 27 i 28?

POSLEDNJI LET "ATLANTISA"

U četvrtak, 21. jula u 5.57 po lokalnom vremenu, letelica "Atlantis" je dodirnula četiri kilometra dugu pistu Kosmičkog centra "Kenedi" na Floridi i tako završila poslednje, 135. putovanje šatla i njegovu tridesetogodišnju istoriju. Uz brojne uspone i padove u razvoju programa, kao i dve velike katastrofe, NASA sada trajno ukida ovaj orbitalni program. Prvi šatl "Kolumbija" je, inače, poleteo 12. aprila 1981, ostvarujući velike nade u letelicu koja bi kao avion mogla da se koristi u više misija i da se nakon leta u kosmos vrati kući. Istoriju šatla pratili su podvizi kao što su svemirske šetnje, popravke svemirskog teleskopa "Habl" u orbiti, lansiranje svemirske sonde Magelan, kao i izgradnja i opsluživanje Međunarodne stanice. Šatlove su obeležile i dve velike tragedije. Drugi u floti šatlova, "Čelindžer", doživeo je veliku katastrofu 1986. kada je pri poletanju eksplodirao, dok je "Kolumbija" pala pri sletanju 2003. godine.

OTKRIVENA BOŽJA ČESTICA?

Naučnici su konačno na tragu Higsovog bozona, misteriozne čestice koja je "odgovorna" za masu i čija se potvrda postojanja očekivala na akceleratoru LHC, koji je prošle godine počeo da radi u CERN-u kod Ženeve. Sredinom jula, na konferenciji u Grenoblu, naučnici su predstavili poslednje rezultate dobijene sudarima protona na LHC-u koji ukazuju da bi se višedecenijska debata o postojanju Higsa uskoro mogla okončati. Na ATLAS-u su se pojavili nagoveštaji o postojanju Higsovog bozona između energija od 140 i 145 gigaelektronvolti. Rezultati nisu potvrđeni, a ako se pokaže da je to što je detektor video kolaboracija ATLAS bi mogla ući u istoriji kao prva koja je otkrila ovu takozvanu Božju česticu. U međuvremenu, samo nekoliko dana kasnije, sa američkog akceleratora Tevatron kod Čikaga stigla je vest da su i tamošnji istraživači uočili neke "zanimljive događaje" u pomenutom opsegu energija. "Krug se sužava oko Higsa", rečeno je novinarima u CERN-u.

VREME NAUKE je specijalno izdanje nedeljnika VREME za nauku i tehnologiju
Broj 28, 28/07/2011, izlazi poslednjeg četvrtka u mesecu
Uređuju: Slobodan Bubnjević i Marija Vidić

Izdavač: **NP Vreme**, Beograd, Mišarska 12
telefon: 011/3234-774, faks: 3238-662 e-mail: *vremenauke@vreme.com*
Suorganizator projekta: **Institut za fiziku u Beogradu**

Objavljivanje VREMENA NAUKE pomaže: **CENTAR ZA PROMOCIJU NAUKE**

Šta je to nevladin sektor

Palanka kuloarske filozofije **VREME 1072**

Čitajući priloge predstavnika nevladinog sektora shvatila sam da oni, nažalost, ne znaju šta je nevladin sektor. Po njima to su samo oni koji su se borili protiv nacionalizma, ali očito ne i za demokratske principe jer su se svi ispilili iz jednopartijske elite i na takav način upravljaju svojim organizacijama. Klasičan primer su Helsinški komitet i Fond za humanitarno pravo. Osim toga, ove dve organizacije su u borbi za ljudska prava zaboravili da su ljudska prava univerzalna prava i pripadaju svima bez obzira na religiju, naciju, pol, seksualnu opredeljenost, i tako dalje. FHP se na Kosovu bavio samo kršenjem prava Albanaca, a Helsinški komitet je Srbe iz Hrvatske tretirao kao deo Miloševićevog režima. Zbog toga su izgubile kredibilitet kod evropskih organizacija za ljudska prava. Za njih su oni bili nacionalisti, i izgleda da je prema njihovoj teoriji o ljudskim pravima dozvoljeno kršenje ljudskih prava nacionalista.

Nevladin sektor je veoma širok pojam i obuhvata sve ono što ne pripada državi, privatnom sektoru i porodici, a istovremeno ne pravi profit. Dakle, i crkvena udruženja su nevladin sektor, baš kao i lovačka udruženja – i udruženja za ljudska prva. Po nekim tumačenjima i političke partije su nevladin sektor. Ideološki, vrednosti nevladinog sektora se protežu od leva do desna baš kao i samo društvo.

U razvijenim demokratijama legitimno je da se ženske grupe bore za ženska prava i lobiranjem nastoje izmeniti zakone. Isto tako je legitimno da protivnici abortusa lobiraju za zabranu abortusa, jer postoje interesne grupe koje se zalažu za to. Političke partije imaju pravo da osnivaju svoje nevladine organizacije, ali vlada koja finansira nevladin sektor nema prva da favorizuje te organizacije.

U svim demokratskim državama postoji zakon koji utvrđuje šta je nevladin sektor i čime se bavi. Ne postoji nikakvo strateško partnerstvo sa državom. Pojedine grupe mogu imati ad hoc interes da tesno sarađuju sa vlašću. Istovremeno, nevladin sektor je dinamičan sektor. Organizacije se rađaju i nestaju zavisno od ostvarenog interesa.

Uspostavljanjem institucije ombudsmana prestaje potreba za organizacijama za ljudska prava. To je nešto što "beli medvedi" ne mogu da shvate i nastoje da u istoj formi žive sledećih 20 godina, a sve u ime borbe protiv nacionalizma i svojih zasluga iz prošlosti. Demokratske principe retko spominju. U svojim raspravama oni ne argumentuju, već diskvalifikuju.

Svjetlana Đurić, elektronskom poštom

Cirkus od rehabilitacije

Kosti na Adi nisu ljudskog porekla **VREME 1072**

Sve aktivnosti oko rehabilitacije Dragoljuba Mihailovića i pronalaženja njegovog groba poprimaju obeležja novog ubijanja ove kontroverzne ličnosti. U celokupnom periodu posle Drugog svetskog rata, vođa Ravnogorskog pokreta nije ovoliko izlagan poruzi. I ne čine to, ovoga puta, komunisti i partizani, već njegovi navodni poštovaoci i sledbenici.

Na prvi pogled, moglo bi se reći da su oni trapavi. I da je njihova trapavost pokretač svojevrsnog ismevanja Dragoljuba Mihailovića. No, kako u toj trapavosti ima i izvesnog sistema, dalo bi se zaključiti da su sadašnji nosioci procesa rehabilitacije Dragoljuba Mihailovića zapravo eksponenti određenih centara koji tu rehabilitaciju žele (i uspevaju) da pretvore u cirkus.

Neko autentične pristalice i sledbenike Dragoljuba Mihailovića "vuče za nos", ali i udaljava od prvih akcija. I najnoviji predlog da most na Adi dobije ime Dragoljuba Mihailovića, predlog koji je tipičan za komunistički i partizanski način oduživanja dugova prošlosti, u osnovi je antiravnogorski.

Olivera Vlatković, elektronskom poštom

Veza biznisa i politike

Đilas i Beko – Mera za meru **VREME 1069**

Mnogo toga bismo mogli da naučimo iz istorije. Nećemo ili ne možemo, vrag bi ga znao. Npr., da već jednom razlučimo da istorija države Srbije i istorija srpskog naroda nije jedno te isto. Da tajkuni nisu samonikli, već da je nužno morala da postoji veza biznisa i politike kako bi naši tajkuni zaživeli. Ali šta vredi, u "Utisku nedelje" hoće da hapse tajkune, a voditelj kroz pitanja malčice navodi vodu. Drugim rečima, prozivaju se tajkuni, obećava opet ulazak u EU, traži se depolitizacija javnih preduzeća, najavljuje borba protiv korupcije i organizovanog kriminala (kao da to sve nije moglo biti završeno do sada), počela je izborna kampanja. Tako, gospodine Žarkoviću, po prvi put u proteklih 20 godina delim vaše mišljenje.

Janko Janković, elektronskom poštom

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2011 (br. 334–1065)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do maja 2011. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

OSTALA IZDANJA

Srbija	Svet	
DRAGAN TODOROVIĆ: Trupni portret	600 din	19 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

PARIS 2011

ALEKSANDAR ZOGRAF.

PONEKAD MI SE ČINILO DA JE TU TEŠKO NAĆI NEŠTO O ČEMU NEKO VEĆ NIJE NAPISAO KNJIGU, ILI OKO ČEGA TURISTI VEĆ NISU NAŠLI RAZLOG DA SE OKUPE. PA IPAK, NEKAKO NEUPADLJIVO SE U JEDNOM ULAZU U ULICI **CLICHY** UGNEZDILO POZORIŠTE U KOJEM JE PRVI PUT IZVEDEN ŽARIJEV "**KRALJ IBI**", 1896. GODINE... NA ULAZU DANAS STOJI UPOZORENJE DA JE TU ZABRANJENO UVODITI PSE... DA LI JE TO "MALA TEMA" U PARIZU?

PRELISTAO SAM NOVINE, PITAJUĆI SE ŠTA BI MOGLO DA BUDE VEST SA **MARGINE?** MOŽDA TO DA SE UPRAVO ODRŽAVA SVETSKO PRVENSTVO U ŽENSKOM FUDBALU, U NEMAČKOJ? PRED SUSRET NEMAČKA-FRANCUSKA, REPORTER JE NAGLASIO DA SU "NEMICE FAVORITKINJE. IAKO FUDBAL ZA ŽENE NEMA MNOGO POKLONIKA U FRANCUSKOJ, INTERESOVANJE JE U PORASTU, I ČAK MILION LJUDI JE NA TELEVIZIJI PRATILO FINALNI MEČ FRANCUSKOG PRVENSTVA. DODUŠE, RETKA JE PRILIKA DA ŽENSKI FUDBAL STIGNE NA TV, ALI FRANCUSKA EKIPA JE VRLO AMBICIOZNA, I NEDAVNO SU POBEDILE REPREZENTACIJU BELGIJE SA 7:0"!

ŠETAJUĆI, NA ĆOŠKU KOD **AVENUE PARMENTIER** SAM PRIMETIO NAPUŠTENI KOFER, I RAZMIŠLJAJUĆI DA LI JE TO OSTAVIO NEKI SKITNICA, ILI JE MOŽDA NEKO IZGUBIO, BIO SAM ZNATIŽELJAN I TUŽAN U ISTO VREME, I NEDVOSMISLENO SAM ZAKLJUČIO DA U TOME IMA NEKE POEZIJE...

Rasprodaja

Nisam od onih koji radosno podvriskuju na sniženja, akcije i ostale kupoholičarske olakšice. Gužva među rafovima me užasava, stampedo ka proizvodima "na akciji" me parališe, a večito "ljubazne" i "uslužne" prodavačice me svaki put, još na samom ulazu u prodavnicu, diskvalifikuju za sve discipline hipermarket olimpijade. Ili mi pogledom kažu: "Lutko, vrati se kući. Nisi ti ovome dorasla", što me obavezno uspešno demoriše. Ili me ne konstatuju, što me često frustrira, jer ja uvek ljubazno kažem i "dobar dan" i "doviđenja". Ili me, pak, preterano konstatuju, tako što idu za mnom, upadaju mi u kabinu i pomažu da zakopčam tesne pantalone, i na kraju obavezno autoritativno zaključe šta je najbolje za mene. I dok se ja nerviram, ostale žene se, izgleda, odlično provode. Lelujaju po prodavnici, graciozno grabe poslednji "must have" objekat na sniženju, kao na traci prebiru po onoj gomili ofingera, a onda sa tim istim ofingerima u ruci (i onim na njemu) poput toreadora slavodobitno mašu pred očima razjarenih pretendentkinja na istu stvar.

Foto: Goranka Matić

Svoju odbojnost prema histeriji kupovine pobedila sam tako što sa prodavačicama nastupam u zavisnosti od procene njihovog karaktera (više ne govorim svakoj "doviđenja" i "hvala", na primer), ako naletim na one rešene da mi nešto uvale, obavezno tražim ponuđeni artikal u boji za koju sam snimila da je nema ni u radnji ni u izlogu, a u garderobe obavezno unosim i tri-četiri stvari koje me uopšte ne zanimaju, samo da bih nervirala one koje grozničavo cupkaju u redu željne da isprobaju svoj plen.

Na vest da ću nedelju dana provesti u "večnom gradu", sestra je oduševljeno reagovala savetom da obavezno ponesem veeeeeeeeeliki kofer u koji ću moći da smestim sve divne stvari koje ću tamo kupiti.

"Gluposti! Ja ni ovde ne volim da idem u kupovinu", komentarisala sam sestrin savet sa kolegom, dok sam ulazila u avion. Na to se stjuardu kroz osmeh otelo "Pa, kakvo ste vi to žensko?". Ništa nisam odgovorila. Bila sam zbunjena. Stvarno.

Isto popodne pila sam svoju prvu kaficu u Rimu, a onda je moj saputnik predložio da krenemo u šetnju. Put nas je odveo do ulice *Via del Corso*. Sve sama prodavnica do prodavnice. Pristala sam zato što je to bila prečica do *Piazza di Popolo*. A onda smo došli do jedne švedske prodavnice kojoj se moj kolega radovao još na beogradskom aerodromu. Ušli smo unutra i – tu sam se rodila nova ja.

Unutra je mirisalo na pomorandže, na sve strane šarenile su se krpice sa cenama koje govore "uzmi me", a ženske osobe nisu podsećale ni na toreadore, niti su imale onaj značajan "ja kupujem" izraz lica. I tako na četiri sprata. Na prvom je bila garderoba za svaki dan, na drugom cipele, na trećem aksesoari razni, a na četvrtom sve za svečanije prilike. Ipak, nisam se odmah "pokrstila". Prvo sam prošetala po sva četiri sprata i samo razgledala, bez ikakve obaveze da nešto odaberem. Onda sam videla jednu simpatičnu haljinicu. Prišla sam, potražila broj 38, našla i krenula ka ogledalu. "Okej, otići ću, probaću je, ako mi dobro stoji, kupujem i to je to", rekoh kolegi koji me, uprkos svom razočaranju zbog nepostojanja muškog odeljenja u tom objektu, uopšte nije požurivao. Naprotiv!

Na putu do garderobe, ugledala sam još jednu. Ako je prva bila kao trnje, druga je prošla kao slama, treća je došla sama, a onda i četvrta, peta... Posle pola sata stajala sam u redu za garderobu sa deset haljina, dve košulje i dva para pantalona u rukama. Ljubazna prodavačica mi je rekla da broj stvari koje mogu da ponesem da probam nije ograničen (kao u Srbiji). Natenane sam isprobala svaki artikal, razmišljala kako bih šta od toga mogla da uklopim sa ostalom garderobom i bila sam oduševljena što uživam u svemu tome. Posle dvadesetak minuta probe (niko mi reč nije rek'o zbog tolikog bitisanja u garderobi) postala sam ponosna vlasnica sedam haljina, dve košulje i jednog para pantalona.

Serotonin i endorfin su nezaustavljivo kružili mojim telom, dok sam sa osmehom pobednice, posle sat i po vremena, natovarena kesama izlazila iz švedske prodavnice.

Sutradan sam, iz solidarnosti sa kolegom, otišla u hipermarket na samoj periferiji Rima, sat i po vremena vožnje od centra grada.

A tamo... Opet švedska prodavnica, ali ovoga puta sa pokućstvom. Radovala sam se kao malo dete. Lampe, ogledala, saksije, šareni jastuci, avan... Na kraju sam i kofer kupila (sestra je ipak bila u pravu).

"Zamalo overweight", rekla je ljubazna službenica na aerodromu. Smeškala sam se ponosna na svoj učinak.

Svoju "novu jogu" rešila sam da isprobam prvog dana po povratku kući i odabrala za to idealno mesto. Džabe. Čarolija je trajala samo u Rimu.

Jasmina Lazić

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec